

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ BİLİM DALI

ALÎ B. MUHAMMED B. İBRÂHİM EL-HÂZİN VE
ER-RAVZ VE'L-HADÂ'İK FÎ SÎRETİ HAYRİ'L-ĦALÂ'İK
ADLI SİYER ESERİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

SELİM YILDIZ

BURSA – 2022

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ BİLİM DALI

ALÎ B. MUHAMMED B. İBRÂHİM EL-HÂZİN VE
ER-RAVZ VE'L-HADÂ'İK FÎ SÎRETİ HAYRİ'L-HALÂ'İK
ADLI SİYER ESERİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

SELİM YILDIZ

Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi İLHAMİ ORUÇOĞLU

BURSA – 2022

TEZ ONAY SAYFASI

T.C. BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İslam Tarihi Bilim Dalı'nda 702022001 numaralı Yusuf Yıkmaz'ın hazırladığı **ALÎ B. MUHAMMED B. İBRÂHÎM EL-HÂZİN VE ER-RAVZ VE'L-HADÂ'İK FÎ SÎRETİ HAYRİ'L-HALÂ'İK ADLI SİYER ESERİ** konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, ... günü ..... – ..... saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Dr. Öğr. Üyesi İlhami Oruçoğlu
İslam Tarihi ve Sanatları A.B.D.

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Şevket YILDIZ
B.U.Ü. İlahiyat Fakültesi
İslam Tarihi ve Sanatları A.B.D.

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Fatih ZENGİN
İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
İslam Tarihi ve Sanatları A.B.D.

/ / 2022

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 01/07/2022

Tez Başlığı / Konusu: **ALÎ B. MUHAMMED B. İBRÂHÎM EL-HÂZİN VE ER-RAVZ VE'L-HADÂ'İK FÎ SÎRETİ HAYRİ'L-HALÂ'İK ADLI SİYER ESERİ**

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 70 sayfalık kısmına ilişkin, 23/06/2022 tarihinde şahsım tarafından TURNITIN adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 9'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

Kaynakça hariç

Alıntılar hariç

5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

01.07.2022

Adı Soyadı: Selim YILDIZ
Öğrenci No: 702022001
Anabilim Dalı: İslam Tarihi ve Sanatları
Programı: İslam Tarihi
Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi İlhami ORUÇOĞLU
01.07.2022

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum **ALÎ B. MUHAMMED B. İBRÂHÎM EL-HÂZİN VE ER-RAVZ VE'L-HADÂ'İK FÎ SÎRETİ HAYRİ'L-HALÂ'İK** ADLI SİYER ESERİ başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Adı Soyadı: Selim YILDIZ

Öğrenci No: 702022001

Anabilim Dalı: İslam Tarihi ve Sanatları

Programı: İslam Tarihi

Statüsü: Yüksek Lisans

Tarih ve İmza

01.07.2022

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı: Selim Yıldız

Üniversite: Uludağ Üniversitesi

Enstitü: Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalı: İslam Tarihi ve Sanatları

Bilim Dalı: İslam Tarihi

Tezin Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Sayfa Sayısı: XI + 85

Mezuniyet Tarihi: 2022

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi İlhami Oruçoğlu

ALÎ B. MUHAMMED B. İBRÂHÎM EL-HÂZİN VE *ER-RAVZ VE'L-HADÂ'İK FÎ SÎRETİ HAYRÎ'L-HALÂ'İK* ADLI SİYER ESERİ

Bu tez genel olarak Hâzin el-Bağdâdî'nin (678-741/1241- 1380) *er-Ravz ve'l-hadâ'ik fî tehzîbi sîreti hayri'l-halâ'ik* adlı eseri göz önünde bulundurularak rivayetlerin nasıl kullanıldığı incelenmiştir.

Çalışmamız giriş ve iki ana bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında tezin konusu, amacı, kapsamı, yöntemi ve kaynaklarına dair bilgilere yer verilmiştir.

Birinci bölümde Hâzin'nin hayatı, ilmî kişiliği, hocaları, eserleri, yaşadığı dönemin siyasi, ilmî ve kültürel ortamına dair bilgiler, tezin ana konusu olan siyer eserinin daha iyi anlaşılabilmesi için incelenmiştir.

İkinci bölümde ise Hâzin el-Bağdâdî'nin *er-Ravz ve'l-hadâ'ik* isimli eserinin genel özellikleri, nüshaları, baskıları, eserin kaynakları ve kaynak kullanımıyla birlikte eserdeki konular sırasıyla ele alınarak muhtevası incelenmiştir. Bunların yanı sıra eserin siyer yazımı açısından yeri ve önemi tahlil edilmiş ve nasıl bir geleneğin devamı olduğu ortaya koyulmaya gayret edilmiştir. Sonuç kısmında ise elde edilen bilgiler ışığında değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Hâzin el- Bağdâdî, Siyer, Hz. Muhammed, Memlûkler Dönemi, İslam Tarihi

ABSTRACT

Name and Surname: Selim Yıldız

University: Uludağ University

Institution: Social Sciences Enstutie

Field: İslamic History and Arts

Branch: İslamic History

Degree Awarded: Master Degree Thesis

Page Number: XI +85

Degree Date: 2022

Supervisor: Assist. Prof. Dr. İlhami Oruçoğlu

ALÎ B. MUHAMMED B. İBRÂHÎM AL-HÂZİN AND HIS WORK AL-RAWZ WA AL-HADÂ'İK FÎ SÎRAT HAYR AL-HALÂ'İK

In this thesis, it has been examined how the narrations are used, considering the work of Hâzin al-Baghdâdî (678-741/1241-1380) er-Ravz ve'l-hadâ'ik fî tehzîbi sîreti hayri'l-halâ'ik.

Our study consists of an introduction and two main chapters. In the introduction, information about the subject, purpose, scope, method and sources of the thesis is given.

In the first chapter, information about Hâzin's life, scientific personality, teachers, works, and the political, scientific and cultural environment of the period in which he lived were examined in order to better understand the sirah work, which is the main subject of the thesis.

In the second chapter, the general features of Hâzin al-Baghdâdî's work named er-Ravz ve'l-hadâ'ik, its copies, editions, the sources of the work and the use of the source, the subjects in the work are discussed in order and its content is examined. In addition to these, the place and importance of the work in terms of writing the sirah has been analyzed and it has been tried to reveal what kind of tradition it is. In the conclusion, evaluations were made in the light of the information obtained.

Keywords: Hâzin al-Baghdâdî, Sirah, Mamluk Period, Muhammad, Islamic History

ÖNSÖZ

Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa (sav)'in vefatının ardından günümüze dek onun Sîretine dair yazılan eserler ve o eserlere gösterilen ilgi ve alaka hiçbir dönemde eksilmeden devam etmiştir. Ashabının Hz. Peygamber (sav)'in hayatına dair aktarmış olduğu bilgileri sonraki nesillere taşımayı gaye edinen yazarlar, özelde peygamberini görmeden seven ümmeti için genelde ise onun hakkında bilgi sahibi olmak isteyen insanlık için Hz. Muhammed (sav)'in sîretini kaleme almışlardır. Haddi zatında Müslümanların Hz. Peygamber (sav)'in hayatını öğrenmeye dair olan ilgi ve alakaları İslam dininin vecibelerindedir. Nitekim İslam'ı doğru anlamının ve yaşamanın yolu Allah'ın insanlara uyarıcı ve rehber olarak göndermiş olduğu Resûlünün hayatını doğru anlamadan geçmektedir. Bu doğrultuda ilk dönemlerden itibaren Hz. Peygamber (sav)'in hayatını anlatan eserler yazmaya gayret edilmiş ve yazılan bu eserlere daima bir ihtimam gösterilmiştir. Birçok müellifin gerekçesi de insanlara Peygamber sevgisini aşlamak olmuştur.

Bununla birlikte eserler yazıldıkları dönem ve bölgelere göre birtakım farklı izler taşımaktadır. İslam'ın ilim ve kültür merkezi konumunda bulunan Memlûkler döneminde, çok önemli tarihçiler ilim sahnesine çıkmış ve çok kıymetli eserler kaleme alınmıştır. Tez çalışmamıza siyer alanında yazmış olduğu *er-Ravz ve 'l-hadâ'ik fî tehzîbi sîreti hayri 'l-halâ'ik* adlı eseriyle konu olan Hâzin el-Bağdâdî'de bu anlamda incelenmesi gereken bir şahsiyettir. Birçok farklı yönünün bulunmasıyla birlikte özellikle tefsir alanında kaleme aldığı *Lübâbü't-Te'vil fî Maâni't-Tenzîl* eseri çok defa çalışılmış fakat dönemin Hz. Peygamber (sav) sevgisinden ve ilmî durumundan izler taşımasına rağmen siyer alanında yazmış olduğu siyer eseri göz ardı edilmiştir. Bu noktada eserin gün yüzüne çıkması açısından yaptığımız çalışma, giriş ve iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Hâzin el-Bağdâdî'nin hayatı ve ilmî kişiliği, hocaları, eserleri ve yaşadığı dönemin siyasi, ilmî ve kültürel durumları hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde; Hâzin el-Bağdâdî'nin siyer alanında yazdığı *er-Ravz ve 'l-hadâ'ik fî tehzîbi sîreti hayri 'l-halâ'ik* adlı eserinin genel özellikleri, nüshaları ve baskıları, kaynakları, yöntem ve üslûbunun ardından eserin muhtevası ele alınmıştır.

Tezin her aşamasında büyük emeği bulunan ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi İlhami Oruçoğlu'na teşekkür ederim. Çalışma esnasında yardım ve görüşlerine sıklıkla başvurduğum değerli arkadaşlarım Ömer Faruk Kaygısız, Hakan Sari ve Muhammed Said Uysal'a teşekkürü borç bilirim. Ayrıca beni her daim destekleyen, üzerimde birçok emekleri bulunan kıymetli eşim Betül Hanımefendi'ye ve aileme şükranlarımı sunarım.

SELİM YILDIZ
Bursa-2022

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU	iii
YEMİN METNİ.....	iv
ÖZET	v
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ.....	1
A. Araştırmanın Konusu ve Amacı	1
B. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi	1
C. Kaynaklar ve Araştırmalar	2

BİRİNCİ BÖLÜM

ALİ B. MUHAMMED EL-HÂZİN (h.678-741/m.1280-1341) HAYATI VE YAŞADIĞI DÖNEM

A. Hayatı ve İlmi Kişiliği	3
B. Hocaları	4
C. Eserleri.....	7
D. Yaşadığı Dönemin Siyasi Durumu	9
E. İlmi ve Kültürel Ortam	11

İKİNCİ BÖLÜM

ER-RAVZ VE'L-HADÂ'İK FÎ TEHZİBİ SİRETİ HAYRİ'L-HALÂ'İK ADLI ESER

A. ESERİN GENEL ÖZELLİKLERİ	14
B. NÜSHALARI VE BASKILARI.....	16
C. ESERİN KAYNAKLARI.....	17
D. YÖNTEM VE ÜSLÛBU	19
1. Ayet Kullanımı	19
2. Hadis Kullanımı	20
3. Şiir Kullanımı	20
4. Kelimelerin Şerhi	21
E. MUHTEVASI	22

1. Bi'set Öncesi Dönem	22
2. Bi'set'ten Hicrete Kadar Mekke Dönemi.....	30
3. Medine Dönemi	35
4. Gazve ve Seriyeler.....	43
5. Heyetler ve Davet Mektupları.....	56
6. Veda Haccı.....	58
7. Hz. Peygamber (sav)'in Mucizeleri ve Peygamberlik Delilleri	59
8. Hz. Peygamber (sav)'in Sıfatları ve Ahlakı	63
9. Hz. Peygamber (sav)'in Hastalığı ve Vefatı	68
F. ESERİN SİYER YAZIMINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ.....	72
SONUÇ	78
KAYNAKÇA.....	81

KISALTMALAR

s.a.v.	Sallallâhü aleyhi ve sellem
a.s	Aleyhisselam
b.	bin-ibn
bknz.	Bakınız
a.g.e.	Adı geçen eser
çev.	Çeviren
S.	Sayı
s.	Sayfa
C.	Cilt
Thk.	Tahkik
Hz.	Hazreti
Ö.	Ölüm
h.	Hicri
nr.	Numara

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Hâzin el Bağdâdî, müfessir, muhaddis, fakih ve tarihçi kimlikleriyle tanınan bir kimsedir. Özellikle *Lübâbü't-Te'vil fi Maâni't-Tenzîl* ismiyle yazmış olduğu tefsiriyle İslami ilimler açısından temayüz eden şahsiyetlerden biri olarak gösterilmektedir. Öyle ki onun tefsiri kendi ismiyle anılmış ve yine bu tefsir birçok akademik çalışmaya konu edilmiştir. Ancak onun kaleme almış olduğu *er-Ravz ve'l-Hadâik* adlı siyer eseri üzerine çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu çalışma sayesinde hem Memlûkler dönemi bilimsel çalışmalarının öneminin anlaşılması hem de Hâzin el-Bağdâdî'nin İslam tarihini anlamlandırma ve yorumlama açısından sahip olduğu bakış açısına ulaşmak hedeflenmiştir. Dolayısıyla araştırmamızda Hâzin'in İslam tarihçiliği açısından yeri ve onun *er-Ravz ve'l-Hadâik* adlı eserinin siyer yazıcılığındaki yerinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Memlûklülük döneminin İslam tarihindeki önemi dikkate alındığında klasik dönemlere nazaran eserlerin konularına göre tasnif edilmesi sebebiyle araştırmacıların aradıkları bilgileri daha kolay ve kapsayıcı bir şekilde ulaşabilmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu açıdan yaklaşıldığında, zamanın ilmî anlayışı ve Hz. Peygamber (sav)'in hayatına karşı yapılan yorumların daha iyi tespit edilebilmesi için araştırılması gereken bir dönem olduğu görülmektedir.

Memlûklülük dönemi siyer yazımının kendinden önceki dönemlerle bir takım önemli farklılıklar arz etmesi ve Hâzin bu dönemin ilmî anlayışının etkisinde olması düşüncesiyle *er-Ravz ve'l-Hadâik* adlı eser İslam tarihini anlama ve yorumlama açısından araştırmacılara yeni paradigmlar sunacağı düşüncesiyle bu tez çalışmasına konu edilmiştir.

B. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Hâzin el-Bağdâdî'nin *Lübâbü't-Te'vil fi Maâni't-Tenzîl*, *Makbulü'l-Menkûl* ve *Uddetü'l-Efhâm fi Şerhi Umdeti'l-Ahkâm* isimlerinde ilahiyat disiplinlerinde çeşitli eserleri bulunmaktadır. Bununla beraber çalışmanın temelini müellifin siyer alanında kaleme almış olduğu *er-Ravz ve'l-Hadâik fi Tehzîbi Sîret-i Hayri'l-Halâik Muhammed Mustafa Seyyidu Ehli's-Sıdkı ve'l-Vefâ* adlı eser oluşturmaktadır. Çalışmaya konu olan

eserin 2 adet yazma nüshası vardır. Bunlardan ilki Süleymaniye Kütüphanesinde, Şehit Ali Paşa, nr. 1927-1929 bölümünde bulunmaktadır. İkincisi ise Ayasofya, nr.3216-3218 bölümlerinde mevcuttur.¹ Bu iki ayrı parça halde bulunan yazma eserler birbirini tamamlamaktadırlar. Bu tez boyunca esas alınan eser, 2016 yılında Beyrut'ta Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye yayınevinde basılmış ve Hasan Halil İbrahim tarafından tahkik edilmiştir.

Bu tez çalışmasında öncelikle mezkûr eserin muhtevasının daha iyi anlaşılması ve yazarın siyer alanındaki etkisinin daha iyi tespit edilebilmesi için müellifin yaşadığı dönemin siyasi, ilmî ve kültürel ortamı ile hayatı hakkında genel geçer bilgiler verilmiştir. Daha sonra eserin genel bir tanıtımı yapılmış ve şu ana kadar tespit edilen nüshalar ayrıntılı olarak tanıtılmıştır. Ardından eserde kullanılan kaynaklar hakkında bilgiler verilmiş ve kitabın yöntem ve üslubu hakkında incelemeler yapılmıştır.

Çalışmanın esasını teşkil eden muhteva bölümünde ise eserin tüm içeriği çeşitli başlıklar ekseninde özetlenmiştir. Bu başlıklar eserde yer alan konuların sıralamasına göre tercih edilmiştir. Son olarak eserin siyer yazımındaki yeri tespit edilmeye gayret edilmiştir.

C. Kaynaklar ve Araştırmalar

Çalışmanın ana kaynağı olarak yukarıda belirtildiği üzere 2016 yılında Hasan Halil İbrahim tarafından tahkik edilen *er-Ravz ve'l-Hadâik* adlı 4 ciltlik siyer eseri merkeze alınmıştır. Bununla birlikte Hâzin el-Bağdâdî ve eserleri hakkında detaylı bilgilere ulaşmak için özellikle tabakât ve terâcim kitaplarına başvurulmuştur. Burada Türkçe eserlerin azlığından dolayı başvuru yapılan Arapça kaynaklara genellikle dijital kütüphaneler aracılığıyla ulaşılmıştır.

Çalışmaya merkez olan müellifin yaşadığı Memlûklüler döneminin siyasi, ilmî ve kültürel ortamı hakkında bilgiler verilirken mezkûr dönemle alakalı günümüzde kaleme alınan kitaplar ve akademik çalışmalar dikkate alınmıştır.

---

¹ Ali Eroğlu, "Hâzin", *Hâzin, Ali b. Muhammed* (İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 1998).

BİRİNCİ BÖLÜM

ALİ B. MUHAMMED EL-HÂZİN (h.678-741/m.1280-1341) HAYATI VE YAŞADIĞI DÖNEM

A. Hayatı ve İlmi Kişiliği

Müellifin asıl adı Alâüddin Alî b. Muhammed b. İbrahim b. Ömer b. Halil'dir.² Kendisine isnâd edilen lakapları el-Bağdâdî³, eş-Şâfii, es-Sûfi⁴, el-Fakîh⁵ ve el-Hâzin'dir. Bu lakapları arasında en meşhur olanı ise el-Hâzin olmuştur.⁶ Ayrıca hayatının sonlarına doğru Halep'in Şîha köyüne yerleşmesinden dolayı Şîhî nisbesiyle de anılmaktadır.⁷

H. 678 (1280) tarihinde Bağdat'da doğan Hâzin, ilk öğrenimini tamamlamasının ardından Bağdat'ta Müstansırıyye Medresesi'nin Dârülhadis şeyhi olan İbnü'd-Devâlîbî'den hadis dersi almıştır.⁸ Daha sonra Dımaşk'a giderek Bahâeddin Kâsım b. Muzaffer b. Asâkir ve Vezîre bint Ömer b. Es'ad'dan da yine hadis dersleri almaya devam etmiştir. Hadis ilminin yanında tefsir, tarih ve fıkıh alanlarında da kendisini geliştirmiştir.⁹ Bununla birlikte Dımaşk'ta bulunan Sümeysâtiyye Kütüphanesi'nde uzun yıllar yöneticilik yapması, ilim hayatına ve telif ettiği eserlerine büyük katkı sağlamıştır.¹⁰ Nitekim tefsir alanında kaleme aldığı ve sahasında meşhur olan *Lübâbü't- Te'vil fi Maani't- Tenzil* adlı eserini yöneticiliğini yaptığı kütüphanedeki geniş çaplı araştırmalar ve okumalar sonucunda yazmıştır.¹¹ Ayrıca hazine gibi zengin bir kütüphanede bulunması, en meşhur lakabı olan Hâzin nisbesiyle tanınmasına sebep olmuştur.¹² Bunun

² İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakâtü's-Şâfiyye*, thk. Hâfiz Abdülalîm Han (Haydarâbâd-Dekken: Dâiretü'l Maarifetü'l-Osmâniyye, 1978), 3/53.

³ Muhammed el-Kâdî el-Hanefî, *Bernâmecü'l Mektebetü'l Abdaliyye* (Tunus: Cami'ü'l Zeytûne, 1909), 1/103.

⁴ Bağdatlı İsmâil Paşa, *İzahü'l- Mekkun fi Zeyl-i ala Keşfi'z-Zünun an Esami'u'l- Kütübi ve'l- Fünun* (Beyrut-Lübnan: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1972), 1/591.

⁵ Bağdatlı İsmâil Paşa, *Hediyetü'l-Ârifîn* (İstanbul, 1951), 1/718.

⁶ Muhammed Seyyid Hüseyin ez-Zehabî, *et-Tefsîr ve'l-Müfessirîn* (Kahire: Mektebet-u Vehbe, ts.), 1/265.

⁷ Ahmed ed-Dâvûdî, *Tabakâtü'l-Müfessirîn* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1983), 1/426.

⁸ Ahmed ed-Dâvûdî, *Tabakâtü'l-Müfessirîn*, 1. bs., Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1983, c. 1, s. 427

⁹ İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürerül'l-Kâmine* (Beyrut: Dâru'l-Ceyl, 1993), 3/97.

¹⁰ İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakâtü's-Şâfiyye*, 3/54.

¹¹ Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük Tefsir Tarihi ve Tabakâtü'l-Müfessirîn* (İstanbul: Ravza Yayınları, 2008), 2/547.

¹² Ahmed ed-Dâvûdî, *Tabakâtü'l-Müfessirîn*, 1/426.

yanında kendisinin daha tanınır hale gelmesine katkı sağlayan *Lübâbü't- Te'vil fi Maani't- Tenzil* adlı tefsir eseri de “*Tefsîrû'l-Hâzin*” (*Hâzin Tefsiri*) adıyla bilinmektedir.¹³

Hâzin, ilmî çalışmalarının yanı sıra irşad faaliyetlerinde de bulunarak Dımaşk'ta Sümeysâtiyye Hankah'ında bir müddet şeyhlik yapmıştır.¹⁴ Aynı zamanda sûfi, sâlih, güzel ahlaklı ve vakarlı bir zât olan Hâzin, çeşitli vaaz ve nasihatleriyle insanları irşat etmiş ve onlara doğru yolu göstermiştir.¹⁵

Hâzin, genel görüşe göre 741 yılında Recep ayının sonunda (19 Ocak 1341) Halep'te vefat etmiştir.¹⁶ Bunun yanında Şaban ayında vefat ettiğini ileri sürenlerde olmuştur.¹⁷ Aradaki ihtilaf ise müellifin Recep ayının son günlerinde vefat etmesinden kaynaklanabilir. Hâzin, vefatının ardından Sûfiler Mezarlığı'na defnedilmiştir.¹⁸

B. Hocaları

Muhammed Hâzin el-Bağdâdî tahsiline ilk olarak doğduğu topraklar olan Bağdat'ta başlamış daha sonra yine ilim tahsili için Dımaşk'a gitmiştir.¹⁹ Özellikle hadis sahasında meşhur olan hocalarından aldığı dersler neticesinde hadis alanında kendisini geliştirmiştir. Bunun yanında tefsir, fıkıh ve tarih alanlarına da temayüz etmiştir.²⁰ Kaynaklarda kendisiyle alakalı bilgiler arasında ders aldığı hocalardan üçünün adı zikredilmektedir.²¹ Bu kısımda ders aldığı hocaları hakkında bilgi verilecektir.

İbn ed-Devâlîbî: İsmi Muhammed b. Abdülmuhsin b. Ebi'l-Hasen b. Abdülgaffâr b. Harrât el-Bağdâdî el-Kattî el-Ezcî'dir.²² Künyesi Ebû Abdullah, lakabı ise Afifüddîn'dir. Bunun yanında İbn ed-Devâlîbî nisbesiyle meşhur olmuştur.²³

¹³ Eroğlu, “Hâzin”.

¹⁴ İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakâtü'ş-Şâfiyye*, 3/54.

¹⁵ İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-Zeheb* (Beyrut: Dâru'l-İbn Kesîr, 1992), 8/229.

¹⁶ İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürerül'l-Kâmine*, 1993, 3/98.

¹⁷ İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-Zeheb*, 1992, 8/229.

¹⁸ Ebü'l-Meâlî Takıyyüddîn Muhammed b. Râfi' b. Hicris es-Sellâmî, *el-Vefeyât*, ed. Sâlih Mehdî Abbâs Beşşâr Uvvât (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1982), 1/372.

¹⁹ İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürerül'l-Kâmine*, 1993, 3/97.

²⁰ Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemü'l-Mü'ellifîn Terâcimü Musannifi'l-Kütübi'l-'Arabîyye* (Dımaşk: Matbaatü'l-Türkiye, 1957), 4/177.

²¹ İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürerül'l-Kâmine* (Beyrut: Dâru'l-Ceyl, 1993), 2/97.

²² İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürerül'l-Kâmine* (Beyrut: Dâru'l-Ceyl, 1993), 4/27-28.

²³ İbn Receb el-Hanbelî, *Zeyl-i Tabakâtü'l-Hanâbile*, thk. Muhammed Hâmid El-Fakih (Kahire, 1953), 2/384.

Doğum tarihiyle alakalı farklı rivayetler olmakla birlikte, 637, 638 veya 639 tarihleri verilmiştir.²⁴ Kendisini hadis ilminde geliştiren İbn Devâlibî, Abdülmelik b. Kayba, İbrahim b. Hayr, E'az b. Allık, Muhammed b. Mukbil, Ahmed b. Mukbil, Ali b. Meâlî er-Rasâdi, Abdullah b. Ali en-Ni'âl gibi pek çok farklı hocanın tedrisatından geçmiştir.²⁵ Ayrıca hocası Ahmed el-Bâzîni'den *Sahîh-i Müslim*'i, Şeyh Mecdüddîn Harrânî'den de *Muharrer* kitabıyla birlikte ahkamlarla ilgili açıklamaları okumuştur. Bunun yanında Sâhib Ebü'l- Muzaffer b. Cevzî ve diğer âlimlerden hadis-i şerif dinlemiştir. Yine farklı âlimlerden *Müsned*'i okumuştur.²⁶ Aynı zamanda birçok hadis âliminden hadis icazeti almıştır. Almış olduğu ilim neticesinde verdiği va'z ve nasihatlerle irşat faaliyetlerinde bulunmuştur.²⁷

Berzâli O'nun hakkında, "Va'z ve nasihat hususunda fazilet sahibi bir üstâd idi. Fıkıh ilminde, El-Hırakî ve İbn-i Cünnî'nin *Lem* kitaplarını ezberlemişti. Birçok defa hacca gitti. 698 senesinde hacca giderken, bize geldi ve Zâhir-ül-beled denilen yerde kaldı. Ondan hadis-i şerif dinledik. O zamanın birinde Müstansırıyye Medresesi'nin başmüdürrisliğine ta'yin edildi. Kendisi, Kâdiri tarikatı büyüklerine bağlı idi. Babası, Şeyh Ebû Sâlih Nasr b. Abdürrezzâk'ın talabelerinden idi"²⁸ şeklinde değerlendirmelerde bulunmuştur.

Zehebî de "O, âlim ve vâ'iz idi. Çok güzel konuşurdu. Hac yolunda onunla çok sohbet ettik. Bağdad, Dımeşk, Medine ve Âlâ şehirlerinden çok hadîs-i şerîf rivayet etti."²⁹ demiştir.

Safîyyüddîn Farazî b. Abdilhak ise "İbn-i Devâlibî, büyük hadis bir hadis âlimi ve fazilet sahibi bir fakih idi. Zühd ve takvâ sahibi olan bir vâ'iz idi. Çok ibadet ederdi. Rivayetlerinde sağlam ve güvenilir olup, dindar bir zât idi. Hacca giderken, Dımeşk'a geldi."³⁰ diyerek hakkında bilgi vermiştir.

Büyük hadis âlimi olan, Câmi-i Halîfe'de va'z veren ve Bağdat'ta bulunan hadis mektebi Müstansırıyye'de başmüdürrislik yapan İbn Devâlibî, 728 senesinde 25 Cemâzil-

²⁴ İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürerül'l-Kâmine*, 1993, 3/28.

²⁵ İbn Kâdi Şuhbe, *Tabakâtü 'ş-Şâfiyye*, 3/384.

²⁶ İbn Receb el-Hanbelî, *Zeyl-i Tabakâtü'l-Hanâbile*, 2/384.

²⁷ İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürerül'l-Kâmine*, 1993, 4/28.

²⁸ İbn Receb el-Hanbelî, *Zeyl-i Tabakâtü'l-Hanâbile*, 2/385.

²⁹ İbn Receb el-Hanbelî, *Zeyl-i Tabakâtü'l-Hanâbile*, 2/385.

³⁰ İbn Receb el-Hanbelî, *Zeyl-i Tabakâtü'l-Hanâbile*, 2/385.

evvel ayı perşembe günü Bağdat'ta vefat etmiştir.³¹ Cenazesi Bâb-ı Harb'ın Makbere-i Şühedâ bölümüne defnedilmiştir.³²

Kâsım b. Muzaffer: Asıl adı Bahâuddîn Kasım b. Muzaffer b. Necm Muhammed b. Tâc'dır.³³ Bunun yanında İbn Asâkir ed-Dımeşki ve et-Tabîb nisbeleriyle tanınmıştır.³⁴ 629 yılının Safer ayında doğan Kâsım b. Muzaffer, aile büyükleri tarafından çağının meşhur âlimlerinden Nirbanî, Kerîme, Muhammed b. Gassân, el-Erbelî, Abdurrahim b. Muhammed ve İbn Mukîr gibi hocalara götürülerek kendisi için dua yapmaları istenmiştir.³⁵ Daha sonra İbn el-Letî, Raşit el-İrakî ve Osman b. Hatîb ve daha birçok âlimden hadis tahsili yaparak Katî' ile Ebu'l Vefa Münde'den hadis icazeti almıştır.³⁶

Kâsım b. Muzaffer, ilim tahsili yapmak isteyen muhaddislere hizmet vermesi maksadıyla bir vakıf kurarak malını ve mülkünü bu vakfa bağışlamıştır. Kurmuş olduğu bu hadis mektebinde birçok ulemanın yetişmesine katkı sağlamıştır. Hâzin el-Bağdâdî, Berzalî, Alâî ve İbn es-Sayrafi burada yetişen âlimlerden bazısıdır.³⁷

Zehebî Onun hakkında "İyilik ve hasenâtı çoktu, ilim tahsilinde çok sabırlı idi. Talebesi Berzalî ondan çokça hadis nakletmiştir. Kezâ, Ebû Hasan Ali b. Muhammed ed-Dımeşkî Kahire'de, Hatice bint İbrahim b. İshak b. Sultân Dımeşk'da ve şeyh Ebû İshak et-Tenvihi gibi zatlar ondan aldıkları icâzetle hadisleri nakletmişlerdir"³⁸ diye bilgi vermiştir.

Ömrünü ilim tahsil etmek ve talebe yetiştirmekle geçiren Kâsım b. Muzaffer, 723 yılının Şaban ayında vefat etmiştir.³⁹

Vezîre bint Ömer: Asıl adı Sittülvüzerâ bint Ömer b. Es'ad b. el-Müneccâ et-Tenûhiyye ed-Dımaşkiyye'dir.⁴⁰ Kendisine isnâd edilen et-Tenvihiyeti, ed-Dımeşkiyeti,

³¹ İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürrerül'l-Kâmine*, 1993, 4/28.

³² İbn Receb el-Hanbelî, *Zeyl-i Tabakâtü'l-Hanâbile*, 2/386.

³³ İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürrerül'l-Kâmine*, 1993, 3/239.

³⁴ İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürrerül'l-Kâmine*, 1993, 3/239.

³⁵ İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürrerül'l-Kâmine*, 1993, 3/239.

³⁶ İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-Zeheb* (Beyrut: Dâru'l-İbn Kesîr, 1992), 6/61.

³⁷ İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürrerül'l-Kâmine*, 1993, 3/240.

³⁸ İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürrerül'l-Kâmine*, 1993, 3/240.

³⁹ İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-Zeheb*, 1992, 6/61.

⁴⁰ İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürrerül'l-Kâmine*, 1993, 2/129.

el-Hanbeliyyeti ve Ümmü Abdillâh lakapları bulunmaktadır. Ayrıca Vezîretü bint Kadî Şemsüddin Ömer nisbesiyle de bilinmektedir.⁴¹

Döneminin önemli Hanbelî âlimlerinden olup, Harran'da kadılık yapan Es'ad b. el-Münca'nın torunu ve yine Harran'da kadılık yapan ayrıca Dımaşk'ta eğitim ve fetva faaliyetleriyle meşgul olan Hadis ve Fıkıh âlimi Şemseddin Ömer et-Tenûhi'nin kızı olması hasebiyle küçük yaştan itibaren ilim meclisleri içerisinde bulunması yetişmesinde önemli bir yere sahiptir.⁴²

624 tarihinde doğan Vezîre, ilk eğitimini hadis âlimi olan babası Ömer b. Es'ad'dan almıştır. Daha sonra Ebû Abdullah b. ez-Zübeydî'den Şafi'i'nin *Müsned*'i ile *Sahîh-i Buhârî*'yi sema' yoluyla almıştır.⁴³ Sema' yoluyla aldığı *Sahîh-i Buhârî* ile *Müsned*'i, Dımaşk ve Mısır'da defalarca nakletmiştir. Ayrıca iki defa hacca gitmiştir.⁴⁴

Zehebî, Vezîre bint Ömer hakkında "O, hadisleri büyük bir sabırla dinlemiş, özellikle hadisleri âli yoldan almayı tercih etmiştir"⁴⁵ demiştir.

Hadis öğreniminde çokça titizlenerek öğrendiği hadisleri nakletmek için ömrü boyunca çaba sarf eden Vezîre bint Ömer, 716 yılının Şaban ayında vefat etmiştir.⁴⁶

C. Eserleri

Hâzin'in, Bağdat'ta başlayarak Dımaşk'ta devam eden ilim yolculuğu sonrasında çalıştığı Sümeysâtiyye kütüphanesinde inceleme imkânı bulduğu Tefsir, Hadis, Fıkıh ve Tarih alanlarında yazılmış eserler, Onun farklı ilim dallarında kaleme aldığı eserlerine önemli katkı sağlamıştır.⁴⁷ Bununla birlikte kendisini daha çok ön plana çıkaran ve ilim çevreleri tarafından tanınmasını sağlayan Tefsir sahası olmuştur.⁴⁸ Kaleme aldığı eserlerden ulaşabildiklerimiz ise şunlardır;

1-Lübâbü't-Te'vil fi Maâni't-Tenzîl: Hâzin el-Bağdâdî'nin tefsir alanında kaleme aldığı ve en önemli eserlerinden kabul edilen kitabıdır. Kitap, *Lübâbü't-Te'vil* adının yanında *Tefsîrû'l-Hâzin (Hâzin Tefsiri)* adıyla meşhur olmuştur.⁴⁹ Eser,

⁴¹ İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürerül'l-Kâmine*, 1993, 2/129.

⁴² Zekeriyâ Güler, "Sittülvüzerâ", *Sittülvüzerâ* (İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 2009).

⁴³ İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-Zeheb*, 1992, 6/40.

⁴⁴ İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürerül'l-Kâmine*, 1993, 2/129.

⁴⁵ Ahmed ed-Dâvûdî, *Tabakâtü'l-Müfessirîn*, 1/427.

⁴⁶ İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-Zeheb*, 1992, 6/40.

⁴⁷ Ahmed ed-Dâvûdî, *Tabakâtü'l-Müfessirîn*, 1/426.

⁴⁸ İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürerül'l-Kâmine*, 1993, 3/97.

⁴⁹ Ahmet Çelik, *Hâzin el-Bağdâdî ve Tefsirdeki Metodu* (Harran Üniv., Doktora, 1996), 8.

Begavî'nin *Meâlimü'tenzil* adlı eserinin özeti mahiyetinde olmasıyla birlikte *el- Keşşâf*, *Mefâtihu'l-gayb ve Envârü't-tenzil* gibi eserlerden alınan bilgilerin de dahil edilmesiyle yazılmıştır.⁵⁰ Hâzin, 3 ciltten oluşan ve Kur'an-ı Kerim'in tamamını tefsir ettiği çalışmasını 10 Ramazan 725 (20 Ağustos 1325) yılında tamamlamıştır.⁵¹ Kitabın başka tefsirlerle birlikte basılmış olan beş ciltlik hali de bulunmaktadır.⁵²

Bu eser, Hâzin'in Türkçe 'ye tercüme edilen tek eseridir. Mûsâ b. Hâcî Hüseyin İznikî (ö.833/1429) tarafından *Enfesü'l- Cevahir* adıyla tercüme edilmiştir.⁵³ Bu tercümenin bir nüshası Enderun-i Hümayun'da Revân Köşkü ile Bursa'da Cami-i Kebir kütüphanelerinde bulunmaktadır.⁵⁴ Ayrıca Hüseyin İznikî'nin haricinde Ebu't-Tevfik eş-Şeyh İbrahim'de eseri tercüme etmiştir.⁵⁵

Eser, Mısır'da Bulak, Ezheriyye, Hayriyye, Meymeniyye matbaalarında farklı tarihlerde⁵⁶ basılmasının ardından en son Beyrut'ta 2004 tarihinde, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye yayınevi tarafından dört cilt halinde müstakil bir eser olarak basılmıştır.⁵⁷

2- Makbulü'l-Menkûl: İbnü'l- Esir'e ait olan *Câmiu'l-usûl* adlı esere İmam eş-Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel'in Müsnedleriyle birlikte *Kütüb-i Sitte, Muvatta'*, İbn Mâce ve Dârekutnî'nin Sünenlerindeki hadisleri fıkıh bâblarına göre tasnif ettiği hadis mecmuudur.⁵⁸ Söz konusu siyer eseri 10 ciltten oluşmaktadır.⁵⁹

3- Uddetü'l-Efhâm fi Şerhi Umdeti'l-Ahkâm: Hafız ve tarih âlimi olan Takiyyuddin Ebû Muhammed Abdulğani b. Abdulvahid el-Makdisi el-Cemmaili'ye ait olan ve içerisinde ahkam hadisleri bulunan *Ümdetü'l- Ahkâm* adlı eseri *Uddetü'l-efhâm fi şerhi 'Umdeti'l-ahkâm'* adıyla şerh ettiği eseridir.⁶⁰ Günümüze ulaşmayan bu eseri, Kâtib Çelebi *Keşfü'z-zunûn* isimli eserinde, Ebû Bekir eş-Şâfi'nin Şâfiî fihhına dair kaleme aldığı *Umde fi furû'i-i-Şâfi'iyye* eserinin şerhi olduğunu zikretmesine karşılık

⁵⁰ Ahmed Mihî Muhammed Behlâvî, *Fihrist'il-Kütübü'l-Arabiyye* (Mısır: Seniyyütü Asr, 1310), 194.

⁵¹ Muhammed el-Kâdi el-Hanefî, *Bernâmecü'l Mektebetü'l Abdaliyye*, 1/104.

⁵² Çelik, *Hâzin el-Bağdâdî ve Tefsirdeki Metodu*, 8.

⁵³ Bilmen, *Büyük Tefsir Tarihi ve Tabakatü'l-Müfessirîn*, 2/548.

⁵⁴ Bilmen, *Büyük Tefsir Tarihi ve Tabakatü'l-Müfessirîn*, 2/548.

⁵⁵ Bilmen, *Büyük Tefsir Tarihi ve Tabakatü'l-Müfessirîn*, 2/548.

⁵⁶ Çelik, *Hâzin el-Bağdâdî ve Tefsirdeki Metodu*, 8.

⁵⁷ Mustafa Ali Işık, *Hâzin Tefsirinde Esbâb-ı Nüzûl* (Ankara Üniv., Yüksek Lisans, 2007), 8.

⁵⁸ İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-Zeheb*, 1992, 8/229.

⁵⁹ İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürerül'l-Kâmine*, 1993, 3/97.

⁶⁰ İbn Kâdi Şuhbe, *Tabakatü'ş-Şâfiyye*, 3/54.

doğrusunun Abdülganî'ye ait *Umdetü'l-Ahkam* adlı eserinin şerhi olduğu belirtilmektedir.⁶¹

4- er-Ravz ve'l-Hadâik fî Tehzîbi Sîreti Hayri'l-Halâik Muhammed Mustafa Seyyidu Ehli's-Sıdkı ve'l-Vefâ: Hz. Muhammed (sav)'in hayatını konu edinen 5 ciltlik siyer eseridir. Eserin ismi kaynaklarda *er-Ravz ve'l-hadâ'ik fî tehzîbi sîreti hayri'l-halâ'ik* diye geçmektedir.⁶²

Söz konusu siyer eserinde, Hz. Peygamber (sav)'in doğumundan önce Mekke toplumunun yapısı, inanışları gibi mevzularla başlanarak Hz. Peygamber (sav)'in nesebi, doğumu, bi'seti, ailesi, savaşları, elçileri, vefatı ve vefatının ardından yaşanan hâdiseler geniş bir biçimde ele alınmıştır. Ayrıca konu sonlarında 'Fasl' diye isimlendirilen başlıklarla garîb ve müphem lafızlar ele alınarak açıklamaları yapılmaktadır. Bunun yanında ayeti kerimelerin nüzul sebepleri de zikredilmektedir. İbn İshak, İbn Hişâm gibi ilk dönem siyer kaynaklarının temel edinin farklı siyer kaynaklarından da yararlanılarak kaleme alınan siyer eserine ne zaman başlanıp bitirildiğine dair bir bilgi maalesef tespit edilememiştir.

Müellife ait olan yazma nüshalar, Süleymaniye Kütüphanesinde, Şehit Ali Paşa, nr. 1927-1929 bölümünde ve Ayasofya, nr.3216-3218 bölümlerinde bulunmaktadır.⁶³ İki ayrı yerde bulunan nüshalar birbirini tamamlamaktadır. Bununla birlikte ayrı halde bulunan nüshalar birleştirilerek, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye yayınevi tarafından 2016 tarihinde Beyrut'ta Hasan Halil İbrahim tahkikiyle müstakil bir eser olarak basılmıştır. Söz konusu eser ciltlerin birleştirilmesiyle birlikte 4 cilt halinde bulunmaktadır. Çalışmamızın esasını da bu matbu eser teşkil etmektedir. Bu sebeple eser hakkında daha geniş bilgi ilerideki başlıklarda ele alınacaktır.

D. Yaşadığı Dönemin Siyasi Durumu

H.678-741 (1280-1341) tarihleri arasında yaşayan Hâzin el-Bağdâdî, siyasi, ictimai, dini ve fikri açıdan birçok hâdiseyi içerisinde barındıran Anadolu Selçukluların

---

⁶¹ Eroğlu, "Hâzin".

⁶² Bağdatlı İsmâil Paşa, *İzahü'l-Meknun fî Zeyl-i ala Keşfi'z-Zünun an Esami'u'l-Kütübi ve'l-Fünun*, 1/591.

⁶³ Eroğlu, "Hâzin".

son dönemi (1071-1318), İlhanlılar dönemi (1258-1340) ve yaşadığı zaman itibariyle İslami ilimlerin zirveye ulaştığı Memlükler dönemlerine (1250-1517) denk gelmektedir.

Hâzin'in dünyaya geldiği Bağdat toprakları çok uzun yıllar boyunca İslam'ın başkenti durumundadır. Bununla birlikte dünyanın da ilim ve kültür merkezi konumunda bulunmaktadır. Aynı zamanda Abbasi Devletinin de hilafet merkezi olan Bağdat, 10 Şubat 1258 tarihindeki Moğol istilasıyla birlikte, halkın kılıçtan geçirilmesi, ilim merkezlerinin yıkılması ve âlimlerin çoğunun öldürülmesi felaketiyle karşı karşıya kalmıştır. Böylelikle yaklaşık 5 asırdan beri devam eden Abbasi Devleti ve hilafet sona ermiştir.⁶⁴

Yine bu dönem, İslam alemini ve tüm dünyayı tehdit eden Moğol istilalarının ardından, özellikle yönetimden kaynaklanan ve halk arasındaki Şii-Sünni çatışmasının yaşandığı dönemdir. Bunlarla birlikte Yahudi ve Hristiyanların da özerklik talebinde olmaları neticesinde Bağdat siyasi çalkantıların yaşandığı bir yer durumundadır.⁶⁵

Hâzin el-Bağdâdî'nin ilim tahsili maksadıyla Şam topraklarına göç etmesi sebebiyle Memlükler Devleti'nin hakimiyeti altında bulunan Şam bölgesinin ve genelinde Memlükler Devleti'nin siyasi durumuna bakılacak olursa gerek toplumsal olarak gerekse sultan ve emirler tarafından ilme ayrı bir önem gösterilmiştir. Bunun neticesinde ulemâ, yönetim tarafından himaye edilerek yüksek mevkilere getirilmişlerdir. Aynı zamanda birçok eğitim ve öğretim faaliyetleri için yeni mekanlar tahsis edilmesi, hülâsa olarak ilmî çalışmaların desteklenerek gelişmesi için gerekli zeminin hazırlanması neticesinde adeta âlimlerin sığındıkları bir liman ve ilim tahsili için başvurdukları bir medrese konumu haline gelmiştir.⁶⁶

Müslümanlar nezdinde güven tahsis eden Memlükler, askeri alanda da elde ettikleri güçle birlikte Mısır'daki ilk Müslüman-Türk devletini (1250-1517) kurmuşlardır.⁶⁷ Bunun yanında Memlük sultanlarının, insanların can güvenliği için emniyetlerini sağlaması, ilmî çalışmalar için gerekli ortamı oluşturması ve elde ettikleri güç sayesinde Moğol ve Haçlı saldırıları karşısında düşmanları üzerine galibiyet elde

---

⁶⁴ Hasan İbrahim Hasan, *Târihu'l-İslâm*, çev. İsmail Yiğit (İstanbul, 1980), 5/195-196.

⁶⁵ Hasan, *Târihu'l-İslâm*, 5/196.

⁶⁶ Nagihan Emiroğlu, "VIII/XIV. Asırda Hadis Eğitimi: Mizzî, İbn Teymiyye, Birzâlî, Zehebî Örneği", *Hadis Tetkikleri Dergisi* 17/2 (2019), 96.

⁶⁷ İsmail Yiğit, "Memlükler", *Memlükler* (Ankara: TDV İslam Ansiklopedisi, 2004).

etmeleri, Müslümanların ve tüm insanların hicret edecekleri güvenli bir devlet haline gelmesini sağlamıştır.⁶⁸

E. İlmî ve Kültürel Ortam

İslam tarihine bakıldığında Bağdat, Şam ve Kahire toprakları ilmî çalışmaların zirveye ulaştığı yerler konumundadır.⁶⁹ Bu bölgelerde yetişen âlimlerin sayısı ve kaleme alınan eserler dikkate alındığında mezkûr bölgelerin önemi çok daha iyi anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Abbasiler döneminde ilim tahsil etmek isteyenlerin ana durağı olan Bağdat'ın 1258 yılındaki Moğol saldırıları sonucunda kütüphanelerinin tahrip edilmesi ve ulemaya hayat imkânı sunulmamasıyla, ilim adamlarının Memlûklerin hakimiyeti altında bulunan Şam ve Kahire'ye hicret etmelerine sebep olmuştur.⁷⁰ Çalışmamızın konusu olan Hâzin el-Bağdâdi'nin de Dımaşk'a ilim tahsili için gitmesinden kaynaklı Memlûkler'deki ilim ortamı incelenmeye çalışılacaktır.

Memlûkler, bir önceki bölümde de zikredilen sebepler neticesinde Moğolların saldırısından kaçan âlimlere yeni yurt olmuş ve sayısız medreseleriyle birlikte İslami ilimlerin en parlak dönemlerinden birini yaşamıştır. Bununla birlikte Kahire kütüphanesinin yazılan eser yönünden zenginliği de ilim adamları nazarında kıymetli bir yere sahip olmasını sağlamıştır.⁷¹

Memlûkler hakimiyetinde bulunan topraklarda ilim için gerekli şartların oluşturulması yanında, sultanların da ilmî çalışmalara ilgi duymaları ve insanları teşvik etmeleri ilimdeki altın çağın yaşanmasına katkı sağlamıştır.⁷²

Yine benzer olarak ulemanın yöneticilerden sonraki sosyal statüye sahip olmaları, yöneticilerin ilmiye sınıfıyla olan yakın ilişkisi bu durumu desteklemiştir. Nitekim İbn Haldûn Memlûkler devletinin tarihteki rolünü şöyle ifade etmiştir: “İlim, medenî ülkelerde gelişir. Bugün Mısır'dan daha iyi olan bir yer bilmem. Bu itibarla Mısır, kâinatın beşiği, İslam'ın yurdu, ilim ve sanatın kaynağıdır.”⁷³

⁶⁸ İsmail Yiğit, “Aynî'yi Yetiştiren Memlûkler Dönemi İlmî Hareketine Genel Bir Bakış”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11-12 (1994), 27-28.

⁶⁹ Tahsin Kazan, “Memlûkler'in Hadis İlmine Katkıları”, *Academic Platform Journal of Islamic Research* 3/2 (2019), 148.

⁷⁰ Kazan, “Memlûkler'in Hadis İlmine Katkıları”, 148.

⁷¹ Tahsin Kazan, *İbn Hacer el- Askalâni'nin Hadis Usûlündeki Özgünlüğü* (İnönü Üniv., Doktora, 2018), 58.

⁷² Fatih Yahya Ayaz, “Memlûkler Döneminin (648-923/1250-1517) Öne Çıkan Vefeyât, Tabakât ve Terâcim Eserleri”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/2 (2016), 2.

⁷³ Abdurrahman b. Muhammed b. Muhammed İbn Haldûn, *Mukaddimetü İbn Haldûn*, thk. Ebû Abdillâh es-Saîd el- Mendû (Beyrut: Muessesetü'l-Kütübi's-Sikâfe, 1994), 2/116.

Memlûkler Devleti İslam tarihi içerisinde yazılan eserler açısından en verimli dönemlerden biri olarak kabul edilir.⁷⁴ Eyyubîler'den miras olarak kalan ve Memlûk sultanlarının destekleriyle sayısı çoğaltılan medreseler, camiler, hangahlar ve ribatlar ilim tahsilinin yapıldığı mekanlar arasında müstesna yere sahiptirler.⁷⁵ Bu ilim merkezlerinde birçok meşhur âlimin yetişmesiyle birlikte farklı alanlarda günümüze kadar ulaşmış çok sayıda eser kaleme alınmıştır. Başta tarih, tefsir, kıraat, fıkıh, tasavvuf, nahiv-lûgat, coğrafya, tıp ve vefeyât türlerinde olmak üzere pek çok farklı sahada eserler te'lif edilmiştir.⁷⁶ Yine söz konusu dönemde yazılan hadis şerhleri ve rical kitapları sayesinde hadis sahasında da en verimli dönemlerden birinin yaşanması sağlanmıştır.⁷⁷ Bunun yanında kaleme alınan ansiklopedik eserlerde de ciddi bir ilerleme kaydedilmiştir.⁷⁸

Ayrıca ilmî çalışmalara kadın âlimler de temayüz etmiştir.⁷⁹ Özellikle hadis sahasında birçok ulemanın yetişmesinde kadın âlimlerin de oldukça payı yüksektir. Nitekim müellifimiz, Hâzin el-Bağdâdî'de Dımaşk'ta Vezîre bint Ömer'den dersler almıştır. Yine benzer şekilde İbnü'l Cezerî'nin hocası Sittü'l-Arap ve İbn Hacer'in hocası Aişe bint Muhammed'te kadın âlimlere örnektir.⁸⁰

Söz konusu hususların birleşmesiyle birlikte kısa süre içerisinde Memlûkler devletine ait topraklar olan Şam ve Kahire ilim-kültür merkezi haline gelerek ulema için çalışmalarını güzel bir şekilde sürdürebilecekleri elverişli bir mekân haline gelmiştir.⁸¹

Üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise Hicri 7. asrın ikinci yarısından itibaren ilmî çalışmalarda haşiye ve telhislere yönelimin başlamasıdır. Bununla birlikte günümüzdeki bazı oryantalistlerin, Memlûkler döneminde şerh, haşiye, telhis, zevâid ve ihtisar gibi eser tekrarını anımsatan çalışmaların yapılmasını ilmî çöküş olarak değerlendirmelerinin doğru olmadığı kanaatindeyiz. Bilakis ulemanın yapmış olduğu şerh ve haşiyelerin eserlerin değerine değer kattığı düşüncesindeyiz. Nitekim kimi zaman dağınık halde bulunan bilgileri bir araya toplamaları veya anlaşılması zor olan garip

---

⁷⁴ Ramazan Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı* (İstanbul: İsar Vakfı Yayınları, 1998), 176.

⁷⁵ Yiğit, "Aynî'yi Yetiştiren Memlûkler Dönemi İlmî Hareketine Genel Bir Bakış", 30-31.

⁷⁶ Ayaz, "Memlûkler Döneminin (648-923/1250-1517) Öne Çıkan Vefeyât, Tabakât ve Terâcim Eserleri", 5.

⁷⁷ Kazan, "Memlûkler'in Hadis İlmine Katkıları", 154.

⁷⁸ Elif Dağtekin, *Memlûklerde Siyer Yazıcılığı "İbnü'd-Devâdârî Örneği"*, ed. Fatih Yahya Ayaz (Kahramanmaraş: Samer Yayınları, 2020), 19.

⁷⁹ Kazan, "Memlûkler'in Hadis İlmine Katkıları", 156.

⁸⁰ Kazan, "Memlûkler'in Hadis İlmine Katkıları", 157.

⁸¹ Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, 176.

kelimeleri açıklamaları, eserlerde istenilen içeriklere daha kolay ulaşmayı ve eserlerin daha anlaşılabilir hale gelmesini sağlamaktadır. Ulema, kendilerine ulaşan bilgi ve birikimin korunması, düzenlenmesi ve daha sistematik bir hale getirerek sonraki nesillere ulaştırılması hususunda muazzam bir gayret göstermişlerdir.⁸²

Ayrıca Memlûkler döneminde yetişen âlimlere ve eserlerine günümüzde hala ihtiyaç duyuluyor olması, İslami ilimlerin duraklama veya gerileme döneminde olmayıp, geçmiş eserlerin yorumlandığı, açılımlar yapılarak zenginleştiği dönem olarak değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.⁸³

---

⁸² Samira Kortantamer, “Memlûk Tarihçiliğine Genel Bir Bakış”, *Tarih İncelemeleri Dergisi* 1/1 (1983), 35.

⁸³ Ferhat Gökçe, “Türkiye’de Memlûkler Dönemi Hadis Çalışmaları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 21 (2013), 43.

İKİNCİ BÖLÜM

ER-RAVZ VE'L-HADÂ'İK FÎ TEHZİBİ SİRETİ HAYRİ'L- HALÂ'İK ADLI ESER

A. ESERİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Muhammed el-Hâzin, peygamber efendimizin hayatını anlattığı 5 ciltlik siyer eserine *er-Ravz ve'l-hadâ'ik fî tehzîbi sîreti hayri'l-halâ'ik ebî'l Kâsım el-Mustafâ seyyidi ehles-sıdk ve'l vefâ* adını vermiştir. Fakat eserin adının *er-Ravz ve'l-hadâ'ik fî tehzîbi sîreti hayri'l-halâ'ik* olarak bilindiğini zikretmiştir.⁸⁴ Müellifin, eserini kaleme almaya ne zaman başladığına ve bitirdiğine dair net bir bilgi bulunmamaktadır. Bununla birlikte müstensihin, eseri 774 senesinde Zilhiccenin 16'sı pazartesi sabahı tamamladığı belirtilmiştir.⁸⁵ Söz konusu eserde yazarın, Hz. Muhammed (sav)'in dünyaya gelmeden önceki toplumun yapısından, inançlarından, Hz. Muhammed (sav)'in nesebinden, hayatından ve vefatının ardından yaşanan hâdiselere kadar tüm mevzuları eserine dahil etmek için gayret gösterdiği görülmektedir.

Konuları incelerken ana başlıkların altında verdiği alt başlıklarla ve bununla birlikte alt başlıkların içerisinde ayrıca müstakil başlıklar vererek ele aldığını söylemeliyiz. Ayrıca zaman zaman konu sonlarında 'Fasl' diye isimlendirdiği bölümlerle garip ve müphem lafızları ele alıp açıklamalar yaparak anlatımı zenginleştirdiği görülmektedir.

Hâzin'in *er-Ravz ve'l Hadâik* adlı eseri toplamda 16 ana başlıktan oluşmaktadır. Eserin başlıklarını zikredecek olursak;

1. Ana başlıkta "Peygamberlik görevinin verilmesinden önceki dönem" toplamda 13 alt başlıkta,
2. Ana başlık "Nebîlik görevinin verilmesinden Hicrete kadar olan Mekke dönemi" toplamda 20 alt başlıkta,

⁸⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, thk. Hasan Halil İbrahim (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2016), 1/3.

⁸⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, thk. Hasan Halil İbrahim (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2016), 4/529.

3. Ana başlık “Medine dönemi” 11 alt başlıkta,
4. Ana başlıkta “Silahları, binekleri ve gazveleri” 21 alt başlıkta,
5. Ana başlık “Veda hacı” 6 alt başlıkta,
6. Ana başlıkta “Hz. Peygamber (sav)’in mucizeleri” 13 alt başlıkta,
7. Ana başlıkta “Hz. Peygamber (sav)’in zahiri ve batını sıfatları” 6 alt başlıkta,
8. Ana başlıkta “Hz. Peygamber (sav)’in Manevi sıfatları” 11 alt başlıkta,
9. Ana başlıkta “Hz. Peygamber (sav)’in kulluğu ve ibadetlerinin tafsilatı” 11 alt başlıkta,
10. Ana başlıkta “Hz. Peygamber (sav)’e mübah kılınan ümmete haram kılınan hükümler” 17 alt başlıkta,
11. Ana başlıkta “Nikah ile alakalı hükümler” 9 alt başlıkta,
12. Ana başlıkta “Hz. Peygamber (sav)’i tasdik etmenin, sevmenin ve yüceltmenin vücubiyeti” 6 alt başlıkta,
13. Ana başlıkta “Daha önce zikretmediği siyer ile alakalı mevzuları” 3 alt başlıkta,
14. Ana başlıkta “Hz. Peygamber (sav)’in hastalığı ve vefatı” 11 alt başlıkta,
15. Ana başlıkta “Hz. Peygamber (sav)’in vefatının ardından yaşananlar” 13 alt başlıkta,
16. Ana başlıkta “Kıyamet günündeki Haşr ve neşrin mahiyeti” 9 alt başlık altında incelendiği görülmektedir.

Söz konusu bölümlerde genel olarak, Hz. Peygamber (sav)’in nesebi, doğumu, peygamberlik öncesi yaşayışı, nübüvvet alâmetleri, peygamberliği, evlilikleri, diğer toplumlarla olan diyalogu, gazve ve seriyyeleri, hicreti, vefatı ve vefatının ardından yaşanan ilk hâdiseler gibi konuların yanı sıra ahlakı, manevi sıfatları, mucizeleri, kerametleri ve faziletleri konularının incelendiği görülmektedir. Müellif, eserine dahil ettiği tüm bu konuları genellikle kronolojiye bağlı kalarak toplamda 16 ana başlığın altında 180 bâb olarak kaleme almaktadır.

Ayrıca müellifin 5 cilt olarak kaleme aldığı eser matbu olarak basılırken 4 cilde düşürülmüş ve bunun neticesinde yazma nüshadaki farklı ciltlerde bulunan konular matbu eserde aynı cilt içerisine dahil olmuştur. Bu husus matbu kitabın içerisinde de belirtilmiştir. Söz konusu kısımlar geldikçe yazma nüshadaki cildin bittiği ve bir sonraki konunun ne olduğu hatırlatılarak devam edilmiştir. Nitekim yazma nüshalardaki cilt esasına göre konu ve sayfa dağılımları şu şekildedir.

Esere Kur'an-ı Kerim'in faziletinden bahsedilerek başlanılmakta ve 344. sayfasında bir sonraki ciltte cinlerin Müslüman olması konusuyla devam edeceği belirtilerek ikinci cilde geçilmektedir. 2. cildin 202. sayfasında ise bir sonraki cildin büyük Bedir Gazvesiyle başladığı belirtilmesinin ardından üçüncü cilde geçilmektedir. 3.cildin 138.sayfasında Halid b. Velid'in Beni Cüzeyme kabilesine gönderilmesi hâdisesiyle devam ettiği söylenerek dördüncü cilde geçilmektedir. Son olarak 4.cildin 115.sayfasında bir sonraki ciltte kadın sahabeler ve Hz. Peygamber (sav)'in eşlerinin faziletlerinin incelendiği bölümle başlayacağını hatırlatılmasının ardından son cilt olan beşinci cilde geçilmektedir. Bunun yanında yazma nüshalara ait her cildin ilk ve son sayfalarının resimleri de matbu eserin giriş kısmında bulunmaktadır.

Şayet matbu eserdeki konuların ciltlere dağılımına bakacak olursak, 1. cildin yukarıda zikredilen ilk iki başlığı içerisine aldığı, 2. cildin ise Medine dönemiyle başlayarak Hz. Peygamber (sav)'in silahları, binekleri ve gazvelerinin incelendiği başlıkla devam ettiği görülmektedir. Kitabın 3. cildi ise bir önceki konunun 10. alt başlığıyla devam etmekte ve 5. ana başlık olan Veda Haccını da içerisine alarak sona ermektedir. Son cilt olan 4. ciltte ise kalan 10 ana konu ele alınmıştır. Böylelikle en geniş biçimde ele alınan konunun “Hz. Peygamber (sav)'in silahları, binekleri ve gazveleri” konusunun olduğu ve neredeyse iki cildin ona ayrıldığı görülmektedir. 4. cilt ise müstakil olarak en fazla konuyu içerisinde barındıran cildir.

Bununla birlikte, eserin ilk 3 cildinde Hz. Peygamber (sav)'in hayatı, gazve ve seriyeleri, hülasa olarak Mekke ve Medine dönemlerinin incelendiğini, son cildinde ise Hz. Peygamber (sav)'in mucizeleri, nübüvvet alametleri, zahiri ve manevi sıfatları, ahlakı, hilye ve şemali, ibadetleri, yalnızca Hz. Peygamber (sav)'e has kılınan durumları, hastalığı ve vefatı konuları incelenmiştir.

B. NÜSHALARI VE BASKILARI

Eserin adının giriş bölümünde, *er-Ravz ve 'l-hadâ'ik fi tehzibi seyyid 'l halâ'ik ebi 'l Kasım Mustafa Seyyid ehle-s Sıdk ve 'l Vefa* olduğu ancak *er-Ravz ve 'l-hadâ'ik fi tehzibi sîreti hayri 'l-halâ'ik* olarak bilindiği zikredilmektedir.

Hz. Peygamber (sav)'in sîretini ele alan eser 5 cilt olarak kaleme alınmış ve müellife ait olan yazma nüshalar, Süleymaniye Kütüphanesinde, Şehit Ali Paşa, nr. 1927-

1929 bölümünde ve Ayasofya, nr.3216-3218 bölümlerinde bulunmaktadır.⁸⁶ Bu iki parça halde bulunan yazma eserler birbirlerinin mütemmim cüzüdür.

Yazma eserin 1.cildi 219 varak, 2.cildi 228 varak, 3.cildi 220 varak, 4.cildi 218 varak ve son cildi de 198 varak olmak üzere toplam 1137 varaktan oluşmaktadır. Matbu eser ise, 1.cildi 484 sayfa, 2.cildi 467 sayfa, 3.cildi 390 sayfa, 4.cildi ise 529 sayfa olmak üzere toplamda 1870 sayfadan oluşmaktadır.

Söz konusu eser, ayrı halde bulunan nüshaların birleştirilmesi sonucunda 2016 yılında Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye yayınevi tarafından Beyrut-Lübnan'da Hasan Halil İbrahim tahkikiyle müstakil bir eser olarak basılmıştır. Çalışmamızın esasını bu matbu eser teşkil etmektedir.

C. ESERİN KAYNAKLARI

Hâzin, eserini ilk dönem siyer kaynakları olarak kabul edilen İbn Hişâm ve İbn İshak'ın rivayetlerini merkez konumda tutarak kaleme almıştır. Bununla birlikte yazar, bazı konularda ise ihtisar yoluna başvurduğunu söylemektedir. Nitekim İbn Hişâm'ın es-*Sîretü'n-Nebeviyye* adlı eserinde ihtiyaç olmayan bilgilerin olması, meğâzi konusunda uzun şiirlerin bulunması ve zayıf rivayetleri barındıran bir kitap olmasından kaynaklı, kitabı tekrar düzenleyerek eserini yazdığını belirtmiştir. Bunun yanında dikkat çekilmesi gereken yerlere dikkat çektiğini ve ihtiyaç olan yerlerde ise farklı eserlerden ilavelerde bulunduğunu kaydetmiştir.

Müellifin kullandığı kaynakların başında İbn Hişâm ve İbn İshak'ın geldiği belirtilmiştir. Bunun yanında Beyhakî'nin *Delâilü'n-nübüvve* adlı eserini, Ebu'l-ferec İbnü'l-Cevzî'nin *Kitâbu'l-Vefâ* adlı eserini, Kâdî İyâz'ın *eş-Şifâ* adlı eserini ve Süheylî'nin *Ravzü'l-Ünf* adlı eserini sıklıkla zikretmiştir. Bununla birlikte Ebû Ubeyd'in *Kitâbü'l Emval*'inden⁸⁷, İbnü'l Esîr'in *en-Nihâye*'sinden⁸⁸, Serahsî'nin *Mebсут*'undan⁸⁹ ve Gazali'nin *İhyâ*'sından⁹⁰ rivayetler de bulunmaktadır. Ayrıca İbnü Abdilber⁹¹,

⁸⁶ Eroğlu, "Hâzin".

⁸⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, thk. Hasan Halil İbrahim (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2016), 3/96.

⁸⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/405.

⁸⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/453.

⁹⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/452.

⁹¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/462.

Vâkıdî⁹², Muhyiddîn Nevevî⁹³ gibi tarihçilerin eserlerinden de istifade etmiştir. Ayrıca isim zikretmeden “kîle” lafzını kullanarak rivayette bulunduğu durumlar da vardır.⁹⁴ Bununla birlikte özet olarak ele aldığı konular hakkında daha fazla bilgiye ulaşmak isteyenlerin, kaynak olarak kullandığı âlimlerin ve eserlerinin isimlerini zikrederek onlara başvurulması gerektiğini belirtmiştir.⁹⁵

Müellifin, konuların içerisinde ayet ve hadislerle de sıklıkla atıflar yaptığı görülmektedir. Genellikle Buhari ve Müslim rivayetlerini kullanmakla birlikte hadis âlimlerince meşhur kabul edilen müsned ve sünenlerden de nakiller yapmıştır. Hadislerin kaynaklarını belirtirken kimi yerde Sâhîhayn olarak kimi yerde ise ayrı halde Buhari veya Müslim şeklinde zikretmiştir. İbn Mâce, İbn Hanbel, Nesâî, Ebû Davud, Tirmizî, Beyhakî, Dârekutni, Humeydî, İbnü'l Cevzi gibi muhaddislerden de rivayetlerde bulunmaktadır. İsim zikretmeden “Kîle'l Müfessirûn” diyerek rivayette bulunduğu durumlar da mevcuttur.⁹⁶

Hz. Âişe, Hz. Ali, Enes b. Mâlik, Câbir b. Abdullah, İbn Abbâs, Ebû Hüreyre, İbn Mesud, Ebû'd Derdâ, Ebû Saîd el-Hudrî, Amr b. Âs, Zührî, Urve b. Zübeyr ve Übey b. Kâ'b isimleri kitapta çokça geçen râvilerdendir.

Müellif, eserinde pek çok farklı kişinin şiir ve kasidelerini aktarmıştır. Nitekim, Abdül Mesih⁹⁷, Amr b. Mürre⁹⁸, Seyf b. Zû Yezzen⁹⁹, İbn Hâris¹⁰⁰, Nevfel bint Esed¹⁰¹, Hz. Hamza¹⁰², Hassan b. Sâbit,¹⁰³ İbn Zeb'ârî¹⁰⁴, Ebû Bekir¹⁰⁵, Şeddad b. Esvedî¹⁰⁶,

---

⁹² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, thk. Hasan Halil İbrahim (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2016), 2/435.

⁹³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/483, 520.

⁹⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/492.

⁹⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/374, 462.

⁹⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/507, 512, 513.

⁹⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/69, 70.

⁹⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/81.

⁹⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/102.

¹⁰⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/127.

¹⁰¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/133.

¹⁰² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/304; Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/194, 195.

¹⁰³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/298; Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/447, 448.

¹⁰⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/193; Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/136, 137.

¹⁰⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/192.

¹⁰⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/296.

Hubeyb b. Adî¹⁰⁷, Amr b. Ekva'¹⁰⁸, Abdullah b. Revâha¹⁰⁹, Kâ'b b. Mâlik¹¹⁰, Zührî¹¹¹, Cevherî¹¹² eserinde ismi geçen şairlerdendir.

D. YÖNTEM VE ÜSLÛBU

Muhammed el- Hâzin, Hz. Peygamber (sav)'in hayatının her safhasını detaylı bir şekilde incelediği eserini anlaşılır ve sade bir dille kaleme almıştır. Eseri te'lif etmesindeki gayesinin Cenab-ı Hakka yakınlık ve Habîbi'nin şefaatine nâil olma arzusu olduğunu söylemiştir. Hâzin, eserini ilk dönem siyer kaynakları olarak kabul edilen İbn Hişâm ve İbn İshak'ın rivayetlerini merkez konumda tutarak kaleme almıştır. Bununla birlikte kimi mevzularda ise ihtisar yoluna başvurmuştur. Nitekim bu durumu yazar, İbn Hişâm'ın *Siyer*'inde ihtiyaç olmayan bilgilerin olduğu, meğâzi konusundaki uzun şiirleri ve gerekli bilgileri içermeyen zayıf rivayetleri barındıran bir kitap olarak gördüğünü ve bu sebeple kitabı yeniden düzenlediğini ifade etmiştir.¹¹³ Yine İbn Hişâm'ın eserindeki bir kısım bilgilerden arındırarak, dikkat çekilmesi gereken yerlere dikkat çektiğini ve ihtiyaç olan yerlerde ise diğer eserlerden ilavelerde bulunduğunu belirtmiştir. Söz konusu farklı kaynaklardan rivayette bulunduğu konular ise özellikle, İbn İshak'ın es-Sîre'sinde bulunmayan bölümlerden olan Hz. Peygamber (sav)'in şemâili, sıfatları, edebi, ahlakı ve mucizeleri gibi bölümlerden oluşmaktadır. Hâzin, rivayetleri genellikle "kâle" ifadesiyle aktarmıştır. Bununla birlikte kimi zaman kaynağının ismini belirtmeden farklı nakilleri "kîle" ibaresini kullanarak aktarmıştır.

1. Ayet Kullanımı

Müellifin tarihçiliği yanında müfessir kimliğinin de bulunması hasebiyle ele aldığı konularla birlikte, zikrettiği mevzuyla alakalı olan ayetlere de sıklıkla yer vermiştir. Bununla birlikte kimi yerlerde ayetleri yalın halde zikretmiş kimi yerlerde ise manalarına dair yorumlarda bulunmuştur. Konu içerisinde ayeti zikrettikten sonra hangi sûrede ve kaçınca ayet olduğuna dair malumatlar vermiştir. Ayrıca ayetlerin nüzûl sebeplerini de birçok yerde aktarmıştır. Birçok konuda yaptığı gibi anlamının kapalı olduğunu ve bazı

¹⁰⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/335.

¹⁰⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/4.

¹⁰⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/69, 70, 73.

¹¹⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/166.

¹¹¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/172.

¹¹² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/353.

¹¹³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/14.

kişiler tarafından anlaşılamayacağını düşündüğü ayetlerdeki garip kelimelerin şerhini, konu sonlarında müstakil başlık olarak açtığı “Fasl” ve “Garib Kelimelerin Şerhi” adını verdiği başlıklar altında açıklamıştır.

2. Hadis Kullanımı

Hâzin, siyer eserinde hadislerden de sıklıkla istifade etmiştir. Eserindeki hadislerin çoğunu Sahihayn'den, müsnedlerden ve hadisçilerce meşhur kabul edilen sünenlerden rivayet etmiştir. Buna göre Buhari ve Müslim başta olmak üzere İbn Hanbel, İbn Mâce, Ebû Davud, Nesâî, Tirmizi, Dârekutni, Beyhakî, İbnü'l Cevzi, Humeydî gibi muhaddislerin rivayetlerine yer vermiştir. Rivayet ederken hadisin kaynağını “Ahracehû” ibaresiyle zikretmiştir. Fakat naklettiği hadislerin senet zincirlerini zikretmeden yalnızca ilk rivayet edenin ismini “an” ifadesini kullanarak aktarmıştır. Bu şekilde bir yöntem uygulamasının sebebi, okuyucunun dikkatini isimlerden oluşan senet kısmına vermesinden ziyade, anlatılmak istenilen olaya odaklanmasını sağlamak olabilir. Ayrıca incelediği her bir konu için hadislerden rivayetlerde bulunduğunu düşündüğümüzde, her hadisin senet zincirini verdiği taktirde 5 ciltlik eserin daha da genişleyeceği muhakkaktır. Eserini bu durumdan korumak amacıyla böyle bir yöntem uyguladığı da düşünülebilir. Bununla birlikte hadisi zikretmeden evvel metindeki hikâye kısmını ise çoğu zaman aktarmıştır. Aynı zamanda sık olmamakla birlikte hadislerin sıhhat durumları açısından değerlendirmelerde bulunarak Sahih, Hasen ve Garib ifadelerini kullanmakla yetinmiştir. Ayrıca konu bağlamındaki farklı râvi ve metinlerden oluşan hadisleri de zikretmiştir. Yine ayetlerde ve diğer bazı rivayetlerde olduğu gibi hadislerde bulunan garip ve müphem anlamlı lafızların şerhlerini de bölüm sonlarında yapmıştır.

3. Şiir Kullanımı

Tarihçi, Hz. Peygamber (sav)'in hayatını incelerken şiiirlere de yeterince yer vermiştir. Bununla birlikte İbn Hişâm'ın kaleme almış olduğu *Siyer*'inde, özellikle meğâzi konusunda kullandığı şiiirlerin fazla olduğunu düşündüğü için, kendisi şiiirleri aktarırken çoğu zaman ihtisar yoluna gitmiştir. Konularla alakalı şiiirleri kimi zaman hiç zikretmemiş kimi zaman ise bir kısmını vererek yetinmiştir. Ancak hazfettiği bu şiiirlerin, konunun anlaşılmasına engel olacak veya eksik bırakacak durumlar olmayıp, konuların akıcılığını sağlamak için yapılmış olduğu düşünülebilir. Zira konular zikredilirken İbn Hişâm'da olduğu gibi sayfalarca söylenen şiiirlere yer verilerek mevzulardan

uzaklaşmamıştır. Ancak yeri geldiğinde ise şiirler için müstakil bir başlık dahi açılmıştır. Nitekim Hz. Peygamber (sav)’in vefatının ardından söylenen şiirler müstakil bir başlık altında ele alınmıştır.¹¹⁴ Yine benzer şekilde Hz. Peygamber (sav)’in şaire ve şiirlere karşı tutumunun ortaya koyulduğu ayrı bir bölüm de bulunmaktadır.

Müellif, şiirleri aktarırken farklı metotlar kullanmıştır. Şiirleri kimi zaman karşılıklı diyalog şeklinde aktarmıştır. Nitekim, müşriklerin Hz. Peygamber (sav)’e ve ashabına karşı söylemiş olduğu şiirlerin ardından Müslümanların reddiye tarzında veya hicvetmeleri için söyledikleri şiirleri artarda vermiştir. Bir diğer yöntemi ise konu bağlamında söylenen şiirleri, yalın haliyle aktarma şeklinde olmuştur. Nitekim, tarafların savaşlarda kendi arkadaşlarını teşvik etmek veya savaşa hazırlamak maksadıyla söyledikleri şiirleri bu şekilde aktarmıştır. Ayrıca incelediği konuların içerisine sefer esnasında veya sonrasında söylenen şiirleri de dahil etmiştir. Bununla birlikte şiir âlimlerinin tahlili sonucunda şiirlerin söyleyene ait olup olmadığı hakkındaki bilgilere de zaman zaman yer vermiştir.¹¹⁵

4. Kelimelerin Şerhi

Eserin kaleme alınmasındaki usullerinden üzerinde durulması gereken bir diğer husus da gerek konu içerisinde gerekse müstakil başlıklar halinde garîb ve müphem anlamlı kelimelerin açıklamalarının yapılmasıdır. Bu doğrultuda incelenen konularda metnin akışını bozacak ve anlatımına engel olabilecek kelimelerin açıklandığı görülmektedir. Bu açıklamaların, okuyucunun bilgileri daha doğru anlaması ve yorumlaması kastıyla yapıldığı düşünülebilir. Aynı zamanda metin içerisinde geçen anlamı bilinmeyen kelimelerin açıklanması, konuların akıcılığını ve okuyucunun odaklanmasını sağlamaktadır.

Tarihçi, müphem ve garîb manalı kelimelerin açıklamalarını iki farklı şekilde yapmıştır. Birincisi konuları aktarırken hemen “Garip Kelimelerin Şerhi” başlığını açarak, incelediği konu içerisinde geçen anlamı kapalı veya farklı anlamları taşıyan kelimelerin açıklamalarını yaptığı kısımdır. Diğerisi ise daha geniş olarak ele aldığı “Fasl” başlıklı bölümlerdir. İki bölüm arasındaki en belirgin fark ise sayfa sayıları ve ele alınmış yöntemidir. “Garip Kelimelerin Şerhi” başlıklarında daha kısa ve öz olarak kelimelerin

¹¹⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/463.

¹¹⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/192, 194.

açıklamalarına dair yorumlar yapılmakta, “Fasl” başlıklarında ise konuya dair ayetler, hadisler, rivayetler tekrar farklı varyantlarıyla birlikte aktarılmakta ve daha sonra kelimelerin açıklamaları yapılmaktadır. Ayrıca şu husus da belirtilmelidir ki, mevzu edilen konular, nahiv ve lügat yönünden tahlilleri yapılan kelimeler, genellikle müellifin kendi görüşlerinin haricinde ulemânın yapmış olduğu değerlendirmeler dikkate alınarak aktarılmıştır. Bir konu hakkında ulemânın görüşleri paylaşılırken, kimi yazar ve eserinin ismi zikredilmiş, kimi zaman ise benzer yorumda bulunanlar için isim belirtilmeden “ulemadan diğerleri” diye bilgi verilmiştir.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için örnek vermek gerekirse, Hz. Peygamber (sav)’in isimleri ve künyeleri zikredilirken, dil ve edebiyat âlimi olduğu belirtilen Ebu’l Hüseyin Ahmed b. Fâris ve “ulemadan diğerleri” nin görüşlerinin paylaşıldığı “Fasl” başlığında, Resûlüllah’ın isimlerinin hangi manalara geldiği ve niçin o isimlerle anıldığına dair yaptıkları yorumlar nakledilmiştir.¹¹⁶ Yine benzer şekilde, Hz. Muhammed (sav)’in peygamber olarak gönderileceği bilgisinin önceki kutsal kitaplarda da geçtiği belirtilerek İncil’den örnekler verildiği kısımda, metin içerisinde geçen “Münhemennâ” kelimesinin Rumca’da Beraklidis, Süryanice’de ise Muhammed anlamlarına geldiği “Fasl” başlığı altında aktarılmıştır.¹¹⁷ Son olarak Hz. Muhammed (sav)’in İncil’deki adının “Feraklîd” olduğu belirtilerek âlimlerin bunu “Hâmid”, “Hammâd”, “Hamd”, ve “Muhlis” şeklinde yorumladıkları yine “Fasl” bölümünde açıklanmıştır.¹¹⁸

E. MUHTEVASI

1. Bi’set Öncesi Dönem

Eserine Kur’an-ı Kerim ve Hadis-i Şeriflerin fazileti ile başlayan müellif, daha sonra diğer kitaplarda müjdelenmesi ve doğumundan önce meydana gelen bazı ilginç olayları aktardıktan sonra nesebi, doğumu, çocukluk ve gençlik yıllarını incelemiştir. Bu arada Mekke ve civarı ile ilgili konulara da yeri geldikçe değinmiştir. Burada yazarın bu konularla ilgili aktardığı bilgilere yer verilecektir.

¹¹⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 1/149-157.

¹¹⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 1/62.

¹¹⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 1/64.

Müellif, eserinde öncelikle Kur'an-ı Kerim'in ve Hadisi Şeriflerin faziletinden bahsetmiş ardından peygamber efendimizin fazilet ve şerefini gösteren bazı ayetleri aktarır, tefsirini yapmıştır. Yazar, Kur'an-ı Kerim'in iki yönüyle mucizevi ve üstün olduğunu belirtmiştir. İlk veçhesinin, ümmî bir peygambere gönderilmesine rağmen insanları aciz bırakan üsluba sahip olmasının yanında fesâhati, belâgatı ve güzel tertibi vesilesiyle misli dahi getirilemeyecek bir kitap olmasından kaynaklı olduğunu ifade etmiştir. Diğer yönünün ise gaybın haberlerinden, geçmiş ümmetlerin hikayelerinden, kıyamet, ba's, sırât, mizân ve hesap gibi gelecekte haberler vermesi sebebiyle üstün fazileti olduğunu aktarmıştır. Bununla birlikte faziletiyle alakalı olmasına rağmen burada zikretmediği ayetleri de ilgili bahisler geldiğinde zikredeceğini belirtmiştir.¹¹⁹ Yine aynı şekilde Hz. Peygamber (sav)'in hayatındaki önemli ve büyük olaylardan bahsedilen hadisleri kısımlar halinde anlatmıştır.¹²⁰ Ayrıca bu kısımda zikrettiği hadislerin ravileri ve sıhhat durumları hakkında da kısa bilgiler vermiştir.

Hâzin, Kur'an-ı Kerim ve hadisi şeriflerin faziletlerini ele almasının ardından Tevrat, İncil gibi kutsal kitaplarda ve eski din adamlarının sözlerinde de Hz. Peygamber (sav)'in sıfatlarından, hallerinden nakiller bulunduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerle de bu nakillerin uyuştüğünü belirten sahabe sözlerini aktarmıştır. Nitekim ilgili bölümde Amr b. el-As'ın Ahzab sûresinde geçen "*Ey Nebi! Biz seni bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı olarak gönderdik.*" ayetinin Tevrat'ta da geleceği müjdelenen peygamberin vasıflarından biri olduğunu belirten sözünü nakletmiştir.¹²¹ Yine aynı şekilde, Abdullah b. Selam'ın "Resûlullah'ın sıfatları Tevrat'ta geçmektedir." dediği sözünü naklederek önceki kitaplarda Hz. Peygamber (sav)'in vasıflarından haberler bulunduğunu tekrarlamıştır.¹²² Bununla birlikte konu sonunda Faslı diye isimlendirdiği başlıkta, zikrettiği hâdiseleri ve sözleri şerh etmiştir. İlgili kısımda Hz. Peygamber (sav)'in sıfatlarının ve vasıflarının geçmiş dini metinlerde ve din adamlarının sözlerinde bulunmasının, Hz. Muhammed (sav)'in dünyaya gelecek olması ve peygamber olacağının alametlerinden olduğunu kaydetmiştir.¹²³ Ayrıca, Havari Yuhannis'in yazdığı İncil'de "*Ve şâyet Rabbin katından size Allah'ın göndereceği şu Münhemennâ ve Rabbin*

¹¹⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/37.

¹²⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/38.

¹²¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/50.

¹²² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/51.

¹²³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/56.

katından çıkmış olan bu Ruhul-Kuds gelse o benim için şahiddir ve siz dahi şahidsiniz.” ifadelerinin geçtiğini aktardıktan sonra Münhemannâ kelimesinin Rumcada Beraklidis, Süryanice de ise Muhammed anlamına geldiğini belirterek İncil’de bulunan lafızların da peygamberin gönderilmesi delillerinden olduğunu aktarmıştır.¹²⁴ Hz. Peygamber (sav)’in İncil’deki diğer adının Feraklîd olduğunu belirtmekle birlikte âlimlerin bu kelimeyi ‘hâmid’, ‘hammâd’, ‘hamd’, ‘muhlis’ gibi farklı şekilde yorumladıklarını zikretmiştir.¹²⁵

Daha sonra Hz. Peygamber (sav)’in doğumu sırasında Eyvan Kisra’sında gerçekleşen olaylar ve iki kâhin olan Satih ile Abdul Mesih arasında geçen konuşma uzunca ele alınmıştır. Yine aynı şekilde, Hz. Peygamber (sav)’in dedelerinden olan Kâ’b b. Lüey’in Hz. Muhammed (sav)’in dünyaya gelmesiyle alakalı ehli kitaptan duyduğu bilgileri Kureyş’in Arap Cum’a’sı diye isimlendirdikleri yerde halka anlatması nakledilmiştir.¹²⁶ Devamında Yemen hükümdarı Seyf b. Zûyezen’nin Abdulmuttalib ile peygamber olacak kişide haiz olan özellikleri konuştukları diyalog geniş bir şekilde incelenmiştir. Nitekim söz konusu diyalogta Seyf b. Zûyezen, peygamberin isminin Muhammed olduğu, omuzlarının arasında nübüvvet mührünün bulunduğu, anne ve babasının ölmesi üzerine dedesi ve amcasının vesayetine geçtiği gibi peygamberde bulunması gereken durumları saymıştır. Bunun üzerine hükümdarın saydığı vasıfları torununun taşıdığını gören Abdulmuttalib’in Allah’ın ikramı karşısında secdeye kapanıp, şükrünü ifade ettiği hâdise aktarılmıştır.¹²⁷ Yine Abdulmuttalib’in Hicr’de uyurken gördüğü rüyanın peygamberin geleceğine delalet olduğu düşüncesi de nakledilmiştir.¹²⁸ Buna benzer şekilde peygamber gönderilmesinin delillerinden olarak görülen Hâlid b. Said b. El-As’ın ve Amr b. Mürre’nin gördükleri rüyalar da aktarılmıştır. Bu rivayetlerden de toplumun bir peygamber beklentisi içerisinde olduğu görülmektedir. Bu beklentinin iki sebeple olduğu söylenebilir. İlk sebebi, toplum yapısının bozulması, adaletsizlik ve fuhşiyatın çoğalması gibi hayatın yaşanılmaz hal alması karşısındaki karmaşanın ancak bir peygamber sayesinde düzene girmesinin mümkün olacağı düşüncesine sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Diğer beklenti sebebinin ise önceki kutsal kitaplar

¹²⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 1/62.

¹²⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 1/64.

¹²⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 1/74.

¹²⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 1/75.

¹²⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 1/78.

aracılığıyla peygamberin gönderileceği toplum hakkında bilgi sahibi olmalarından kaynakladığı söylenebilir.

Hz. Peygamber (sav)'in nesep bilgilerinin aktarıldığı bölüme geçilmeden evvel Necran topraklarının Hristiyanlaşma süreci ele alınmıştır. İlgili kısımda Necran bölgesinde köle olarak satın alınan Feymiyyûn denilen sâlih bir adamdan bahsedilmektedir. Necran halkının Feymiyyûn'nun birtakım kerametlerini görmeleri üzerine, onun dinine tâbi olmalarıyla birlikte Necran topraklarında Hristiyanlığın yayıldığı bilgisi verilmiştir.¹²⁹

Daha sonra Hristiyan dinini benimseyen Abdullah b. Sâmir'in de Necran topraklarına gittiği kaydedilmektedir. Melik'le aralarında geçen diyalog ve Melik'in Abdullah'a ceza vermek istemesine rağmen Allah'ın yardımını sayesinde başarısız olması ve bu durumdan etkilenen Melik'in de Hristiyan dinine girmesi aktarılmıştır.¹³⁰ Daha sonra Zû Nûvas'ın askerleriyle birlikte Necran halkının üzerine Yahudilik dinini kabul ettirmek için yaptıkları sefer anlatılmıştır. Yahudiliği kabul etmeyen yaklaşık 20 bin Necranlının ateş kuyularına atılarak katledildiği hâdise nakledilmiş ve ardından Kur'an-ı Kerim'de de geçen ashâbı uhdûd kelimesinin şerhi yapılmıştır.¹³¹ Ardından Fil ve Nesele kısımları ve Vihrez'in Ebrehe'yi öldürüp Yemen'e Melik olma hâdiseleri geniş bir şekilde ele alınmıştır. Bununla birlikte konuyla bağlantılı olan Fil ve Kureyş sûrelerinin de kelime kelime tefsiri yapılarak Hz. Peygamber (sav)'in nesebinin incelendiği bölüme geçilmiştir.¹³²

Yazar, Hz. Peygamber (sav)'in Âdem (a.s)'a kadar olan nesebini farklı rivayetlerle birlikte zikretmiştir. Ardından Âdem (a.s)'dan başlayarak Abdulmuttalib b. Hâşim'e kadar olan ceddinin isimlerini tek tek ele alıp farklı şekilde bilinen isimlerinden, yaşadıkları zamanlardan ve vefat ettikleri yaşlarından olan haberleri aktarmıştır.¹³³ Nitekim, Hanûh ismini açıklarken Onun İdris (a.s) olduğunu ancak İlyas (a.s) da denildiğini, Âdem (a.s)'ın vefatından 100 sene evvel doğduğunu, Âdem (a.s)'dan sonraki ilk peygamber olduğunu ve Nuh (a.s)'ın cediti olmadığına dair çeşitli bilgileri

¹²⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/86.

¹³⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/88.

¹³¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/89-91.

¹³² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/91-103.

¹³³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/104-120.

nakletmiştir. Ayrıca bu bilgileri Süheylî'den rivayet ederken hocası Hafız Ebû Bekir'den de aynı şeyleri duyduğunu belirtmiştir.¹³⁴

Daha sonra Abdulmuttalib'in gördüğü rüya sebebiyle Zemzem'in kazılmasını emretmesi, Kinâne ve Huzâe kavimlerinin Kabe'yi istilâ etmeleri üzerine de Cürhüm'e sürüldükleri hâdiseleri aktarmıştır.¹³⁵ Yine Abdulmuttalib'in 10 yetişkin erkek evladı olursa birini Kabe'de kurban edeceğini adadığını kaydetmiştir. Duasının kabul olması üzerine, kurban edeceği evladını seçmek için Araplarda adet olan ok atma geleneğini uyguladığını zikretmiştir. Ok atma geleneğinin sonucunda ise Hz. Muhammed (sav)'in babası Abdullah'ın çıkmasını ve sonrasında vuku bulan olayları detaylı bir şekilde ele almıştır.¹³⁶

Müellif, Abdullah b. Abdulmuttalib'in Âmine bint Vehb ile evliliğinden evvel başından geçen hâdiseleri ve evlilikleri hakkındaki rivayetleri nakletmiştir.¹³⁷ Evliliklerinin ardından Âmine'nin hamileliği döneminde Abdullah'ın arkadaşlarıyla birlikte ticaret maksadıyla Şam'a yaptığı yolculuğu sırasında 24 yaşlarındayken vefat ettiğini ve Dâr-ul Nâbiga adlı bir yere defnedildiğini zikretmiştir.¹³⁸ Ayrıca Hz. Peygamber (sav)'in doğum yılını farklı rivayetlerle birlikte naklederek doğumu sırasındaki olağanüstü halleri, görülen rüyaları ve doğumu karşısında söylenen şiirleri uzunca ele almıştır.¹³⁹ Bunlarla birlikte Hz. Peygamber (sav)'in isimleri ve künyeleri hakkındaki ulemanın ihtilaf ettiği rivayetleri kaydetmiştir.¹⁴⁰ Söz konusu bölümde Hz. Muhammed (sav)'in “Ben; Muhammed'im, Ahmed'im, Mukaffi'yim, Nebiyyu't-Tevbe'yim, Nebiyyu'r-Rahme'yim.” gibi daha başka isimlerini de zikrettiği hadisini farklı varyantlarıyla birlikte nakletmiştir. Bununla birlikte Tirmizi'nin *el-Câmi'u's-sahîhi*'nin tamamını kapsayan ve ilk şerhi olan Ebû Bekir b. Arabi el-Mâlikî'nin *Kitabu'l Ahvazi*'nde Allah'ın ve peygamberinin bin ismi olduğuna dair görüşün bulunduğunu da kaydetmiştir.¹⁴¹ Daha sonra dil ve edebiyat âlimi olan Ebu'l Hüseyin Ahmed b. Fâris'in ve isimlerini zikretmediği başka âlimlerin Hz. Peygamber (sav)'in isim ve künyelerinden

¹³⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/107.

¹³⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/121-126.

¹³⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/127-131.

¹³⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/132.

¹³⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/137.

¹³⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/137-146.

¹⁴⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/146-149.

¹⁴¹ a.g.e., c.1, s. 147.

bazılarını, Muhammed isminden başlayarak ne manalara geldiğini ve niçin o isimlerin kullanıldığını ayet ve beyitlerden örnekler vererek açıkladıkları bilgileri aktarmıştır.¹⁴²

Kitabın 9. başlığında Hz. Peygamber (sav)’in sütanneye verilmesi, yetiştirilmesi ve Şakk-ı Sadr hâdiseleri incelenmiştir. İlgili bölüm öncelikle Hz. Peygamber (sav)’i ilk emziren kişinin amcası Ebû Leheb’in cariyesi Süveybe olduğu aktarılarak başlamıştır. Halime’nin ise Süveybe’den sonra emzirdiği ve ayrıca Süveybe’nin daha önce de amcası Hamza’yı emzirdiği için amcasıyla süt kardeşi oldukları bilgileri bu kısımda verilmiştir.¹⁴³ Daha sonra Âmine’nin Hz. Peygamber (sav)’i 6 yaşındayken Benî Neccar’dan olan dayılarına ziyaret için götürdüğü ve dönüş yolunda Ebvâ denilen yerde vefat ettiği zikredilmiştir. Annesinin vefatı üzerine ise Hz. Peygamber (sav)’in, dedesi Abdulmuttalib’in himayesine geçtiği nakledilmiştir. Abdulmuttalib’in vefatı sonrasında Hz. Peygamber (sav)’in 8 veya 15 yaşlarında olduğuyla alakalı ihtilafın bulunduğu belirtilmekle birlikte Hz. Muhammed (sav)’in kendisine sorulduğunda “8 yaşındaydım.” dediği sözü aktarılmıştır.¹⁴⁴ Dedesinin vefatından sonra da Abdulmuttalib’in vasiyeti üzerine amcası Ebû Tâlib’in himayesine geçtiği zikredilmiştir. Amcamları arasından Ebû Tâlib’e vasiyet edilmesinin sebebinin ise Hz. Peygamber (sav)’in babası Abdullah’la bir anneden olmasından kaynaklandığı bilgisi verilmiştir.¹⁴⁵ Ayrıca Hz. Peygamber (sav)’in daha sonra Ebvâ’dan geçerken annesinin kabrinin başına gelip “Annemin bana olan rahmetini hatırladım.” diyerek ağladığı zikredilerek, kabirlere ziyaretin câiz olduğu da vurgulanmıştır.¹⁴⁶

Hâzin, eserin 10. başlığına Hz. Peygamber (sav)’in doğumundan önce Mekke toplumundaki ibadet şekillerini konu edinerek başlamıştır. Söz konusu bölümde Mekke halkının İbrahim ve İsmail (a.s)’ın getirmiş oldukları Hanif dinini unutarak Amr b. Lühay’ın Belkâ’dan getirdiği Hübel putuna tapmalarını, Bahîre, Sâibe, Vasîle ve Hâm hakkındaki uygulamalarını zikretmiştir. Ayrıca bununla birlikte bu duruma reddiye olarak inen ayetlere de konu içerisinde yer vermiştir.¹⁴⁷ Bir sonraki başlığında da yine toplumun yapısını ve durumunu gösteren uygulamalardan olan Hilfû’l Fudûl’ün kurulmasını

¹⁴² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 1/149-157.

¹⁴³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 1/158-160.

¹⁴⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 1/167-171.

¹⁴⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 1/171-172.

¹⁴⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 1/168.

¹⁴⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 1/173-177.

incelemiştir.¹⁴⁸ Hilfü'l Fudûl'ün bir antlaşma veya sözleşme olduğunu belirtmesinin ardından bu dayanışmaya katılan kabilelerin isimlerini de zikretmiştir.¹⁴⁹ Bununla birlikte Hz. Peygamber (sav)'in de bu topluluğu hoş karşıladığını belirttiği sözünü nakletmiştir. Anlaşmaya bu ismin verilme sebeplerini ise Süheylî ve İbn Kuteybe'nin sözleriyle aktarmıştır.¹⁵⁰

Esere, Mekke toplumunun yapısı ve ibadetleri hakkındaki bilgilerin aktarılmasının ardından Hz. Peygamber (sav)'in amcası Ebû Tâlib'in himayesine geçtiği dönemle devam edilmektedir. Mekkelilerin çocuklarını kâhine götürüp geleceği hakkında kehanette bulunmalarını istedikleri geleneğine Ebû Tâlib'inde uyararak Hz. Muhammed (sav)'i kâhine götürmesi aktarılmıştır. Bunun neticesinde Kâhin'in Hz. Muhammed (sav)'deki olağanüstü özelliklerin farkına varıp onunla fazla ilgilenmesi üzerine yeğenini Kâhin'den kaçırdığı hâdise nakledilmiştir. Daha sonra Şam'a yaptıkları yolculukları ve Rahip Bahîrâ meseleleri incelenmiştir.¹⁵¹ Aynı başlık altında Hz. Peygamber (sav)'in çocukluğunda kendisinin günahlardan korunduğuna örnek olarak anlattığı, oyun oynamak için elbisesini çıkartmasıyla birlikte görmediği biri tarafından tokat yiyerek uyarıldığı hadisine bölüm içerisinde yer verilmiştir.¹⁵² Yine Hz. Peygamber (sav)'in 14-15 yaşlarındayken Kureyş ve Kinâne'nin Benî Kays Aylân'a karşı yapmış oldukları Ficâr Savaşında atılan okları amcalarına taşıdığını söylediği hadisi de bulunmaktadır. Savaşın haram aylarda yapılmasından kaynaklı bu isimle anıldığının belirtilmesinin ardından Ficâr'ın başka anlamları ve diğer haram ayların hangileri olduğu hakkındaki bilgiler Süheylî'den nakledilmiştir.¹⁵³

Yazar, Ficâr savaşının akabinde Hz. Peygamber (sav)'in Hz. Hatice ile evliliğini ele aldığı bölüme Hz. Peygamber (sav)'in Hz. Hatice'nin yardımcısı Meysere ile ticaret maksadıyla Şam'a yaptıkları yolculuğunu zikrederek başlamıştır. Ardından orada karşılaştıkları râhibin Hz. Muhammed (sav)'in hallerinden, onun gönderilen Nebî olduğunu anlayıp Meysere'ye bildirdiğini aktarmıştır. Mekke'ye döndüklerinde Hz.

---

¹⁴⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/178.

¹⁴⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/179. (Abdullah b. Cüd'an'ın evinde toplanan heyetin mensup olduğu kabileler: Benî Hâşim, Benî Muttalib, Esed b. Abdil-Uzza, Zühre b. Kilâb, Teym b. Mürre)

¹⁵⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/179-180.

¹⁵¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/182-184.

¹⁵² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/185.

¹⁵³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/186.

Hatice'ye durumu bildirmesini ve akabinde Hz. Peygamber (sav)'in 25 yaşındayken Hz. Hatice ile nikahlandığını zikretmiştir.¹⁵⁴ Evliliklerinin ardından dünyaya gelen çocuklarının isimlerini verdiği başlığın altında, Hz. Hatice'nin, amcası Varaka b. Nevfel'e Meysere'nin Şam'daki rahipten işittikleri sözleri anlatması üzerine Varaka b. Nevfel'in de Hz. Muhammed (sav)'in peygamberlik vasıflarını taşıdığını ve yakında nebîlik görevinin kendisine verileceği görüşünü dile getirdiği konuşmasını nakletmiştir.¹⁵⁵ Ayrıca Hz. Peygamber (sav)'in Mekke döneminde gerçekleştirdiği tek evliliğinin Hz. Hatice ile olması sebebiyle burada sadece Hz. Hatice ile olan evliliğine değinildiği, Medine döneminden bahsederken ise eşlerinin ve cariyelerinin isimlerinin art arda ele alındığı görülmektedir. Bununla birlikte Resûlullah'ın peygamberlik görevinin kendisine verilmeden önce toplum nezdindeki değerinin ve ferasetinin net bir şekilde görüldüğü Kabe'nin yeniden inşa edilme sürecinde gerçekleşen, Hacer'ül Esved'i Kabe'ye koyma hâdisesindeki hakemliği de bu kısımda zikredilmiştir.¹⁵⁶

Eserde genellikle kronolojik bir anlatım benimsenmesine rağmen bazen bu usulün dışına çıkıldığı da görülmektedir. Nitekim henüz Nebîlik görevinin verilmesi ve ilk vahiy haberleri aktarılmadan evvel Ahbâr'ın, Ruhbân'nın ve Kâhin'lerin Resûlullah'ın gönderilmesini dini metinlerden, kitaplardan ve daha önceki Nebîlerin verdikleri ahidlerden kaynaklı bildikleri nakledilmiştir.¹⁵⁷ Ardından Sevâd b. Kârib'in, Benî Kureyza'nın ve Selman-ı Fârisî'nin nasıl Müslüman olduklarını konu edinen rivayetler de bu bölümde ele alınmıştır. Ahbar'dan bahsedilirken, Şam halkından isminin İbn-i Heyyebân olduğu söylenen Yahudi bir âlimin, geçmiş kitaplardan öğrendiği ve gönderilecek Nebî hakkındaki haberleri kavmine nakletmesinin ardından Beni Kureyza'nın kuşatılma sırasında İbn-i Heyyebân'nın anlattıklarını hatırlamaları üzerine Müslüman olmaları hâdisesi de bu kısımda zikredilmiştir.¹⁵⁸ Bununla birlikte henüz ilk vahyin gelişi zikredilmeden, şahısların veya kavimlerin İslam'a girme hâdiselerine yer verilmesi, aktarılan konularla bağlantılı olmasından kaynaklandığı ve bu yüzden böyle bir anlatım uygulandığı düşünülebilir. Ayrıca müellifin yaşamış olduğu çağın da özelliklerinden olan, konulu eserlerde bu şekilde bir metot izlendiği bilinmektedir.

¹⁵⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/187-192.

¹⁵⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/192.

¹⁵⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/194-196.

¹⁵⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/206.

¹⁵⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/217.

Konunun devamında ise Hz. Peygamber (sav)’in Kus b. Sâide hakkında bilgi almak için ashabına sorduğu soruya yer verilmiştir. Resûlullah’ın sorusu üzerine, Kus b. Sâide’nin Ukaz panayırında yapmış olduğu “Ey insanlar! Dinleyiniz ve belleğiniz.” şeklinde başlayıp devam eden meşhur konuşmasını ezberleyen bir sahabe’nin, Hz. Peygamber (sav)’e o konuşmayı okuması verilmiştir. Hz. Peygamber (sav)’in Kus’un konuşmasını tasvip edip ona rahmet dilemesi ve ayrı bir ümmet olarak dirileceğini umarım dediği sözü zikredilmiştir.¹⁵⁹ Ayrıca Kus b. Sâide gibi Kureyş’in putlara tapmalarını kabul etmeyip, Hz. İbrahim’in Hanif dinini aramak için Mekke’den ayrılan Varaka b. Nevfel, Ubeydullah b. Cahş, Osman b. Huveyris ve Zeyd b. Amr b. Nüfeyl Ebû Saîd’in toplumdan ayrılmaları, yolculukları ve benimsedikleri dinler hakkındaki rivayetlere de bu kısımda yer verilmiştir.¹⁶⁰

Ayrıca yazarın, eserde aynı konuyla alakalı incelediği hâdiselerdeki rivayetlerin birçok farklı varyantına da yer verdiği ve bu durumun da eserin hacimli olmasına sebep olduğu söylenebilir.

Müellif, Hz. Muhammed (sav)’in doğumundan peygamberlik görevinin verilmesine kadar olan dönemdeki yaşadığı hâdiselerini, faziletlerini ve hallerini anlattığı 237 sayfalık ilk bölümünün ardından, yine uzun bir şekilde ele aldığı konulardan birisi olan Nebilik görevinin verilmesinden Hicret’e kadar devam eden dönemde cereyan eden olayları incelediği bölümle eserine devam etmiştir.

2. Bi’set’ten Hicrete Kadar Mekke Dönemi

Söz konusu kısımda Hz. Peygamber (sav)’e gelen ilk vahiy, vahyin geliş şekilleri, fetret dönemi, nâzil olan ilk sûreler, İslam’a ilk girenler, Hz. Peygamber (sav)’e ve Müslümanlara yapılan boykot ve işkenceler, Müslümanların Habeşistan’a hicreti, İsrâ ve Mi’râc hâdiseleri, açıktan tebliğin başlaması, 1. ve 2. Akabe bey’atları konuları incelenmiştir. Bu bölümde bahsi geçen konuların ayrıntıları verilecektir.

Müellif, 20 ana başlık altında ele aldığı konulara öncelikle ilk vahyin kaç yaşında geldiğine dair olan rivayetleri aktararak başlamıştır. 40 veya 43 yaşlarındayken ilk vahyin

---

¹⁵⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/223-225.

¹⁶⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/233-235.

geldiğini belirten rivayetleri zikretmekle birlikte, ulemanın ittifak ettiği ve kendisinin de aynı düşüncede olduğunu belirttiği Hz. Peygamber (sav)'in 40 yaşında iken ilk vahyi aldığı kaydetmiştir. Bununla birlikte Hz. Peygamber (sav)'in 63 yaşında iken vefat ettiğinde ise ittifak olduğunu zikretmiştir.¹⁶¹ Eser, daha sonra Hz. Peygamber (sav)'e Nebîlik görevinin verilmesinden önce gördüğü sadık rüyalarından, Mekke'de taşların ve ağaçların Resûlullah'a selam vermesinden bahsedilen konuların anlatıldığı bölümle devam etmektedir.¹⁶² Yine Hz. Peygamber (sav)'in Kureyş'ten uzaklaşarak senenin bir ayında Hirâ'da itikâfa girdiği sırada Cebrâil (a.s)'in Hz. Peygamber (sav)'e gelme hâdisesi anlatılmaktadır. Cebrâil (a.s)'in, Alak sûresinin ilk beş ayeti olan "Oku!" emriyle başlayan ayetleri Hz. Peygamber (sav)'e okumasının ardından, Resûlullah'ın yaşadığı korku hali ve Hz. Hatice'nin yanına giderek gördüklerini anlattığı hâdiselere yer verilmiştir.¹⁶³ Hz. Peygamber (sav)'in eşi Hz. Hatice ile Varaka b. Nevfel'e giderek yaşadıklarını anlatmaları üzerine, Hz. Musa'ya gelen Nâmus'un da aynısı olduğunu belirttiği ve ümmetin beklenen peygamberi olacağı haberini verdiği cevabı aktarılmıştır. Ardından vahyin ilk geliş şekli ve inen ayetlerin hangileri olduğuna dair farklı görüşler zikredilerek ayetlerin manalarının aktarıldığı kısım ile devam edilmiştir.¹⁶⁴ Daha sonra vahyin geliş şekilleri olan, sadık rüya, çan çingirdaması, Cebrâil (a.s)'in insan sûretiyle gelmesi, perde arkasından konuşulması, ayetlerin Hz. Peygamber (sav)'in kalbine ilka olması ve Cebrâil (a.s)'in kendi sûretiyle gelmesi gibi rivayetlere değinilmiştir.¹⁶⁵

Eser, risâlet ve nübüvettin manalarının ayetlerden örnekler verilerek açıklandığı bölümle devam etmektedir. Ardından, Hz. Hatice'nin Müslüman olmasının ele alındığı bölümde onun Müslümanların ilki olduğu ve Hz. Peygamber (sav)'in Hz. Hatice'yi cennette inciden bir evle müjdelediği hadisi aktarılmıştır.¹⁶⁶ Devamında ise vahyin fetrete uğraması ve Duha sûresinin nüzûlüyle beraber müfessirlerin fetretin sebebine dair yaptıkları yorumlar ve bu sûrenin inişiyle alakalı rivayetler nakledilmiştir.¹⁶⁷ Namazın farz kılınmasıyla ilgili rivayetlerin nakledildiği bölümün ardından ilk Müslüman sahabelerin bahsine geçilmiştir. Bir önceki bölümde Hz. Hatice'nin Müslüman olması

¹⁶¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/241-243.

¹⁶² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/244-245.

¹⁶³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/246-250.

¹⁶⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/258-262.

¹⁶⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/262-265.

¹⁶⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/267.

¹⁶⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/268.

zikredildiğinden bu kısımda yalnızca Ali b. Ebû Tâlib, Zeyd b. Hârise ve Ebû Bekir'den bahsedilmiştir.¹⁶⁸ Bu isimler arasında Hz. Hatice'nin ardından ilk Müslümanın kim olduğuna dair ihtilafli olan görüşler de nakledilmiştir.¹⁶⁹

Müellif, 5. başlığında Hz. Peygamber (sav)'e tebliğini açıktan yapma emrinin gelmesini ve bu konudaki ayetleri hadislerle birlikte zikretmiştir.¹⁷⁰ Daha sonra Hz. Peygamber (sav)'e ve Müslümanlarla karşı Kureyş'li müşriklerin yaptıkları eziyetleri ve işkenceleri aktarmıştır.¹⁷¹ Ebû Cehil'in Hz. Peygamber (sav)'e karşı hakaret ettiğini Abdullah b. Cüd'an'ın cariyesinden dinleyen Hz. Hamza'nın yeğenin yanında olduğunu belirterek Müslüman olduğunu bildirmesini bu bölümde ele almıştır.¹⁷²

Eserin 8. başlığında ise Utbe b. Rebia gibi Kureyş'ten ileri gelenlerin Hz. Peygamber (sav)'e mal, mülk, yöneticilik gibi tekliflerle pazarlık yapmak istedikleri ve Hz. Peygamber (sav)'in onları reddettiği konuşmalar yer almaktadır.¹⁷³ Daha sonrasında müşriklerin özellikle zayıf Müslümanlara karşı uyguladıkları baskı ve eziyet neticesinde dinden dönenlerin veya dinlerinde sebat edenlerin varlığından¹⁷⁴ bahsedilmekle birlikte Müşriklerin eziyetleri sebebiyle Hz. Peygamber (sav)'in Müslümanlara hicret etmeleri için izin vermesi aktarılmıştır. Böylelikle de İslam'daki ilk hicretin gerçekleşerek Müslümanlardan bir kısmının Habeşistan'a gittiği bilgisi verilmiştir.¹⁷⁵ Ayrıca Hz. Peygamber (sav)'in Necâşi'ye gönderdiği mektubu ve onun cevabı da bu kısımda bulunmaktadır.¹⁷⁶

Yazar, 10. başlığında Ömer b. Hattab'ın ve Ebû Zer el-Gıfârî'nin İslam'a girme hâdiselerini ele almıştır.¹⁷⁷ Aynı başlıkta Cin taifesinin İslam'a girmeleri de yer almaktadır.¹⁷⁸ Bununla birlikte yazma eserin 1. cildinin "Cin Taifesinin Müslüman Olmaları" bahsinden önce bittiği ve ikinci cildinin bu konuyla başladığı belirtilmiştir.¹⁷⁹

---

¹⁶⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/275.

¹⁶⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/280.

¹⁷⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/286.

¹⁷¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/294-303.

¹⁷² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/303.

¹⁷³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/305-318.

¹⁷⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/321.

¹⁷⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/322.

¹⁷⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/331-333.

¹⁷⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/334-344.

¹⁷⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/345-347.

¹⁷⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/344.

Kitabın 11. başlığında Kureyş'in Hz. Peygamber (sav)'den mucize istemeleri üzerine Hz. Peygamber (sav)'in Ay'ı ikiye böldüğü mucizesi açıklanmıştır.¹⁸⁰ Bir sonraki bölümde ise Kureyş'in, muhacirleri Necâşî'den geri istemelerine karşılık olumsuz cevap almaları ve ardından Müslümanlara karşı uyguladıkları boykot antlaşması zikredilmiştir.¹⁸¹ Aynı bölümde ayrı ayrı alt başlıklar halinde boykot antlaşmasını yapan müşriklerin isimleri verilerek onlar hakkında nâzil olan ayetler de aktarılmıştır. Söz konusu kısımda Ebû Leheb hakkında Tebbet Sûresinin, Ümeyye b. Halef hakkında ise Hümeze Sûresinin nâzil oldukları bildirilmiştir. Yine devamında Âs b. Vâil, Ebû Cehil, Nadr b. Haris, Ahşef b. Şerîk, Velîd b. Mugîre, Übey b. Halef ve Ukbe b. Ebî Muayt hakkında nâzil olan ayetlere de yer verilmiştir.¹⁸² Sonraki başlık altında ise hicret eden Müslümanların Habeş topraklarından Mekke'ye geri dönme hâdisesi ele alınmıştır. İlgili kısımda Müslümanların dönüş sebepleri ve muhacirlerin isimlerinin aktarıldığı görülmektedir.¹⁸³

Eserin 15. başlığında ele alınan Hz. Peygamber (sav)'in İsrâ yolcuğu ve Mi'râca yükselme mucizesi detaylı bir şekilde incelenmiştir. Söz konusu bölümde Hz. Peygamber (sav)'in Mi'rac hâdisesini anlattığı sözleri ve konuyla ilgili olan ayetler bulunmaktadır. Bununla birlikte ulemanın Mi'rac mucizesinin mahiyeti hakkında yapmış oldukları yorumlarda mevcuttur.¹⁸⁴ Ayrıca ulemanın ihtilaf ettiği mi'râc hâdisesinin zamanı, ayetlerin asıl maksadı ve Hz. Peygamber (sav)'in Allah'ı görüp görmediği hususundaki tartışmalar da nakledilmiştir.¹⁸⁵

Müellif, 16. bölümünde Hz. Peygamber (sav)'in Medine'ye hicretinden 3 sene önce vefat eden Ebû Tâlib ve Hz. Hatice'nin ardından müşriklerin baskı ve eziyetlerinin arttığını ifade etmiştir. Hz. Peygamber (sav)'e evindeyken eziyet verenlerin Ebû Leheb, Hakem b. Âs b. Ümeyye, Ukbe b. Ebi Muayt, Adiyy b. Hemrâ es-Sekafi ve İbn-i Esdâ el-Hüzeli olduğunu ve bunlar arasından yalnızca Hakem b. Âs b. Ümeyye'nin sonradan Müslüman olduğunu belirtmiştir.¹⁸⁶ Eziyetlerin artması sonucunda Hz. Peygamber (sav)'in Tâif'e gittiğini ancak oradan da aradığı desteği bulamayarak Mekke'ye

¹⁸⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/348-349.

¹⁸¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/350.

¹⁸² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/352-360.

¹⁸³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/364-366.

¹⁸⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/389-407.

¹⁸⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/407-420.

¹⁸⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/421.

döndüğünü kaydetmiştir.¹⁸⁷ Hz. Hatice'nin vefatı sonrasında Hz. Âişe ve Hz. Sevde ile yaptığı evliliklerini ve kendisini Benî Kelb, Benî Hanîfe, Benî Âmir, Benî Kinde ve diğer Arap kabilelerine tanıtp peygamberliğini ilan ederek onları İslam'a davet etmesini de bu başlık altında ele almıştır.¹⁸⁸

17. bölümde ise Hz. Peygamber (sav)'in davetini açıktan yapmaya başlamasının ardından Ensar'dan İslam'ı ilk kabul edenlerin isimleri, Evs ile Hazrec'ten 1. ve 2. Akabe bey'atlarına katılanların sayıları, isimleri, hangi savaflara katıldıkları ve ne zaman vefat ettikleri hakkındaki bilgilerin aktarıldığı görülmektedir. Yazar, söz konusu başlıkta birinci ve ikinci Akabe bey'atları arasında birtakım farklar bulunduğunu ve en önemlisinin Hz. Peygamber (sav)'in siyah ve beyaz herkesle harp etme üzerine sözleşme yapmasının olduğunu belirtmiştir.¹⁸⁹ Sözleşmenin ardından Hz. Peygamber (sav)'in Mus'ab b. Umeyr'i İslam'ı anlatmak üzere Medine'ye gönderdiğini kaydetmiştir. Yine aynı başlık altında Üseyd b. Hudayr, Sa'd b. Mu'az, Abdül Eşhel ve Amr b. Cemûh'un İslam'a girmeleri de zikredilmiştir.¹⁹⁰

Tarihçinin konuları incelerken, hâdiselerin içinde olan kişilerin isimlerini tek tek zikrettiği görülmektedir. Bu da yazarın Hz. Peygamber (sav)'in hayatının her alanıyla ilgilendiği, konuları özet geçmek yerine detaylı bir biçimde ele almayı tercih ettiğini göstermektedir. Bununla birlikte incelenen herhangi bir meselede öncü olanların isimlerinin üzerinde ayrıca durulduğu görülmektedir. Nitekim, Ensar'dan olanların hac mevsimi için Mekke'ye yaptıkları yolculukları sırasında Kabe'ye dönerek ilk namaz kılan kişinin ve Hz. Peygamber (sav)'e ilk bey'at eden kişinin Berâ b. Ma'rur olduğu aktarılmıştır.¹⁹¹ Hicret hakkında söylenen ilk şiirin de Dırar b. Hattab'a ait olduğu bilgisi verilmiştir. Bununla birlikte Dırar b. Hattab'ın şiirine de yer verilmiştir.¹⁹² Ayrıca burada olduğu gibi sadece isimlerinin değil söyledikleri şiirlere kadar aktarılmakta ve hatta bazen şiirlerin şerhleri de yapılarak konular zenginleştirilmektedir. Yine aynı şekilde Hz. Peygamber (sav)'den önce Medine'ye ilk olarak hicret edenin Akabe Bey'atından bir

---

¹⁸⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/425-427.

¹⁸⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/428-437.

¹⁸⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/452-455.

¹⁹⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/441-452.

¹⁹¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/443-448.

¹⁹² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/450.

sene önce Kureyş'in eziyetlerinden kaçmak için Medine'ye giden Benî Mahzum'dan Ebû Seleme'nin olduğu bilgisi verilmiştir.¹⁹³

Hâzin, 1. cildin son konularından olan Medine'ye hicret bahsinde, hicret eden Hz. Ömer'in, Zeyd b. Hattab'ın, Sürake'nin iki oğlu Amr ile Abdullah'ın, Huneys b. Huzâfe'nin ve diğer Müslümanların nerede konakladıklarını nakletmiştir.¹⁹⁴ Ayrıca Mekke'de Hz. Muhammed (sav), Hz. Ebû Bekir, Hz. Ali ve tutsak olanlar dışında kimsenin kalmadığını belirterek, Kureyş'in Dârün-Nedve'de toplanıp Hz. Peygamber (sav)'i öldürmek ya da tutsak etmek için yaptıkları planları zikretmiştir.¹⁹⁵ Daha sonra Hz. Peygamber (sav)'in hicret öncesinde ve hicret sırasında yaşadıklarını birçok farklı rivayetle birlikte aktarmıştır.¹⁹⁶ Yazar, böylelikle hicrete kadar geçen süredeki Mekke döneminde cereyân eden mevzuları ve aynı zamanda eserin birinci cildini tamamlamıştır.

3. Medine Dönemi

Matbu eserin ikinci cildi, Hz. Peygamber (sav)'in Medine'deki yaşantısını ve ilk uygulamalarını konu edinerek başlamıştır. Yazar, Hz. Muhammed (sav)'in Medine'de Mescid-i Nebevî'yi inşâ ettirmesi, evlilikleri, yeme içme adabı, sevdiği yemekleri, elbiseleri, ziynet eşyaları, uyumadan önce ve uykudan sonra yaptığı davranışları gibi hayatına dair konuları zikretmesinin ardından Medine'deki ilk hutbesi, Ensar ve Muhacir'in kardeşliği, ezanın başlangıcı konularıyla Medine dönemini incelemeye devam etmiştir. Abdullah b. Selâm'ın Müslüman olması, Yahudilerin ve münafıkların durumları, Yahudi ve Hristiyanlar hakkında nazil olan ayetler, kıblenin tahvîli, Hz. Peygamber (sav)'in Hristiyanlarla mübâhelesi ve münafıkların halleri konularını zikrederek, Hz. Muhammed (sav)'in Medine'deki ikâmeti bahsini, 11 başlık altında ele almıştır. Burada Hz. Peygamber (sav)'in Medine'deki yaşantısına dair konulara değinilecektir.

Müellif, Hz. Muhammed (sav)'in “Birçok yerleşim birimini ele geçirecek bir şehre hicretle emrolundum.” sözünü aktararak Medine'ye hicret bahsine başlamıştır.¹⁹⁷ Resûlullah'ın Mekke'den çıktığını haber alan Medinelilerin her sabah namazından sonra

¹⁹³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/457.

¹⁹⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/461-462.

¹⁹⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/463-468.

¹⁹⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 1/469-484.

¹⁹⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/5.

şehrin dışına çıkıp güneş batıncaya kadar Hz. Peygamber (sav)'i beklediğini zikretmiştir.¹⁹⁸ Hz. Peygamber (sav)'in Kuba'da Avf b. Amr'ın yanında pazartesiden cumaya kadar kaldığını ve bu süre zarfında Kuba mescidini inşa ettirdiğini, ilk taşı kendisinin sonrakini Hz. Ebû Bekir'in ve daha sonrasında da Müslümanların mescidi tamamladığını belirterek İslam'daki ilk mescidin inşa edildiğini kaydetmiştir. Ayrıca ayette geçen takva üzerine inşa edilen mescidin de bu mescid olduğunu ifade etmiştir.¹⁹⁹ Aynı zamanda Resûlullah'ın Medine'deki ilk Cuma namazını da Rânûnâ Vadisi'ndeki bu mescitte kıldığı bilgisini vermiştir. Bununla birlikte Hz. Muhammed (sav)'in Cuma namazını kıldırıldığı bu yere İbn İshak'ın dışındaki tarihçiler “Benî Sâlim'de Vâdî'nin batnında kıldırıldı.” ifadesini kullanmışlardır.²⁰⁰ Daha sonra Hz. Peygamber (sav)'in Medine'ye girişinde, kadınlar ve çocukların “Tale'al Bedru 'Aleyna” sözleriyle onu karşıladığını aktarmıştır.²⁰¹ Her kabilenin kendisinin yanında kalmasını istediği Hz. Peygamber (sav)'in, bineğinin memur olduğunu ifade edip yolunu açmalarını istediği devesinin, Sehl ve Süheyl b. Amr kardeşlerin yerlerinde çöküp kaldığını ve oranın Hz. Peygamber (sav)'in meskeni olduğunu kaydetmiştir. Mescidin ve meskeninin yapımı bitene kadar ise Ebû Eyyüb Halid b. Velid'in evinde kaldığı bilgisini vermiştir.²⁰² Ardından Mescid'i Nebevî'nin inşâsı hakkındaki rivayetleri ve söylenen beyitleri de bu kısımda zikretmiştir.²⁰³

Medine döneminin 2. başlığında Hz. Peygamber (sav)'in eşleri bahsinin, geniş ve detaylı bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Resûlullah'ın eşlerinin sıralamasında ulemanın ihtilaf ettiği belirtilerek eşlerinin, cariyelerinin, kendisine evlilik teklifinde bulunanların, Hz. Peygamber (sav)'in tâlip olup sonra nikâh kıymaktan vazgeçtiği veya nikâhlandığı halde beraber olmadığı kadınların zikredileceği ifade edilmiştir. Ulemanın ittifakının bulunduğu ilk evliliklerinin ise Hz. Hatice bint Huveylid ve ardından Hz. Sevede bint Zem'a ile olduğu belirtilmiştir. Ancak onların hayatları hakkındaki bilgiler 1. ciltte verildiği için bu bölümde Hz. Aişe'den başlayarak 9 hanımının isimleri ve hayatları incelenmiştir.²⁰⁴ Ayrıca Hz. Muhammed (sav)'in câriyesi Mâriye'den olan İbrahim

¹⁹⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/6.

¹⁹⁹ Tevbe Sûresi 108. ayet

²⁰⁰ İbn Hişâm, *Sîret-i İbn-i Hişâm Tercemesi*, çev. Hasan Ege (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2006), 4/164.

²⁰¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/10.

²⁰² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/9.

²⁰³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/12 Âhiret yaşamından başka yaşam yoktur. Allah'ın senin Ensar ve Muhacir'e rahmetin çoktur.

²⁰⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/18.

dışındaki bütün çocuklarının Hz. Hatice'den olduğu bilgisi verilmiştir. Söz konusu bölümde Hz. Peygamber (sav)'in eşlerinin ve cariyelerinin isimleri, soyları, kaç yaşında evlendikleri, ne zaman ve nerede vefat ettiklerine dair rivayetlerin aktarıldığı görülmektedir. Bununla birlikte Hz. Peygamber (sav)'in eşlerine 3-4 sayfa yer verilirken cariyeleri ise kimi zaman birkaç cümleyle anlatılarak geçilmiştir. Cariyelerine nazaran eşleri hakkında daha fazla bilgi bulunması sebebiyle hanımları daha geniş anlatıldığı da söylenebilir. Ayrıca cariyelerinin sayısı ve isimleri hakkında çokça ihtilaf olmasına rağmen müellif hepsini zikretmeye gayret göstermiştir. Yine Hz. Peygamber (sav)'in cariyeleri hakkındaki rivayetleri aktarırken hangi kaynaktan bulduğunu ve hakkında bilgi bulamadığı kaynakları da zikrettiği görülmektedir.²⁰⁵

Yazar, Resûlüllah'ın eşlerini, Âişe bint Ebî Bekr, Hafsa bint Ömer, Zeyneb bint Huzeyme, Ümmü Seleme Hind bint Ebî Ümeyye, Zeyneb bint Cahş, Ümmü Habîbe Remle bint Ebî Süfyân, Cüveyriye bint Hâris, Safiyye bint Huyey, Meymune bint Hâris şeklinde sırasıyla zikretmiştir. Bununla birlikte eşleri için Ümmü'l- Mü'minîn ibaresini kullanırken cariyelerini yalnızca isimleriyle zikretmiştir. Daha sonra Hz. Peygamber (sav)'in hanımları hakkında nazil olan ayetleri tek tek üzerinde durarak nüzûl sebepleriyle birlikte açıklamıştır. Söz konusu kısımda Resûlüllah'ın hanımlarının şanlarını yücelten, Müminlerin annesi olduklarından bahseden ayetlerin yanında Hz. Peygamber (sav)'den sonra evlenmelerinin yasak olduğu, Hz. Peygamber (sav)e karşı güzel davranmaları, itaat etmeleri, örtünme hususunda dikkatli olmaları, vakarlı ve takvalı konuşmaları gibi konularda da eşlerinin uyarıldığı ayetler bulunmaktadır.

Hz. Peygamber (sav)'in zühd hayatı ve yeme-içme adabının konu edildiği bölümde onun iki gün üst üste arpa ekmeğine ve yağa doymadığı, bir günde iki öğünden fazla yemediği, evinde et yemek için ateş yakılmadığı, genellikle meyve yani hurma ve su bulunduğu, hatta vefat ettiğinde evinde meyveden başka yiyeceğin bulunmadığını belirten rivayetler nakledilmiştir.²⁰⁶ İlgili kısımda Hz. Muhammed (sav)'in kimi zaman yiyeceklerin isimlerini vurguladığı da görülmektedir. Nitekim, Hz. Peygamber (sav)'in üst üste söylediği “Sirke ne güzel katıktır, sirke ne güzel katıktır.” ve yine buna benzer

---

²⁰⁵ *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/46 bknz. Melike bahsinde “İbn Sa'd et-tabakât'ında zikrederken İbn Abdilber zikretmemiştir”.

²⁰⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/62.

şekilde “İçinde sirke bulunan ev fakirleşmez.” sözleri aktarılmıştır.²⁰⁷ Bununla birlikte Hz. Peygamber (sav)’in asıl amacının sirkenin diğer yiyeceklerden üstün olduğunu belirtmek değil, sirkenin bol olması ve kolay bulunabilmesinden kaynaklandığı için sirkeyi zikrettiği düşünülebilir. Yazar, Hz. Muhammed (sav)’in yeme-içme adabını genellikle hadislerden ve sahabelerin sözlerinden rivayet etmiştir. Nitekim “Suyu üç yudumda içerdi.” “Yiyeceğini iki lokmada yerdı.” gibi rivayetleri aktararak konuları örneklerle açıklamıştır.²⁰⁸

Hz. Peygamber (sav)’in kıyafetlerinin, ziynet eşyalarının ve evinde kullandığı eşyaların zikredildiği 4. başlıkta Amr b. Ümeyye’nin “Sanki Resûlüllah’ı minberin üstünde siyah sarığıyla ve sarığının ucunu iki omuzu arasına bırakmış bir şekilde görüyorum.” dediği sözü ve yine buna benzer şekilde Câbir’in “Fetih gününde Resûlüllah Mekke’ye başında siyah sarığıyla girdi.” sözü aktarılarak Hz. Muhammed (sav)’in kıyafetlerinin tasvir edildiği rivayetler nakledilmiştir.²⁰⁹ Birçok farklı kaynaktan nakillerin yapıldığı bölümde Hz. Peygamber (sav)’in cübbesi, sarığı, gömleği, elbiselerinde sevdiği rengi, kıyafetlerini giyerken yaptığı duaları, ayakkabıları, yüzüğü, kınası, tarak kullanması, aynaya bakması, göz kalemi kullanması, güzel koku sürmesi ve evindeki eşyalarının her biri müstakil alt başlıklar halinde, mevzularla alakalı hadisler ve sahabelerin rivayetleri aktarılarak anlatılmıştır.²¹⁰

Müellif, 5. başlıkta ise Hz. Muhammed (sav)’in uyumadan önce ve uyandıktan sonra yaptığı davranışlarını nakletmiştir. İlgili bölüme Hz. Peygamber (sav)’in sohbeti sırasında bir kadınla arasında geçen konuşmayı aktararak başlamıştır. Söz konusu yerde Hz. Peygamber (sav)’in bir mevzuyla alakalı anlattığı hâdise için kadınlardan birinin, “Ey Allah’ın Resûlü! Bu anlattığınız Hurâfe’nin sözüne benziyor.” demiş, Hz. Peygamber (sav) de “Hurâfe’nin ne olduğunu biliyor musun?” diye sorması üzerine kadın, Hurâfe’nin Beni Uzre’ye mensup bir adam olup cahiliye döneminde cinler tarafından esir alındığını ve içlerinde uzun zaman kaldıktan sonra serbest bırakıldığını daha sonra da cinler arasında gördüğü ilginç olayları insanlara anlatması üzerine asılsız ve ilginç kabul ettikleri sözler için “Hurâfe’nin sözü.” demeye başladıklarını belirttiği cevabını

²⁰⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/65.

²⁰⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/71.

²⁰⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/73.

²¹⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/73-85.

vermiştir.²¹¹ Daha sonra Hz. Muhammed (sav)'in uyumadan önce okuduğu sûrelerin neler olduğunu gösteren farklı rivayetleri nakletmiştir. Rivayetlere göre Bakara sûresinin ilk 5 ayetini, Secde sûresini, Mülk sûresini, Zümer sûresini, İsrâ sûresini ve Muavvizeteyn sûrelerini okumadan uyumadığını belirten rivayetleri aktarmıştır.²¹² Ayrıca Hz. Peygamber (sav)'in ashabına sık sık rüya gören oldu mu diye sorduğunu, anlattıklarında da "Maşallah." dediğini nakletmiştir.²¹³ Yine bir gün Hz. Muhammed (sav)'in aynı sorusuna ashabının hayır cevabını vermeleri üzerine kendisinin gördüğü rüyayı anlatmasını uzunca aktarmıştır. Hz. Peygamber (sav) rüyasını şu şekilde anlatmıştır. "Ben bu gece rüya gördüm ki, iki adam gelip benim elimden tuttu ve beni Arz-ı Mukaddes'e götürdüler. Bir de baktım ki bir adam, elinde bir demir çengelle ayakta durmuş, o çengeli bir defa ağzının bir tarafından sokuyor, kafasına kadar varınca çıkarıp bir defa da diğer taraftan sokuyor. Bu sırada yüzünün öbür tarafının dağılmış olan etleri birleşiyor ve tekrar oraya çengeli takıyor. "Bu nedir?" dedim, "Gel." dediler ve gittik. Ta ki kafası üzerine yatan bir adam gördük. Başucunda da elinde bir avuç dolusu taş olan bir adam vardı ki, onlarla o adamın başını yarıyor, vurduğu zaman, alması için taş yuvarlanıp tekrar o adama geliyor. Taş dönünceye kadar adamın başı bitişiyor ve eski hâline dönüyor. Adam tekrar taşı vuruyor. "Bu nedir?" diye sordum. "Gel." dediler ve gittik. Ta ki üstü dar, altı geniş olan fırın gibi bir deliğe geldik. Altında ateş yanıyordu. Yaklaşınca neredeyse oradan ateş çıkacak kadar yükseldiler. Ateş alçalınca tekrar oraya döndüler. O deliğin içinde çıplak kadın ve erkekler vardı. "Bunlar kimdir?" dedim. Yine "Gel." dediler ve gittik. Ta ki ortasında ayakta duran bir adamın bulunduğu, kandan bir nehre vardık. Bir adam da elinde taşlar olduğu halde nehrin kenarında duruyordu. Nehirdeki adam oradan çıkmaya yönelince, kıyıdaki adam onun ağzına bir taş atıyor ve o eski yerine dönüyordu. Her çıkmak istediğinde böyle yapıyordu. "Bu nedir?" diye sordum. "Gel." dediler ve içinde büyük bir ağaç bulunan yemyeşil bir bahçeye varıncaya kadar yürüdük. O ağacın köklerinde ihtiyarlar ve çocukları vardı. Bir de baktım ki, ağacın yakınında bir adam önündeki ateşi yakıyor. Yanımdaki iki arkadaşım beni ağaca çıkardılar ve şimdiye kadar daha güzelini hiç görmediğim bir eve girdirdiler ki, o evde adamlar, ihtiyarlar, gençler, kadınlar ve çocuklar vardı. Sonra beni oradan çıkartıp ağaca yükselttiler. Daha güzel ve daha faziletli bir eve getirdiler ki, orada da ihtiyarlar ve gençler vardı. Arkadaşlarıma

---

²¹¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/86.

²¹² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/86-87.

²¹³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/88.

dedim ki “Beni bu gece dolaştırdınız. Gördüklerimden haber verin.” Peki, dediler ve anlatmaya başladılar. Gördüğün yanağına çengel takılan adam yalancıdır. Yalan söylerdi ve yalanına ufuklara yayılıncaya dek göz yumulur müsamaha edilirdi. Ve işte ona kıyamet gününe kadar gördüğün şey yapılır. Gördüğün başı yarılan adam ise, Allah'ın kendisine Kur'an-ı öğretilip de gece uyuyan, gündüz de onunla amel etmeyendir. Ona da kıyamet gününe kadar o azap yapılır. O çukurda gördüklerin ise, zina edenlerdir. Nehirde gördüklerin ise faiz yiyenlerdir. Ağacın kökünde gördüğün ihtiyar, İbrahim (a.s)'dır. Etrafındaki çocuklar ise fitrat üzere ölenlerdir.” şeklindeki gördüğü rüyadan haber vermesini nakletmiştir.²¹⁴

Eserin “Resûlullah'ın Medine'de İkamet Ettiği Zamanki Halleri” adının verildiği 6. başlıkta öncelikle Hz. Muhammed (sav)'in Medine'deki ilk iki hutbesi verilmiştir. Hz. Peygamber (sav) ilk hutbesinde ashabını uyararak, “Kendiniz için bir şeyler hazırlayın, ahiret gününde Allah perdesiz ve aracısız bir şekilde Resûlüm size tebliğ etmedi mi? Size ihsanda bulunmadım mı? Size mal vermedim mi?” şeklinde sorular sorulacağından haberler vermiştir.²¹⁵ Ayrıca söz konusu bölümde, Hz. Muhammed (sav)'in Ensar ile Muhacir'i birleştirmek için yazdığı mektubuyla birlikte Yahudilerin leh ve aleyhlerine olan şartlar dahilinde dinleri ve malları üzerinde kalmalarını kararlaştırdıkları saldırmazlık anlaşması da bulunmaktadır.²¹⁶

Hz. Peygamber (sav)'in Muhacir ve Ensar'a muâhât akdi için öğüt vererek, Hz. Ali'yi de kendisine kardeş ilan ettiğinin zikredilmesinin ardından kardeşlik akdi yapan sahâbelerin isimleri aktarılmıştır.²¹⁷ Nitekim Hz. Hamza ile Zeyd b. Hârise, Ca'fer b. Ebû Talib ile Muaz b. Cebel, Hz. Ebû Bekir ile Harice b. Züheyr, Ömer b. Hattab ile İtban b. Mâlik birbiriyle kardeşlik ahdi yapan sahâbeden bazılarıdır. Ayrıca söz konusu kısımda mescidin yapımı sırasında boğaz ağrısı ve hıçkırığa tutulan Ebû Ümâme Es'ad b. Zürâre'nin vefat etmesi üzerine Hz. Peygamber (sav)'in Beni Neccâr'ın nakîbi olduğu bilgisi de verilmiştir.²¹⁸

Hâzin, 7. başlığında namaz için davet şekillerini ve Abdullah b. Zeyd'in rüyasında gördüğü ezan nidasını Bilâl-i Habeşî'ye öğretmesiyle birlikte ezanın başlangıcını

²¹⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/88-90.

²¹⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/93.

²¹⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/94-97.

²¹⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/98.

²¹⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/99-100.

anlatmıştır.²¹⁹ Daha sonra Abdullah b. Selam'ın Müslüman olmasını²²⁰ ve Uhud savaşında Müslümanların safında savaşırken ölen Yahudi âlim Muhayrik'ı zikretmiştir. Aynı zamanda Muhayrik'in Medine'de hurmalıkları olan zengin biri olduğunu, malını Hz. Muhammed (sav)'e bıraktığını ve mallarının Medine'deki Müslümanlara sadaka olarak dağıtıldığını belirtmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber (sav)'in "Muhayrik Yahudilerin hayırlısıdır." buyurduğu sözünü nakletmiştir.²²¹ Devamında ise İslam'a sığınmak için İslam'a girdiklerini söyleyen münafık Yahudileri konu edinmiştir. Onların kavimleri ve isimleri hakkında bilgiler vermiş ve Hz. Peygamber (sav)'in arkasından konuşan münafıklar haklarında nâzil olan ayetleri de zikretmiştir.²²² Nitekim Tebuk gazvesindeyken Cülâs isimli bir münafığın Hz. Peygamber (sav)'i kastederek "Bu adam doğruysa biz eşeklerden daha kötüyüzdür." dediğini aktarmıştır. Umeyr b. Sa'd'ın da bu çirkin sözleri Hz. Peygamber (sav)'e bildirmesini ve Cülâs'ın reddetmesine rağmen Tevbe Sûresindeki "Andolsun o küfür kelimesini söylemişlerdir."²²³ ayetinin nâzil olduğunu kaydetmiştir.²²⁴

Hz. Peygamber (sav)'in Medine'deki ikâmeti bahsinin 9. başlığında, Bakara ve diğer sûrelerdeki Münafıklar ve Yahudiler için nâzil olan ayetlerin detaylı bir şekilde incelendiği görülmektedir.²²⁵ Daha sonra kıblenin tahvili üzerine, Yahudilerin söylemiş oldukları sözler ve yine onlar hakkında nâzil olan ayetler de zikredilmiştir. Müellifin aynı zamanda müfessir olması hasebiyle, konuyla ilgili ayetleri aktarırken her bir ayeti detaylı bir şekilde incelediği ve birbirinden farklı olan rivayetleri de zikrettiği görülmektedir. Bununla birlikte ayetleri bu şekilde detaylı incelediği konuların ardından "Fasl" ya da "Garip Kelimelerin Şerhi" diye açtığı alt başlıklarla da daha detaylı açıklamalarda bulunması dikkat çekmektedir.

Müellif, bir sonraki bölümde ise Necran'dan Hz. Peygamber (sav) ile konuşmak için gelen Hristiyan heyetinde bulunanların isimlerini, itikatlarını ve Hz. Peygamber (sav) ile olan münakaşalarını ve Âli İmrân sûresindeki onlar hakkında nazil olan ayetleri

---

²¹⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/101-104.

²²⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/108-110.

²²¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/110-111.

²²² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/111-125.

²²³ Tevbe Sûresi 74. Ayet

²²⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/115.

²²⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/126-134.

nakletmiştir.²²⁶ Söz konusu yerde gelen heyetin Maşrık'a doğru namaz kılmalarını gören sahabenin, durumu Hz. Peygamber (sav)'e bildirmesini ve Hz. Peygamber (sav)'in "Onlara dokunmayın." sözü üzerine serbest bırakıp Maşrık'a doğru namaz kılmaya devam ettikleri hâdiseyi de zikretmiştir.²²⁷

Eserin 11. başlığında münafıkların durumları hakkında bilgiler verilmeye devam edilmiştir. Söz konusu bölümde Medine halkının liderlerinden olan Abdullah b. Übey b. Selûl el-Avfi'nin Hz. Peygamber (sav)'in gücünü elinden aldığı düşüncesine kapılmasıyla birlikte halkın üzerindeki otoritesinden rahatsız olmasına rağmen, kinini ve nifakını gizleyerek Müslüman olduğu nakledilmiştir.²²⁸ Yine aynı şekilde Ebû Âmir'in kin ve nefretinden dolayı Hz. Peygamber (sav)'i ve ayetleri inkar ederek "Yalancıyı Allah kovulmuş bir şekilde yalnız başına öldürsün." diye tarizde bulunduğu ve Mekke'nin fethedilmesinin ardından Taif'e kaçtığı, Taif'in de Müslüman olmasıyla birlikte Şam'a kaçıp orada yalnızlık ve sefalet içerisinde öldüğü aktarılmıştır.²²⁹ Aynı başlığın devamında ise Hz. Peygamber (sav)'in ashabından vebâ hastalığına yakalananların isimleri verilmiştir. Söz konusu yerde hastalanan Ebû Bekir, Âmir b. Führeyre ve Bilâl-i Habeşî'nin durumları hakkında sorular soran Hz. Âişe'nin rivayeti ve söyledikleri beyitleri bulunmaktadır.²³⁰

Ayrıca vebâ hastalığının şiddetlenmesi üzerine Resûlullah'ın "Ey Allah'ım! Bize Medine'yi sevdirdi tıpkı Mekke'yi sevdirdiğin gibi ve oranın vebâsını Mehye'ye naklet." diye dua ettiği aktarılmıştır.²³¹ Yazar, eserin 2. konusu olan "Hz. Peygamber (sav)'in Medine'deki İkâmeti" bahsini, Allah'ın emriyle birlikte Müslümanların müşriklerle savaş hazırlıklarına başladığını ifade ederek tamamlamıştır.²³²

---

²²⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/155-163.

²²⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/156.

²²⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/164.

²²⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/165.

²³⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/167 "Babacığım kendini nasıl buluyorsun diye sormasının üzerine, Ebû Bekir "Her bir kişi ehli içinde sabahlamıştır, Ölüm ise onun ayakkabısının bağından ona daha yakındır" buyurdu. Ebû Âmir'e sorunca "Muhakkak ölümü, onu tatmadan önce buldum, korkak kişinin ölümü onun başındadır. Her kişi kendi takatiyle mücâhede edicidir. Tıpkı derisini boynuzuyla koruyan öküz gibi" sözlerini söyledi."

²³¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/168.

²³² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/169.

4. Gazve ve Seriyyeler

Eser, Hz. Muhammed (sav)'in Medine döneminin konu edindiği bölümün ardından “Resûlüllah'ın Gazveleri ve Seriyyeleri” başlığıyla devam etmektedir. Bu başlıktaki konular 21 ana başlık altında incelenmiştir. Söz konusu bölümde Resûlüllah'ın savaşlarda kullandığı silahları, hayvanları ve binekleri, seferdeki durumları (hangi zamanlarda yolculuk yaptığı, sefer için nasıl hazırlık yaptığı, seferde uyuması, gazveden dönerken söyledikleri gibi hususlar), ilk gazvesi ve yaptığı gazvelerin sayısı, büyük Bedir gazvesi, Uhud gazvesi, Ahzab gazvesi, Benî Mustalık gazvesi ve İfk hâdisesi, Hudeybiye Antlaşması, Hayber gazvesi, Hayber'in fethinin ardından gönderilen seriyyeler, Umretü'l-Kazâ, Mûte gazvesi, Hz. Peygamber (sav)'in meliklere elçiler göndererek İslam'a davet etmesi, Mekke'nin fethi, Huneyn gazvesi, Tebük gazvesi, İbn İshak'ın bahsetmeyip sahih hadislerde olan seriyyeleri, Hz. Ebû Bekir'in Hac yaptırmakla görevlendirilmesi gibi bir çok farklı konu ele alınmıştır. Bu başlık altında, yazarın bahsi geçen konular hakkında verdiği bilgilere yer verilecektir.

21 bâb olarak aktarılan gazveler ve seriyyeler bölümünde, her bâbın içinde birçok alt başlıklarla konuların detaylandırıldığı ve aynı bağlamda olan konulara temas edilmesinden kaynaklı eserin en hacimli bölümü olduğu görülmektedir. Bu konunun, 4 ciltlik matbu eserin yaklaşık iki cildini kapsaması dolayısıyla, tarihçinin Hz. Peygamber (sav)'in savaşlarına çok fazla önem verdiği düşünülebilir.

Hâzin, Hz. Peygamber (sav)'in gazvelerine geçmeden evvel, silahları, binekleri ve sefere nasıl hazırlandığı konuları hakkında bilgiler vererek başlamıştır. Nitekim “Hz. Peygamber (sav)'in Silahları” adını verdiği başlığında ilk olarak Bedir savaşı sonrasında ganimet olarak ele geçirilen, kabzası ve ucu gümüş olan Zülfikar kılıcını kendisine ayırıp onu kullandığını aktarırken kullandığı kılıçlardan bazılarının isimlerini de zikretmiştir.²³³ Her birini müstakil başlıklar altında incelediği Resûlüllah'ın mızrağı, asası, yayı, miğferi ve kalkanı hakkında da kısa bilgiler nakletmiştir.²³⁴

2. başlığında ise Hz. Peygamber (sav)'in bineklerinden atlarını, katırlarını, develerini ve merkeplerini ayrı başlıklar halinde ele alarak isimleriyle birlikte nasıl sahip

²³³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/175 Hz. Peygamber (sav)'in ismi geçen diğer kılıçları şu şekildedir; Kalaî, Bettâr, Hatf, Mahzûm, Rasûb, Adb.

²³⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/175-178.

olduğuna dair rivayetleri nakletmiştir.²³⁵ Bunların ardından Hz. Muhammed (sav)’in pazartesi ve perşembe yapılan yolculuğu sevdiğini ve sefere genellikle bu günlerde çıktığını zikretmiştir. Söz konusu bölümde ashabını sefere nasıl davet ettiğini, sefere nasıl hazırlandığını, sefer sırasında uyumasını, sefer ve gazve dönüşlerinde ashabına söyledikleri gibi hususları yine müstakil başlıklar halinde ele alarak incelemiştir.²³⁶

Müellif eserinde, Hz. Peygamber (sav)’in silahları, binekleri ve sefer hazırlığı konularından sonra yaptığı gazvelerin sayılarını ve isimlerini farklı rivayetleriyle birlikte aktararak devam etmiştir. İlk olarak Hac sresinin 39. ayetiyle birlikte müşriklerle savaşa izin verildiğini belirterek, Resûlüllah’ın 19 defa gazveye çıktığını söylemiştir.²³⁷ Ayrıca sefer ve savaşlardaki ilk gerçekleşen olayları da belirtmiştir. Nitekim Hz. Peygamber (sav)’in ilk gazvesinin Veddan Gazvesi olduğunu, Ubeyde b. Hâris’in Hicaz’a gönderildiği seriyyede savaş olmamasına rağmen Sa’d b. Ebi Vakkas’a ok isabet etmesiyle birlikte İslam’da yaralanan ilk kişi olduğu bilgilerini vermiştir.²³⁸ Resûlüllah’ın Müslümanlara verdiği ilk bayrağın ise Ubeyde b. Hâris’e Hicaz seferinde veya Ebvâ (Veddn) gazvesinden döndüğünde verdiğini nakletmiştir. Yazar, daha sonra sırasıyla Hz. Hamza’nın Seyfl Bahr seriyyesini²³⁹ Buvt gazvesini, Hz. Ali’nin Eb Turb künyesiyle isimlendirildiği Uşeyre gazvesini,²⁴⁰ Sa’d b. Ebi Vakkas’ın seriyyesini ve Safvan gazvesini²⁴¹ incelemiştir. Hz. Peygamber (sav)’in haram aylardan olan Receb’in son günlerinde Nahle’ye gönderdiği Abdullah b. Cahş’ın bir kervanla savaşıp mağlup ettiğini ve iki esirle birlikte Resûlüllah’a döndüğünde peygamberin sinirlendiğini ve bunun zerine Bakara sresinin 217. ayetinin²⁴² nâzil olduğunu aktarmıştır.²⁴³ Söz konusu kısımda yapılan gazvelerin isimleri, hangi aylarda yapıldığı, kimlerin komutan olarak

²³⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/179-182 Metinde geçen Hz. Peygamber (sav)’in atlarının isimleri şu şekildedir: Sekb, Mrtecez, Lezz, Zarib, Verd. Katırları; Dldl, Eyle. Develeri; Kasva, Adb.

²³⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/183-186.

²³⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/187.

²³⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/191.

²³⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/193. Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/193.

²⁴⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/196.

²⁴¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/198.

²⁴² “Sana haram ayda savaşmayı soruyorlar. De ki: “O ayda savaş büyük bir günahtır. Allah’ın yolundan alıkoymak, onu inkr etmek, Mescid-i Haram’ın ziyaretine engel olmak ve halkını oradan çıkarmak, Allah katında daha büyük günahtır. Zulüm ve baskı ise adam öldürmekten daha byktır. Onlar, g yetirebilseler, sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşmaya devam ederler. Sizden kim dininden döner de kfir olarak ölürse, ylelerin bütün yapıp ettikleri dünyada da, ahirette de boşa gitmiştir. Bunlar cehennemliklerdir, orada sürekli kalacaklardır.” (2/217)

²⁴³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/199.

gönderildiği, hangi bölgelere sefer düzenlendiği, savaşın gerçekleşip gerçekleşmediği gibi hususlar hakkında bilgileri bulunmaktadır. Ayrıca aktarılan konuların içerisinde sefer esnasında veya sonrasında söylenen şiirler de dahil edilerek, şiir âlimlerinin tahlili sonucunda şiirlerin söyleyene ait olup olmadığı hakkındaki bilgilerin bulunduğu da görülmektedir. Bu konuyla birlikte mahtut eserin 2. cildinin sona erdiği ve bir sonraki cildin büyük Bedir gazvesiyle devam edeceği bilgisi verilmiştir.²⁴⁴

Daha sonra Bedir gazvesinin konu edildiği bölümde sırasıyla, savaşın başlamasından, yolcuğun ne zaman gerçekleştiğinden, Hz. Peygamber (sav)’in Medine’de yerine kimi tayin ettiğinden, Resûlullah’ın askerlerini Bedir’de nereye konuşlandırdığından, mübarezenin kimler arasında gerçekleştiğinden ve sonuçlarından bahsedilmiştir. Ardından Resûlullah’ın duası üzerine meleklerin yardıma inmesi, Hz. Ömer’in azatlısı Mihce’nin okla vurulması sonucunda İslam’ın ilk şehidi olması, müşrikler tarafından öldürülenlerin isimleri, Ebû Cehl’in bedduası, savaşın haricinde vuku bulan olaylar ve konuşmalar hakkındaki rivayetler aktarılmıştır. Devamında Bedir’de ölenler hakkında inen ayetler, ganimetler ve esirler hakkında ortaya çıkan ihtilaflar, ihtilaf üzerine inen Enfâl sûresi ve Bedir’de bulunan Müslümanların isimlerinden olan haberlere yer verilmiştir. Yine Evs ve Hazrec’ten orada hazır bulunanlar, ganimetten pay alanların sayıları, Bedir’de şehit olanların isimleri, katledilen müşriklerin isimleri, Kureyş’ten esir alınanlar ve Bedir ehlinin faziletleri gibi birçok husus detaylı bir şekilde incelenmiştir.²⁴⁵

Aynı başlık altında Benî Süleym gazvesi, Sevik gazvesi, Zî-Emr gazvesi, Furu’ gazvesi, Beni Kaynuka’nın durumu, Kadre gazvesi ve Kâ’b b. Eşref’in katledilmesi konuları da ele alınmıştır.²⁴⁶ İlgili bölümde gazvelere ne zaman çıkıldığı, hangi kabile üzerine sefer düzenlendiği, seferin kaç gün sürdüğü, Hz. Peygamber (sav)’in Medine’ye vekil olarak yerine kimi bıraktığı ve savaşların sonuçları hakkında bilgiler bulunmaktadır. Son olarak Hz. Peygamber (sav)’in “Yahudilerin adamlarından ele geçirip muzaffer olduklarınızı katlediniz.” sözü üzerine Muhayyise’nin Yahudi İbn Süneyne’yi öldürmesi aktarılmıştır.²⁴⁷ Muhayyise’nin kardeşi Huveyyise’nin ona karşı çıkması üzerine “Eğer

²⁴⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/202.

²⁴⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/203-273.

²⁴⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/274-284.

²⁴⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/283.

Resûlullah seni öldürmemi isteseydi seni de öldürürdüm.” diyerek Resûle ittibânı belirtmesiyle birlikte Muhayyise'nin dine ve Resûlullah'a olan bağlılığından etkilenen Huveyyise'nin de Müslüman olması aktarılmıştır. Böylelikle Bedir bahsi tamamlanarak 6. bâb olan Uhud gazvesine geçilmiştir.

Müellifin, “Uhud Gazvesi” bahsini de bir önceki bölümde olduğu gibi uzun ve detaylı biçimde incelediği görülmektedir. Kureyş'in Benî Kinâne ve Benî Tihâme kabilelerinden olup kendilerine tâbi olanlarla birlikte Bedir'in intikamını almak için yola çıktıklarını ve savaştan kaçmamak için de develerinin üstündeki hevdeçleriyle birlikte kadınlarını da yanlarına aldıkları belirtilerek bölüme başlanmıştır.²⁴⁸ Hz. Peygamber (sav) ile birlikte ashabının yola çıkmaları, Abdullah b. Selûl ve yandaşlarının Hz. Peygamber (sav)'i yalnız bırakıp Medine'ye geri dönmeleri, Resûlullah'ın kılıcını Ebû Dücâne'ye vermesi ve savaş esnasında yaşanan hâdiseler detaylı bir şekilde incelenmiştir.²⁴⁹ Bunlarla birlikte Kureyş'lilerin yandaşlarını savaşa teşvik etmek ve intikam almak için söyledikleri şiirlere de yer verilmiştir.²⁵⁰ Ayrıca yazar, sahabenin önde gelenlerinden şehit olanların isimlerini ve kimler tarafından şehit edildiklerini konu içerisinde aktarmıştır. Ancak Hz. Hamza'nın şehit edilmesini ayrı başlık altında incelemiştir.²⁵¹ Yine benzer şekilde, Yahudi olmasına rağmen Müslümanların safında savaşırken öldürülen ve Resûlullah'ın kendisinden övgüyle bahsettiği kişi olan Muhayrik'in öldürülmesi bahsini de ayrı başlık altında aktarmıştır.²⁵²

Uhud gazvesinin sonunda Hind b. Utbe ve yanındaki kadınların, şehit olan ashabın uzuvlarını keserek kendilerine halhal ve gerdanlık yaptıkları anlatılmıştır. Hatta Hind'in öfkesinden dolayı Hz. Hamza'nın ciğerini yarıp çiğnemeye çalışması ve ardından bir kayanın üzerine çıkıp öfkeyle söylediği şiirine de yer verilmiştir.²⁵³ Hz. Muhammed (sav)'in şehitlerin cenaze namazlarını, Hz. Hamza'dan başlayarak kıldırıldığı bilgisi verilmiştir. Resûlullah'ın Hz. Hamza'nın ardından şehit olan 72 sahabenin daha cenaze

²⁴⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/285.

²⁴⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/285-294.

²⁵⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/286, 293 Benî Tihâme'nin Kinâne'yi çağırırken söylediği şiirleri ve Hind'in şiiri .

²⁵¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/294.

²⁵² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/306-307.

²⁵³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/307-308 "Biz Bedir gününe karşı size ceza verdik, harpten sonra harp alevlenicidir. Utbe'den benim için sabır olmadı. Ne kardeşimden ne onun amcasından ve ne de Bekr'imden Yüreğimi soğuttum ve nezrimi yerine getirdim, ey Vahşi göğsümün susuzluğunu giderdin. Vahşi'nin teşekkürü üzerime ömrüm boyunca, hatta kabrimde kemiklerimin çürüyüp dağılmasına kadardır."

namazlarını kıldırıldığı böylelikle Hz. Hamza'nın üzerine 72 defa daha namaz kılındığı ifade edilmiştir.²⁵⁴ Uhud Gazvesi hakkında nâzil olan ayetlerin İbn İshak'ın, İbn Hişâm'ın ve bazı müfessirlerin açıklamalarıyla birlikte aktarıldığı görülmektedir. Nitekim yazar, İbn İshak'ın, Âli İmrân sûresindeki 60 ayetin Uhud günüyle alakalı olarak nâzil olduğunu belirttiği sözünü aktararak ilgili ayetleri zikretmiştir.²⁵⁵ Sahabelerin ayetlerin manalarıyla alakalı sordukları sorular üzerine Hz. Peygamber (sav)'in yaptığı açıklamalarına da konu içerisinde yer vermiştir.²⁵⁶ Konuların içerisinde zaman zaman isimlerini vermesine rağmen Ensar ve Muhâcir'den şehit olanların isimlerini müstakil bir başlık altında tekrar zikretmiştir.²⁵⁷ Uhud'da öldürülen müşriklerin isimlerini de yine ayrı başlık altında nakletmiştir.²⁵⁸

Hâzin, Uhud'un ardından gerçekleşen Hamrâülesed gazvesini²⁵⁹ ve İbn İshak'ın zikretmediğini belirterek Beyhakî'den naklettiği Ebû Seleme'nin Katan üzerine gönderildiği seriyyeyi de aktarmıştır.²⁶⁰ Sahabelerin tuzak kurularak şehit edildikleri Raci'²⁶¹ ve Bi'rîmaûne²⁶² hâdiselerinin ardından Zâtürrikâ'²⁶³ ve Dûmetülcendel²⁶⁴ gazveleri de detaylı bir şekilde işlenmiştir. Bunlarla birlikte eserdeki tüm gazve ve seriyyelerin ne zaman yapıldığı, ne kadar sürdüğü, hangi kavme karşı yapıldığı ve savaşın gerçekleşip gerçekleşmediği hususlarında bilgiler bulunmaktadır. Yazar, daha önceki konularda olduğu gibi "Uhud Gazvesi" başlığında da Ahzâb gazvesine kadar Müslümanların başından geçen tüm hâdiselere temas etmeye gayret göstermiştir.

Eserde "Hendek Gazvesi" konusu da diğer büyük gazveler olan Bedir ve Uhud başlıklarında olduğu gibi detaylı ve uzun bir şekilde ele alınmıştır. Yahudilerin, Kureys ve Gatafan'ı kışkırtarak Müslümanlara karşı savaşmak için hazırlanmalarını sağladığı belirtilmiştir. Söz konusu bölümde Savaş için uygulanan ve daha önce Arap toplumunda görülmemiş bir taktik olarak kabul edilen hendek kazma stratejisinden, savaşın hangi tarihte yapıldığından ve savaş esnasında meydana gelen hâdiselerden haberler

²⁵⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/310.

²⁵⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/314-318.

²⁵⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/318-322.

²⁵⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/322-324.

²⁵⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/324.

²⁵⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/325-328.

²⁶⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/328-329.

²⁶¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/330.

²⁶² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/338.

²⁶³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/339.

²⁶⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/357.

bulunmaktadır.²⁶⁵ Hendek gazvesinin ardından Cebrail (a.s)’ın Hz. Peygamber (sav)’e gelerek, Meleklerin silah bırakmadığı ve Benî Kureyza’nın üzerine gitmesini emrettiği sözü de zikredilmiştir.²⁶⁶ 25 gece süren muhasaranın ardından Benî Kureyza hakkındaki hükmün, Yahudilerin kendi istekleri üzerine Sa’d b. Muaz tarafından verildiği belirtilmiştir.²⁶⁷ Bu hükme göre erkeklerin hepsinin katledilip, kadınlar ve çocukların esir edildiği anlatılmıştır. Ayrıca katledilenlerin sayıları hakkında 600, 700, 800 veya 900 kişi olduklarına dair farklı rivayetlerin bulunduğu bilgisi verilmiştir.²⁶⁸ Erkeklerle birlikte kadınlardan yalnızca 1 kişinin katledildiği, onun da Hallâd b. Süveyd’in üzerine değirmen taşı atarak öldüren kişi olduğu bilgisi Hz.Âişe’nin rivayetiyle aktarılmıştır.²⁶⁹

Tarihçi, Hendek ve Benî Kureyza gazvelerini aktarmasının ardından konularla alakalı olarak nâzil olan Ahzâb Sûresindeki ayetleri zikretmiştir.²⁷⁰ Yine, Benî Kureyza gazvesinin ardından Amr b. Âs, Hâlid b. Velid ve Osman b. Talha’nın Müslüman olma hikâyelerini nakletmiştir.²⁷¹ Daha sonra Benî Lihyân ve Zî Kared gazvelerini de incelemiştir.²⁷²

Bölümün 8. konusu Benî Müstalik gazvesini ve ifk hâdisesini konu edinmektedir. Benî Müstalik seferi esnasında Abdullah b. Übey b. Selûl’ün Hz. Âişe’ye zina iftirasını atarak Müslümanlar arasına nifak soktuğu hâdise nakledilmiştir.²⁷³ Müellif, İfk hâdisesini müstakil başlık altında ele alarak, fitnenin başlamasına sebep olan olayları, iftira sonrasında Hz. Âişe’nin durumunu, Hz. Peygamber (sav)’in tavrını, Hz. Âişe’nin ailesinin halini, fitneyi çıkartan İbn-i Übeyy ve Hamne’nin haberin yayılmasındaki tesirlerini anlatmıştır. Ayrıca Resûlullah’ın hutbesini, fitne karşısında ashabın tutumunu, Hassan b. Sâbit’in Hz. Âişe hakkında söylediği şiirlerini ve berâ’ati sonrasında pişman olup özür mahiyetinde söylediği şiirlerini ve son olarak Hz. Âişe’nin berâ’ati hakkında nâzil olan ayetleri açıklayarak konuyu uzun ve detaylı bir şekilde ele almıştır.²⁷⁴ Ayrıca Resûlullah’ın, ashabına nâzil olan ayeti okuduktan sonra, Mistah b. Üsase, Hassan b.

²⁶⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/360-379.

²⁶⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/379.

²⁶⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/384.

²⁶⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/385.

²⁶⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/386.

²⁷⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/388.

²⁷¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/397-398.

²⁷² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/398-407.

²⁷³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/410-415.

²⁷⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 2/415-432.

Sâbit ve Hambe binti Cahş'a fuhşu açık bir şekilde konuşmalarından dolayı had vurulmasını emrettiğini ifade etmiştir.²⁷⁵ İfk hâdisesinin ardından Zeyd b. Hârîse'nin Vadi- l Kurâ ve Medyen seriyeleri incelenen konulardandır.²⁷⁶

Matbu eserin 2. cildinin son bölümünde, Hudeybiye Umresi, Bey'at'ür- Rıdvân bahsi ve Hz. Peygamber (sav) ile Süheyl b. Amr arasındaki sulh anlaşması hakkındaki rivayetler bulunmaktadır. Müellif, ilgili bölümde Hz. Peygamber (sav)'in Hicretin 6. senesinde umre maksadıyla yola çıktığını ve savaş niyetinin olmadığını anlamaları için ihramlı olarak Medine'den ayrıldığını aktarmıştır.²⁷⁷ Ashabın 700 kişi olduğu ve yanlarında 70 devenin bulunduğu rivayeti zikretmiştir. Bununla birlikte sayılarında ihtilaf olduğunu da belirtmiştir. Nitekim Câbir b. Abdullah'ın "114 kişiydik" dediği rivayetine de burada yer vermiştir.²⁷⁸ Daha sonra Hz. Peygamber (sav)'in Kureyş'e elçi olarak gönderdiği Hz. Osman'nın, şehit edildiği haberlerinin yayılması üzerine "Kureyş ile savaşınca kadar ayrılmayız." diyerek ashabını bey'ate çağırdığını ve ağacın altında savaştan kaçmamak ve ölüm üzerine sözleştikleri yeminleşmeyi aktarmıştır.²⁷⁹ Ardından Kureyş'in Süheyl b. Amr'ı elçi göndererek sulh anlaşması yapıldığını ve Fetih sûresinin nâzil olduğunu zikretmiştir.²⁸⁰ Yazar son olarak antlaşma sonrasında Ümmü Külsüm bint Ukbe b. Ebî Muayt'ın Mekke'den kaçarak Hz. Peygamber (sav)'e hicret ettiğini ve ailesi yanında olmadan yalnız başına hicret eden tek kadın olarak bilindiğini kaydetmiştir. Bunun yanı sıra kardeşlerinin Ümmü Külsüm'ü geri istemelerine rağmen Hz. Peygamber (sav)'in antlaşmaya kadınların dahil olmadığını söyleyerek kabul etmediğini aktarmıştır.²⁸¹ Bu konuyla birlikte matbu eserin 2. cildi nihayete ermektedir.

Eserin 3.cildinin başında ve aynı zamanda 10. başlığında Hz. Peygamber (sav)'in Hayber'e gidişi anlatılmaktadır. Söz konusu bölümde, Resûlullah'ın Medine'ye Nümeyle'yi vekil bırakıp, bayrağı Hz. Ali'ye verdiği ve bayrağın beyaz renkte olduğu bilgileri bulunmaktadır.²⁸² Müellif, Hz. Muhammed (sav)'in Hayber'e girerken, Âmir b. Ekve'a'dan bir şeyler söylemesini istemesi üzerine Âmir'in söylediği şiirle birlikte

²⁷⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/428.

²⁷⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/439-440.

²⁷⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/443-449.

²⁷⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/449.

²⁷⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/454.

²⁸⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/456-459.

²⁸¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 2/466-467.

²⁸² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/3.

Hayber’de şehit düştüğünü belirtmiştir.²⁸³ Ayrıca Hz. Peygamber (sav)’in bir yere gazaya gittiğinde sabahlamadan harbe başlamadığını, şayet sabah ezanını duymazsa savaştığını kaydetmiştir.²⁸⁴ Daha sonra Resûlullah’ın Hayber’e girişindeki duasını, ilk fethedilen kaleyi,²⁸⁵ yasakladığı birtakım şeyleri,²⁸⁶ Hz. Peygamber (sav)’in esirlerden olan Hz. Safiyye ile nikâhlanmasını,²⁸⁷ ganimetlerin Müslümanlar arasındaki taksimini,²⁸⁸ Hz. Muhammed (sav)’in Hayber’in ganimetlerinden hanımlarına ayırmasına dair verdiği sözünü,²⁸⁹ Fedek meselesini²⁹⁰ ve Habeşistan’dan dönen muhacirlerin isimlerini ve orada olan çocuklarını da zikretmiştir.²⁹¹

Müellif, 11. başlığında Beyhakî’nin bazı tarihçilerin eserlerine dahil etmediği konular olarak belirttiği Hayber’in ardından gönderilen seriyeleri ele almıştır.²⁹² Hz. Peygamber (sav)’in gönderdiği seriyeleri komutanların isimleriyle birlikte zikretmiştir. Nitekim Hz. Ebû Bekir’i Necid üzerine, Hz. Ömer’i Hevâzin üzerine, Abdullah b. Revâha’yı Beşîr’in üzerine, Beşîr b. Sa’d’ı Hanân üzerine, Eslemî’yi Gâbe üzerine ve Abdullah b. Huzâfe’nin gönderildiği seriyeleri aktarmıştır. Ayrıca belirtilmesi gereken bir husus da Hz. Peygamber (sav)’in gazve ve seriyelerini aktarırken genellikle İbn İshak ve İbn Hişâm rivayetlerine yer vermesine rağmen bahsi olan mezvûda Beyhakî ve Vâkîdî rivayetlerine yer verdiği görülmektedir.

12. başlıkta ise hicretin 7. senesinde gerçekleşen Kaza Umresi incelenmiştir. Bu umrenin “Kıyas Umresi” ismiyle de anıldığı bildirilmiştir. Sebebinin ise Hz. Peygamber (sav)’in, hicretin 6.senesinde haram aylardan olan Zilkade’de Mekke’ye girmesi engellenip bir sonraki sene yine Zilkade ayında Mekke’ye girmesinden kaynaklandığı

²⁸³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 3/4 "Vallahi şayet Allah olmasaydı biz hidâyete ermezdik, zekât vermezdik ve namaz kılmazdik. Bir kavim üzerimize saldırdığı zaman onları geri çeviririz. Bizim üzerimize vakar ve kararlılık indir ve karşılaşırsak ayaklarımızı sabit kııl."

²⁸⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 3/7.

²⁸⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 3/7 Nâim Kalesi.

²⁸⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 3/8 "Yasaklanan hususlar: esirlerden hamilelere yaklaşmak, eşek eti yemek, yırtıcı hayvanların etlerini yemek ve ganimetleri satmak."

²⁸⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 3/20.

²⁸⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 3/30-32.

²⁸⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 3/32"Resûlullah hanımlarına 180 vesk ayırmıştır. Ayrıca Hz. Fâtma için 85 vesk, Üsâme b. Zeyd için 40 vesk, Mikdâd b. Esved için 15 vesk, Ümm-i Rümeyse için 5 vesk daha ayırmıştır. Osman b. Affân ve Abbâs buna şahit oldular ve Abbâs yazdı." Veski; Deve yükü .

²⁹⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 3/33.

²⁹¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 3/39-44.

²⁹² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 3/45-54.

şeklinde açıklanmıştır.²⁹³ Yine aynı başlık altında Hâlid b. Velid, Amr b. Âs ve Osman b. Talha'nın Müslüman olma hikayelerinden bahsedilmiştir. Daha önce üçünün de İslam'a girme hâdiselerinin İbn İshak'ın rivayetine göre, Hendek Gazvesinin ardından gerçekleştiğinin aktarıldığı hatırlatılmalıdır. Bununla birlikte ilgili kısımda, Beyhakî'nin rivayetine göre ise Kaza Umresinin ardından Müslüman olduklarını zikretmiştir.²⁹⁴ Hicretin 8. senesinde tertip edilen ve komutan olarak Şüca' b. Vehb, Abdullah b. Ömer ve Kâ'b b. Umeyr'in gönderildiği 3 seriyyeyi de yine Beyhakî'den rivayet etmiştir.²⁹⁵

Bir sonraki başlıkta Mu'te savaşı ele alınmıştır. Müellif, Hz. Muhammed (sav)'in Mu'te'ye gönderdiği askerlerinin başına komutan olarak Zeyd b. Hârise'yi tayin ettiğini, Zeyd'in şehit olması durumunda arkasından Ca'fer b. Ebi Tâlib'in komutan olmasını, onun da şehit olması durumunda Abdullah b. Revâhe'nin ordunun başına geçmesini tavsiye ettiği konuşmasını nakletmiştir.²⁹⁶ Daha sonra Abdullah b. Revâhe'nin cehennem korkusundan dolayı söylediği şiirini ve düşmandan çekinen ordusunu cesaretlendirmek için yaptığı konuşmasını zikretmiştir.²⁹⁷ Ca'fer b. Ebi Tâlib'in sancağı tuttuğu iki elinin de kesilerek şehit olduğunu ve bu yüzden Allah'ın ona cennette iki kanat mükâfat vereceğinin bildirildiği hadisi aktarmıştır.²⁹⁸ Ayrıca üç komutanında şehit olmasının ardından sancağı Hâlid b. Velid'in aldığını ve onun komutanlığında zaferin kazanıldığını nakletmiştir.²⁹⁹ Mu'te'nin ardından gerçekleşen seriyyeleri başlarında gönderilen komutanlarıyla birlikte zikretmiştir. Nitekim Amr b. Âs'ın komutanlığında gönderilen Zâtüsselâsil seriyyesi³⁰⁰ ve Ebû Ubeyde b. Cerrah'ın komutanlığında gönderilen Sîfûlbahr seriyyesi³⁰¹ bunlardandır.

Hz. Peygamber (sav)'in İslam'a davet için meliklere gönderdiği elçileri ve mektupları hakkında mâlumatların bulunduğu 14. bölümde, elçilerin İbn Cevzî'nin rivayetine göre hicretin 6. yılında gönderildiği, Beyhakî'nin rivayetine göre ise hicretin

²⁹³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/55.

²⁹⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/62-66.

²⁹⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/66-68.

²⁹⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/69.

²⁹⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/69-71 "Fakat ben Rahman'dan mağfiret isterim ve kanım kaymağımı üstüne atacak güçlü bir darbe isterim. Veya Harran'ın iki eliyle bağırsaklara ve ciğere işleyen bir mızrak ile süratli katleden bir dürtme isterim. Tâki benim kabrimin yanına vardıkları zaman, Allah o gaziye doğru yola ilet sin denilsin ve o doğru yolu tutmuş olsun."

²⁹⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/72.

²⁹⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/73.

³⁰⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/79.

³⁰¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/85.

8. yılında gönderildiği bilgileri verilmiştir.³⁰² Devamında ise Kisra'ya, Kayser'e ve Necaşî'ye gönderilen elçilerin isimleri, İslam'a davet mektupları ve onların karşılık olarak Hz. Peygamber (sav)'e verdiği cevapları zikredilmiştir. Ardından mektuplarda geçen garip kelimelerin ve şahıslarla alakalı durumların açıklamaları yapılmıştır. Nitekim Kayser ve Hirkul isimlerinin bir kişiye ait olduğu, ancak Hirkul'un asıl adı, Kayser'in ise lakabı olduğu belirtilmiştir.³⁰³ Yazar daha sonra Hz. Muhammed (sav)'in, "Kisra ölünce başka Kisra yoktur, Kayser ölünce başka Kayser yoktur. Siz ikisinin de hazinelerini Allah yolunda harcayacaksınız." müjdesini zikrederek müstakil başlık olarak ele aldığı İskenderiye'nin meliki olan Mukavkıs'a gönderdiği İslam'a davet mektubunu incelemiştir.³⁰⁴

Mekke fethinin konu edindiği 15.başlıkta, öncelikle hicretin 8.senesinde Hz. Muhammed (sav)'in Mekke üstüne yürümesinin sebepleri arasında Bekr ve Huzâe kabilelerinin savaşmaları gösterilmiştir. İki kabile arasında gerçekleşen savaşın sebepleri ve sonucundaki antlaşmalar da burada aktarılmıştır. Buna göre Benî Bekr'in Kureyş'in akdine, Huzâe'nin ise Müslümanların akdine girdiği söylenmiştir.³⁰⁵ Devamında ise Hz. Peygamber (sav)'in Müslümanlara teçhizatlanmalarını emrettiği ancak ilk aşamada Mekke'ye gidecekleri bilgisini gizli tuttuğu ifade edilmiştir. İlerleyen zamanda Hz. Muhammed (sav)'in "Allah'ım gözcüleri ve haberleri Kureyş'ten sakla ki beldelerinde onları aniden bastırırım." diye dua ederek Mekke'ye gidecekleri müjdesini verdiği ve ashabının o cehd ile hazırlanmalarını sağladığı belirtilmiştir.³⁰⁶ Ayrıca Hassan b. Sabit'in Müslümanları teşvik etmek için söylediği şiir de konu içerisinde bulunmaktadır.³⁰⁷ Böylelikle Mekke'nin fethine giden süreç ve fetih günü detaylı bir şekilde incelenmiştir. Nitekim yine aynı bölümde Hz. Peygamber (sav)'in Ramazan ayından 10 gün sonra yola çıktığı, Medine'ye Ebû Rühm'ü amil bıraktığı ve beraberinde 10 bin kişinin bulunduğu bilgileri kaydedilmiştir. Ardından Ebû Süfyan b. Haris'in ve Abbas'ın Müslüman olma hikayeleri aktarılmıştır.

³⁰² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/87.

³⁰³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/91.

³⁰⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/100-101.

³⁰⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/105.

³⁰⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/108.

³⁰⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/109.

Konunun devamında Resûlullah'ın Mekke'ye girerken başını kırmızı yemen kumaşlarından sardığı, Müslümanların dört koldan şehre girdiği ve Hz. Peygamber (sav)'in Kâbe'ye girerek putları yıkıp namaz kıldığı bilgileri verilmiştir. Daha sonra Hz. Bilâl'in Kâbe'nin üzerine çıkıp ezan okuması, Hz. Ebû Bekir'in babası Ebû Kuhâfe'nin Müslüman olması ve insanların bölük bölük İslam'a girerek Hz. Peygamber (sav)'e bey'at etmeleri de bu başlık altında zikredilmiştir. Böylelikle ayrıntılı bir şekilde ele alınan Mekke'nin fethi bahsi ve aynı zamanda mahtut eserin 3. cildi tamamlanmıştır.³⁰⁸ Matbu eser ise Mekke'nin fethinden sonra Hz. Muhammed (sav)'in civar bölgelere gönderdiği seriyyeleri konu edinen bölümle devam etmektedir.

Tarihçi, Hz. Peygamber (sav)'in gönderdiği seriyyelere savaş emri vermeyerek İslam'a davet etmelerini tavsiye ettiğini kaydetmiş, ardından yine davetçi olarak gönderdiği seriyyelerden biri olan Hâlid b. Velid'in Benî Cezîme halkını katlettiği hâdiseyi ele almıştır.³⁰⁹ Hâlid b. Velid'in hatasını telafi etmesi ve diyetlerini ödemesi için arkasından Hz. Ali'yi Benî Kinâne üzerine yolladığını nakletmiştir. Hâlid b. Velid'i ise daha sonra Nahle'deki Uzzâ kabilesini yıkması için gönderdiğini aktarmıştır.³¹⁰ Ayrıca Hz. Muhammed (sav)'in Mekke'nin fethedilmesinin ardından 15 gün orada kaldığı ve namazlarını kısaltarak kıldığı rivayetlerine yer vermiştir.³¹¹

Yazar, 16. bölümde Mekke'nin fethedilmesi üzerine müşrik kabilelerin bir araya gelerek Müslümanları yenmek için yaptığı hazırlıkları ve Huneyn gazvesine giden süreci ele almıştır.³¹² İlgili bölümde Hevâzin'in toplanması, Hz. Muhammed (sav)'in Abdullah b. Ebû Hadred'i Hevâzin üzerine gözcü olarak göndermesi, Hz. Peygamber (sav)'in henüz Müslüman olmamış Safvan b. Ümeyye'den ödünç olarak silah ve zırh istemesi, Resûlullah'ın ordusuyla birlikte Hevâzin'in üzerine yürümesi gibi mevzular hakkında bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca o gün için söylenen şiirlerden bazılarında da konular arasında yer vermiştir. Mâlik b. Avf'ın Muhâc adlı atının üzerinde söylediği şiiri bunlardan biridir.³¹³ Devamında Sakiflilerin Huneyn yenilgisinin ardından Taif'te şehrin kapılarını kapatıp yeni bir savaş hazırlığına girdiklerini nakletmiştir.³¹⁴ Ayrıca Urve b.

³⁰⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/138.

³⁰⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/139.

³¹⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/142.

³¹¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/143.

³¹² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/147.

³¹³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/157-158.

³¹⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/166.

Mes'ud ve Gaylan b. Seleme'nin Huneyn ve Taif gazvelerine katılmayıp, Cüreş'te debbâbe, mancınık ve dabûr tâlimi yaptıklarını zikretmiştir. Müellif, daha sonra Resûlüllah'ın Taif'e doğru yola çıkmasını ve Kâ'b b. Mâlik'in şiirini de aktarmıştır. Taif yolunda bulunan "Dayka" isimli bir yola gelindiğinde o yolun isminin Hz. Peygamber (sav) tarafından "Yüsra" diye değiştirildiğini böylelikle darlık anlamından kolaylık anlamına geçildiğini belirtmiştir. Taif'in 20 kûsür gece veya İbn İshak'a göre 27 gün muhasara altında tutulduğuna dair rivayetleri nakletmiş aynı zamanda kaleye girmek için mancınık kullanıldığını ve bunun da İslam tarihinde kullanılan ilk mancınık sistemi olduğu bilgisini vermiştir.³¹⁵

Hicretin 8.senesinde Hz. Muhammed (sav)'in umre yapmak için Ci'râne'den ayrıldığını, umresini yaptıktan sonra Medine'ye döndüğünü, Mekke'de yerine Attâb b. Esîd'i her gün bir dirhem karşılığında maaşa bağlayarak amil tayin ettiğini, Muâz b. Cebel'i de insanlara Kur'an'ı ve dini öğretmesi için halef bıraktığını ve yine aynı sene Attâb'ın Müslümanlara hac yaptırdığını ifade etmiştir. Aynı bölümde Attâb b. Esîd'in halkına karşı "Ey insanlar! Allah bir dirhemden fazlasına imrenen kimsenin ciğerini incitsin. Resûlüllah her bir gün için beni bir dirhem ile rızıklandırmıştır. O halde benim hiçbir kimseye ihtiyacım yoktur." dediği konuşmasını aktarmıştır.³¹⁶ Taif sonrasında Büceyr b. Züheyr'in Müslüman olmayan kardeşi Kâ'b b. Züheyr hakkında korkup ona tavsiyelerde bulunmasını ve karşılıklı olarak mektuplaştıkları diyalogu zikretmiştir. Ayrıca Kâ'b'ın mektubunda Hz. Peygamber (sav) için kullanılan Me'mûn kelimesinin açıklamasını İbn Hişâm ve Süheylî'den rivayet ederek yapmıştır. Daha sonra Kâ'b b. Züheyr'de Müslüman olup Resûlüllah'ın huzuruna geldiğini ve konuşmalarının ardından söylediği "Banet Suâdı" ismiyle meşhur olan uzun kasidesinin bir kısmını burada zikretmiştir. Kasidenin tamamını ise İbn İshak'ın naklettiğini belirtmiştir.³¹⁷ Ayrıca kasideyi beyit beyit inceleyerek geçen garip kelimelerin açıklamasını yapmıştır.³¹⁸

Eser, "Tebük Gazvesi" isminin verildiği 16. bölümde, hicretin 9.senesinin Recep ayında Resûlüllah'ın ashabına Rumlarla savaşmak için hazırlanmaları hususunda emir verdiği belirtilerek devam etmektedir. Bu haberin şiddetli sıcaklarda ve kıtlık zamanında

³¹⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/167.

³¹⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/185.

³¹⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/191.

³¹⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/191-205.

verilmesinden dolayı insanlara zor geldiği aktarılmıştır. Hz. Peygamber (sav)’in gazvelere çıkarken çoğunda gideceği yeri gizli tuttuğu fakat, Tebük’te yolun uzunluğundan ve düşmanın kalabalık olmasından kaynaklı gideceği yeri aşikâr ettiği bilgisi verilmiştir. Ayrıca sıcak ve nefesine hâkim olamama bahanelerinden dolayı savaştan geri kalanlar için nâzil olan ayetler de bu kısımda zikredilmiştir.³¹⁹ Yine aynı bölümde, sefere çıktıktan birkaç gün sonra ailesinin yanına geri dönen Ebû Heyseme’nin pişman olup tekrar Resûlüllah’ın yanına döndüğü, karşılaştıklarında ise Hz. Peygamber (sav)’in “Helâka yaklaştın.” dediği sözünü ve sonrasında Ebû Heyseme’nin söylediği şiiri bulunmaktadır.³²⁰ Devamında ise sırasıyla Hz. Muhammed (sav)’in Tebük’teki hutbesi, Kudüs valisi Yuhanne b. Rûbe ile cizye karşılığında yaptığı sulh antlaşması, Cerbe ve Ezruh halklarıyla da yine cizye karşılığında yaptığı antlaşma, Hâlid b. Velid’i Ükeydir’in üzerine göndererek onu yakalama hâdisesi, Mescid-i Dirâr’ın durumu ve o mescitle alakalı nâzil olan ayetler bulunmaktadır. Ayrıca “Taleal Bedru Aleyna” diye bilinen meşhur şiirin, Hz. Peygamber (sav)’in Mekke’den Medine’ye hicret edişinde söylendiğini kabul edenlerin aksine, Hz. Muhammed (sav)’in Tebük dönüşünde Medine’ye vardığında söylendiği belirtilmiştir. Aynı zamanda Beyhakî’nin de bu görüşte olduğu ve sebebinin ise şiirde geçen “Veda tepelerinden” cümlesinden kaynaklandığına işaret edilmiştir.³²¹

Tebük savaşından bahaneler sunarak geride kalan 80 civarında münafığın bulunduğu ve onların özürlerinin Allah ve Resûlü tarafından kabul edilmediği kaydedilmiştir. Bununla birlikte bahane sunmadan doğruları anlatarak istiğfar dileyen Kâ’b b. Mâlik, Mürâre b. Rebi’ ve Hilâl b. Ümeyye’nin ise özürlerinin kabul edildiği fakat, Hz. Muhammed (sav)’in Allah’ın hükmü gelinceye kadar Müslümanlara üçüyle konuşmayı yasakladığı aktarılmıştır. 50 gece süren bu bekleyiş Kâ’b b. Mâlik’in rivayetiyle anlatılmıştır.³²² Sakîf kabilesinin önde gelen isimlerinden olan Urve b. Mes’ud’un Müslüman olup kavmine döndüğünde onu okla şehit ettikleri hâdise ve ardından münafıkların başı olan Abdullah b. Übey b. Selûl’ün Tebük’ten sonra öldüğü nakledilerek Tebük bahsi tamamlanmıştır.

³¹⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 3/206-207.

³²⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 3/211-212.

³²¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 3/225-226.

³²² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 3/227.

18.bölümde İbn İshak'ın zikretmeyip sahih hadislerde bulunan seriyyeler ve Hz. Peygamber (sav)'in sefere giden komutanlarına verdiği öğütler ele alınmıştır. Bu kısımda Muâz b. Cebel'i Yemen'e gönderirken "Müjdeleyiniz nefret ettirmeyiniz, kolaylaştırınız zorlaştırmayınız." Tavsiyesine yer verilmiştir.³²³ Yine ilgili bölümde Resûlullah'ın Ali b. Ebî Tâlib ve Hâlid b. Velid'i Veda haccından evvel Yemen'e göndermesi, Sa'd b. Ebî Vakkâs ile Ukbe b. Mâlik'i sefer için göndermesi ve onlara da öğütlerde bulunması bahsedilen konulardandır.

Bir sonraki bölümde ise Hicretin 9.senesinde Hz. Ebû Bekir'in hac emîri olarak görevlendirildiği aktarılmıştır. Daha sonra Müslümanlar ile münafıklar arasındaki antlaşmaları ve oyunlarını göstermek, Tebük'te geri kalan münafıklar hakkındaki hükümleri belirlemek için Berâe (Tevbe) sûresinin nâzil olduğu belirtilmiştir.³²⁴ Bununla birlikte Berâe sûresinin ilgili ayetleri parça parça aktarılarak İbn İshak, Beyhakî, Süheylî, kimi zamanda bazı âlimler ve tarih âlimleri diyerek isimleri belirtilmeden yapılan alıntılarla ayetlerin maksatları ve anlamları hakkında açıklamalar yapılmıştır.

5. Heyetler ve Davet Mektupları

Eserin bu bölümünde Müslümanların Mekke'yi fethetmesinin ardından Arap kabilelerinin çeşitli nedenlerle Hz. Peygamber (sav)'e gönderdiği elçileri konu edilmiştir. Burada gelen kabilelerin isimleri ve nedenlerinin hakkında bilgiler verilecektir.

Yazar, "Nasr Sûresinin Nüzûlü ve Hicretin 9.Senesinde Heyetlerin Gelmesi" adını verdiği 20. bölümde, Mekke'nin fethedilmesi, Tebük gazvesinin kazanılması ve Sakif'in Müslüman olmasının ardından Kureyş ve destekçilerinin Müslümanların gücünü kabul ettiğini aktarmıştır. Müslümanlarla savaşıcak takatlerinin kalmadığını kabul ettiklerinde ise Hz. Peygamber (sav)'e bey'at ederek İslam'a girdiklerini zikretmiştir. Söz konusu bölümde, bu durumu ortaya koyan Nasr sûresini zikrederek ayetlerin manaları hakkında açıklamalar yapmıştır. Hicretin 9. senesinde meydana gelen bu olaylar sonucunda Arapların İslam'a girmek veya antlaşmalar yapmak üzere her bir bölgeden elçiler gönderdiğini ve bu sebeple konu olan seneye elçiler yılı denildiğini kaydetmiştir.³²⁵ Eserin 85 sayfasını kapsayan bu bölümde Hz. Peygamber (sav)'e gelen heyetlerin mensup

³²³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/242.

³²⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/250.

³²⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/261.

oldukları kabileleri, gelen temsilcilerin isimleri, geldikleri zaman ve Hz. Peygamber (sav) ile olan diyalogları hakkında bilgiler bulunmaktadır. İlgili bölümde ilk gelen heyetin Mudâr'ın elçileri olduğu bilgisi verilmiş,³²⁶ ardından Benî Temîm'in elçileri ve nâzil olan Hucurât sûresi incelenmiştir. Benî Temîm heyetinin temsilcilerinden olan Ziberkan'ın kavmiyle övündüğü şiiri ve Hz. Peygamber (sav)'in Hassan b. Sâbit'e "Kalk cevap ver." demesi üzerine Hassan'ın reddiyesi de bu kısımda yer almaktadır.³²⁷ Benî Âmir heyeti, Abdulkays heyeti, Benî Hanîfe heyeti, Tay kabilesi heyeti, Eş'as b. Kays el-Kindî heyeti, Ezd kabilesi heyeti, Nu'man b. Mukarrin heyeti zikredilen heyetlerden bazılarıdır. Ayrıca heyetlerin haricinde şahıs olarak Hz. Peygamber (sav)'e gelip Müslüman olan Muâviye b. Hayde, Târik b. Abdullah, Cerîr b. Abdullah, Vâil b. Cerîr, Ziyad b. Hâris, Abdurrahman b. Akîl gibi kişilerin Hz. Peygamber (sav) ile olan diyalogları ve İslam'ı kabul etme serüvenleri hakkında da malumatlar verilmiştir.

Müellif, söz konusu bölümü işlerken yalnızca beşerlerin elçilerinden bahsetmeyip cinlerin ve Hızır (a.s)'in da Resûlullah'a gelmesini konu edinmiştir. Nitekim Hâme b. Heym b. Lâkıs b. İblîs adındaki cinin, ihtiyar bir adam suretinde Hz. Peygamber (sav)'e gelip "Pek azı müstesna, dünyanın ömrünü yaşadım. Ben, Kâbil Hâbil'i öldürürken, tepeler arasında geziyordum. Musa bana Tevrat'ı, İsa İncil'i öğretti, sen de bana Kur'an-ı öğret." diye istekte bulunması üzerine Resûlullah'ın Hâme adındaki cine 10 sûre öğrettiği ve cinin Resûlullah'a bey'at ederek Müslüman olduğu hatta Hz. Peygamber (sav) vefat ettiğinde onun hala hayatta olduğu rivayeti konu içerisinde yer almaktadır.³²⁸ Hâme ve daha sonra zikredilen Hızır (a.s)'in Resûlullah'a gelmesinin haberleri Beyhakî'den rivayet edilmiştir. Ayrıca Muhyiddin Nevevî'nin *Şerh-i Sahîhi Müslim* ve *Tehzîbü'l Esmâ ve'l-lûgat* adlı eserlerinde bulunan ve bazı ulemanın Hızır (a.s) ile ilgili Nebi mi? Veli mi? Vahiy alıyor mu? gibi sorularına karşı, görüşlerinin aktarıldığı bir bölüm de bulunmaktadır.³²⁹ Şu da belirtilmelidir ki, heyetler mevzusu aktarılırken İbn İshak ve Beyhakî'nin rivayetleri yanı sıra İbn Sa'd'ın rivayetlerine daha çok yer verilmiştir. Ayrıca konular incelenirken kaynakların mukayese edilmesi, birçok farklı rivayetlerin birleştirilmesi veya bir kaynaktan bulunmayan bilginin diğer kaynaklardan taranarak esere eklenmesi, eserin önemini artmasına katkı sağlamaktadır. Nitekim yazar,

³²⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/263.

³²⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/265-268.

³²⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/339-340.

³²⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/342.

bu durumu zaman zaman kendisi de belirtmiştir. Yine heyetler bahsinde Necran bölgesinden gelen Esâkîf kabilesinin Resûlüllah'a gelip Müslüman olduğunu aktarırken, İbn İshak'ın yalnızca onlarla ilgili nâzil olan Neml sûresinden bahsettiğini, diğer bilgileri ise Beyhakî'nin eserinde bulunduğunu kaydetmiştir.³³⁰

Kitabın 21. başlığında, Himyer meliklerinin şirki bırakıp Müslüman oldukları haberini Hz. Peygamber (sav)'e vermelerinin üzerine, Resûlüllah'ın Yemen meliklerine yazdığı mektuplar bulunmaktadır.³³¹ Daha sonra İslam'ı öğretmesi için Yemen'e gönderdiği Muâz b. Cebel'e verdiği tavsiyeleri, Ferve b. Amr el-Cüzâmi'nin Müslüman olması ve Hz. Peygamber (sav)'in Hâlid b. Velîd'i Benî Hâris b. Kâ'b'ın üzerine göndermesi ele alınmıştır.³³² Son olarak ise Müseylime ve Ansî meseleleri konu edilmiştir.³³³ Böylelikle 21 ana başlığı bulunan ve 4 ciltlik eserin en geniş konusu olan "Hz. Peygamber (sav)'in Gazveleri ve Seriyeleri" bahsi tamamlanmıştır.

6. Veda Haccı

İlgili kısımda Hz. Peygamber (sav)'in gazve ve seriyeleri işlendikten sonra Vedâ haccı ve hac farîzası hakkında bilgiler verilecek ayrıca Resûlüllah'ın sözleri ve uygulamalarına temas edilecektir. Ayrıca Yemen ve diğer meliklerin şirki bırakıp Müslüman olduklarını bildirdikleri mektuplardan bahsedilecektir.

Hâzin, 3.cildin son kısmında Resûlüllah'ın Vedâ haccını ele almıştır. İlk olarak Hz. Peygamber (sav)'in insanlara hac farîzalarını ve sünnetlerini bildirdiği sözlerini zikretmiştir. Devamında ise içinde büyük esasları barındıran ve tüm insanlığın uyması gereken Vedâ hutbesi diye bilinen meşhur konuşmasını eklemiştir.³³⁴ Daha sonra Câbir b. Abdullah'ın anlatımıyla hac yolculuğunu, Resûlüllah'ın nasıl tavaf ve say yaptığına dair rivayetlerini aktarmıştır.³³⁵ İlgili kısımda sahabenin Hz. Peygamber (sav)'i taklit ettiği, onun selam verdiği yerde sahabenin selam verdiği, o nasıl telbiye getiriyorsa sahabenin de o şekilde telbiye getirdiklerine dair rivayetler bulunmaktadır.³³⁶ Bununla birlikte Veda haccı anlatılırken Buhari ve Müslim'de bulunan Hz. Âişe, Hz. Ali, İbn

³³⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/302.

³³¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/346.

³³² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/348-349.

³³³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/355-356.

³³⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/360-361.

³³⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/363.

³³⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/364.

Abbas ve Enes b. Mâlik'in rivayetleri sıklıkla kullanılmaktadır. Ulemanın, Hz. Peygamber (sav)'in Kıran mı? Temettu mu? Yoksa İfrad haccı mı yaptığı konusunda ihtilaf ettiği aktarılmakla beraber Kâdî İyâz, Ebû Süleyman Hattâbi, Muhyiddin Nevevi, Müzennî gibi âlimlerin görüşlerinin paylaşıldığı bölümde tüm görüşlerin mübah olduğu söylenmiştir. Ancak müellif, daha doğru olduğunu düşündüğü görüşün ise önce ifrad sonra aynı ihramla umre ve son olarak kıran haccı şeklinde olduğunu belirtmiştir.³³⁷

Nâzil olan Maide sûresindeki “Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim.” ayetinin tahlilinin yapıldığı kısımda Târik b. Şihâb, İbn Abbas ve Câbir b. Abdullah'ın ayetin indiği günü anlattıkları ve ne manaya geldiğine dair yaptıkları yorumları paylaşılmıştır.³³⁸ Hz. Peygamber (sav)'in yaptığı umre ve hac sayıları hakkındaki sahabenin görüşlerinin incelendiği bölümde 4 defa umre ve 1 defa hac yaptığı belirtilmiştir. Birinci umresinin Hudeybiye Umresi, ikinci umresinin kaza umresi, üçüncü umresinin Cirâne'den yaptığı umre ve son olarak Hac ile birlikte yaptığı umre olduğu İbn Abbâs, Katâde gibi sahabelerin görüşleriyle birlikte aktarılmıştır.³³⁹ Yazar, Hz. Peygamber (sav)'in Vedâ' haccının ardından Medine'ye dönünce Rum Kralı Kayser'e, Mukavkıs'a, Cüлиндî'nin iki oğlu Ceyfer ve İyaz'a, Gassani'ye ve Yemen Melik'ine gönderdiği elçilerini ve İslam'a davet mektuplarını aktararak matbu eserin 3. cildini tamamlamıştır.³⁴⁰

7. Hz. Peygamber (sav)'in Mucizeleri ve Peygamberlik Delilleri

Hz. Peygamber (sav)'in irhâs³⁴¹ ve delâilü'n-nübüvve haberlerinden bilgilerin verildiği bu bölümde, sıfatlarından, ahlakından ve ibadetlerinden de bahsedilerek Resûlüllah'ın yaşantısına dair bilgiler aktarılmıştır. Bu başlıkta yazarın konularla ilgili verdiği bilgilere değinilecektir.

Müellif, eserin son cildine “Hz. Peygamber (sav)'in Mucizeleri ve Peygamberlik Delilleri” isimli başlığıyla başlamıştır. Daha sonra sırasıyla manevi sıfatları, ahlakı, ibadetleri, ümmete menedilip Hz. Peygamber (sav)'e has kılınan hususları, Hz. Peygamber (sav)'in hastalanmasını, vefatını, vefatından sonraki durumları ve kıyamet

³³⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/371-374.

³³⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/375.

³³⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/382-383.

³⁴⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 3/384-390.

³⁴¹ Peygamberlerin nübüvvetle görevlendirilmeden önceki olağanüstü hâdiselerini ifade eden kavramdır.

gününde haşr olmasının keyfiyeti konularını incelemiştir. Bununla birlikte müellifin, eserin 1 cildinin tamamını Hz. Peygamber (sav)’in bu yönüne dair rivayetlere ayırdığından dolayı, Hz. Peygamber (sav)’in savaşlarına verdiği öneme benzer şekilde mucizelerine ve manevi yönüne de önem verdiği görülmektedir. Ayrıca eserin ilk üç cildinde İbn İshak’ın ve İbn Hişâm’ın rivayetlerini merkez konumda tutup, genel olarak ikisinin rivayetlerini aktarmasına karşılık, ağırlıklı olarak mucizelerini incelediği son cildinde Buhari, Müslim, Tirmizi, İbn Ahmed, Ebû Dâvud, İbn Mâce, Beyhakî, İbnü’l Cevzî, İbn Asâkir, Humeydî, Hammâd b. Süleym, İbn Abdülber, İbn Şihab ez-Zührî, Kâdî İyâz, Muhyiddin Nevevî gibi hadis, fıkıh ve dil âlimlerinin rivayetlerini aktardığı görülmektedir. Hz. Peygamber (sav)’in mucizelerinin ve manevi yönlerinin anlatıldığı eserin son cildinde, genel olarak hadislerden aktarımlar yapılmakta fakat hadislerin senet zincirleri tam olarak verilmeden zaman zaman sıhhat durumları hakkında sahih, hasen, garip şeklinde kısa bilgiler bulunmaktadır.

Hâzin, “Göz Alıcı Mucizeler ve Delâilü’n-nübüvve” ismini verdiği ana başlığında, kitabın önceki bölümlerinde konuların bütünlüğü içerisinde aktarmış olduğu mevzular olan, doğumu esnasında yaşanan olağanüstü haller, nebîlik görevinden önceki hâdiseler, nebîlik görevinin ardından hicrette kadar geçen dönemde cereyan eden durumlar ve gazvelerde yaşanan mucizeleri zikrettiği için burada tekrar etmemiştir. Konuyu 14 başlık altında işleyen müellif, sırasıyla gayb haberlerinden, cansız varlıkların ve hayvanların Hz. Peygamber (sav) ile konuşmasından, onu selamlamasından, yemekleri ve içecekleri kerametiyle çoğaltmasından, ümmetin iyiliği için ettiği duaların kabul olmasından, melekler tarafından korunmasından, cevabını bilmediği sorular sorulduğunda Allah tarafından cevaplarının bildirilmesinden, özürülürleri ve hastaları iyileştirmesinden, ayın yarılmasından, güneşin tutulmasından ve çeşitli mucizelerinden olan rivayetleri zikretmiştir. Bunların yanında eserin diğer 3 cildinde görülen “Fasl” bölümleri bu cildinde çok daha fazla kullanılarak konu sonlarında değerlendirmeler ve açıklamalarda bulunulmuştur.

“Gayb’tan Haberler” başlığında bütün hâvadislerin bu başlık altına girmesinin mümkün olacağından çok geniş bir konu olduğu belirtilmiştir. Bu yüzden ilgili bölümde kıyamet günü, b’as, hesap, cennet ve cehennem hakkındaki haberlerden yalnızca bir kısmının zikredileceği ifade edilmiştir. Gelecek ile ilgili olarak Hz. Peygamber (sav)’in söylemiş olduğu “Kisra ölünce başka Kisra yoktur, Kayser ölünce başka Kayser yoktur.

Siz ikisinin de hazinelerini Allah yolunda harcayacaksınız.” hadisi burada görülmektedir.³⁴² Hz. Peygamber (sav)’in fethedilecek yerler hakkındaki sözleri de yine konu içerisinde bulunmaktadır.³⁴³ Konu sonundaki fasl bölümünde en büyük mucizenin Kur’an-ı Kerim olduğu ifade edildikten sonra mucizesinin 3 vechesi açıklanmıştır.³⁴⁴ Diğer başlığın altında ise, cansız varlıkların, hayvanların Hz. Peygamber (sav)’e selam vermesi, onunla konuşması ve bir defasında Resûlullah’ın hurma ağacını çağırdığında yanına kadar geldiği ve geri dön demesi üzerine bulunduğu yere döndüğü hâdis zikredilmiştir.³⁴⁵

Tarihçi, Hz. Peygamber (sav)’in büyük mucizelerinden olarak gösterdiği yiyecek ve içecekleri bereketiyle artırmasını da ayrı başlık altında inceleyerek konuya dair hadisleri zikretmiştir.³⁴⁶ Bununla birlikte sahabenin yaşadıklarını anlattığı rivayetlere de geniş bir şekilde yer vermiştir. Nitekim bir sefer esnasında kıtlığın isabet etmesi sonucunda yiyecekleri bitecek duruma gelen ordusunun kalan tüm yiyeceklerini toplayan Hz. Muhammed (sav)’in, dua etmesi üzerine 114 kişinin oradan yiyip hatta azıklarını doldurup, abdestlerini alarak yola devam ettikleri rivayetini nakletmiştir.³⁴⁷ Hz. Peygamber (sav)’in “Dualarına İcabet Edilmesi” adını verdiği başlığında da yine birçok hâdiseyi hatırlatmıştır. Ebû Hüreyre’nin annesinin İslam’a girmesi için Resûlullah’tan dua istemesi üzerine Hz. Peygamber (sav)’in “Allah’ım Ebû Hüreyre’nin annesine hidayet et.” şeklindeki duasını ve kabul olmasını da burada zikretmiştir.³⁴⁸ Yine Hz. Peygamber (sav)’in Allah’ın rahmeti ve bereketini umarak ettiği dualardan olan yağmurun yağması için yaptığı duayı da burada aktarmıştır.³⁴⁹ Hummâ hastalığının Kibâ halkının üzerinden kalkması³⁵⁰ ve Hz. Ali’nin hastalığından şifa bulması için³⁵¹ yaptığı duaları da bu bölümde görülmektedir. Hz. Peygamber (sav)’in mucizelerini zikrettiği bölümde en kısa olarak ele aldığı başlığın ise “Melekler Tarafından Korunması” bahsidir. Bu kısımda Hz. Peygamber (sav)’in namaz kılma esnasında, Ebû Cehil’in kendisine

---

³⁴² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/5.

³⁴³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/6.

³⁴⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/8-10.

³⁴⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/15.

³⁴⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/22.

³⁴⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/27.

³⁴⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/42.

³⁴⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/45.

³⁵⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/48.

³⁵¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/50.

eziyet etmek istemesi üzerine kanatlı varlıkları görerek geri kaçtığını aktarmıştır. Sonrasında Hz. Peygamber (sav)’in “Eğer bana yaklaşıydu melekler Onun uzuvlarını birer birer koparacaktı.” buyurduğu hadisini nakletmiştir.³⁵²

Hz. Peygamber (sav)’in mucizelerinden biri olan, cevabını bilmediği soruların Allah tarafından kendisine bildirilmesini de müstakil başlık altında ele almıştır. Ayrıca bu durumu Hz. Muhammed (sav)’in kendisinin bildirdiğini ifade etmiştir. Nitekim Yahudi hahamın Hz. Peygamber (sav)’e çocuk ve kıyamet günü hakkında sorduğu sorular üzerine, Resûlüllah’ın cevabını verdikten sonra hahama “Sen bana bu soruları sorana kadar ben hiçbirini bilmiyordum.” sözü bu durumu ortaya koymaktadır.³⁵³ Bir sonraki başlık altında ise Hayber’in fethinden sonra Yahudilerin Hz. Peygamber (sav)’e yedirmek istedikleri zehirli koyun haberinin kendisine verilmesine dair rivayetleri farklı râvilerden zikretmiştir.³⁵⁴ Daha sonra “Özürlüleri ve Hastaları İyileştirmesindeki Kerâmeti” diye isimlendirdiği 8. başlığında bu konunun çok geniş olduğunu belirtmesine rağmen, burada sadece Uhud savaşında gözünden yaralanan Katâde b. Nu’man’ın Hz. Peygamber (sav)’in “Allah’ım onu güzelleştir.” duasıyla birlikte ölene kadar sıkıntı çekmediği örneğini zikretmiştir.³⁵⁵ Ayın yarılması ve güneşin tutulmasının incelendiği bölümde öncelikle, daha önce ilgili konular içerisinde ayı ikiye bölme hâdisesinin zikredildiği hatırlatılmıştır. Bu kısımda ise, insanların güneşin tutulması konusunda ihtilaf ettiği belirtilerek ne manalara gelebileceği hakkındaki Nevevî ve Kâdî İyâz’ın görüşleri bulunmaktadır.³⁵⁶

Hz. Peygamber (sav)’in mucizelerini konu konu ayırarak detaylı bir şekilde ele alan müellifin, daha sonra “Çeşitli Mucizeleri” diye müstakil bir başlık daha açarak farklı meselelerdeki mucizelerini zikrettiği görülmektedir.³⁵⁷ Ayrıca Kâdî İyâz’ın *eş-Şifâ* adlı eserinde bulunan gayb hakkındaki görüşlerinin aktarıldığı bir bölüm daha bulunmaktadır.³⁵⁸ Şehit olan Hanzala’nın melekler tarafından yıkanması ve Hz. Osman’ın Kur’an okurken şehit edileceğinin haberinin verilmesi bu bölümdeki anlatılan hâdiselerdendir. Bir sonraki bölümde ise Hz. Peygamber (sav)’in kendi zamanında ve sonrasında olacak gerçeklerle ilgili söylediği sözleri konu edinen Beyhakî’nin eserindeki

³⁵² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/54.

³⁵³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/56.

³⁵⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/62-64.

³⁵⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/65.

³⁵⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/71-73.

³⁵⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/74.

³⁵⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/85.

rivayetleri özetleyerek aktarmıştır. “Ümmetim 73 fırkaya ayrılacaktır.” haberi de bu bölümde görülmektedir.³⁵⁹ Müellif, Hz. Muhammed (sav)’in irhâs ve delâilü’n-nübüvve haberlerinden bilgiler aktardığı bölümü son olarak Hz. Peygamber (sav)’in ashabının, ehlinin ve ayrı başlık olarak ele aldığı kadın sahabelerin kerametlerinden, yüceliklerinden bahsederek tamamlamıştır.

Sahabe kerametlerinin zikredildiği bölümde sahabe isimleri tek tek ele alınarak anlatılmıştır. Genellikle Beyhakî’nin rivayetlerinin bulunduğu bölümde, sahabenin yaşadıkları olayları ve Hz. Peygamber (sav)’in onları öven sözleri zikredilmiştir. Söz konusu kısımda, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Abbas b. Abdülmuttalib, Enes b. Mâlik, Üseyd b. Hudayr, Ebû Abbas, Hamza b. Amr el-Eslemî, Temîm ed-Dâri, Ebû Ümâme, Hz. Peygamber (sav)’in âzatlılarında olan Sefîne, Ebû Derdâ ve Tufeyl b. Amr ismi geçen sahabelerdendir.³⁶⁰ Ayrıca kadın sahabelerin kerametlerinin zikredildiği bölüm aktarılmadan evvel mahtut eserin 4. cildi tamamlanmış ve son cilde geçilmiştir.³⁶¹ Kadın sahabelerin kerametlerinin incelendiği bölüm de bir önceki başlıkta olduğu gibi isimleri tek tek alt başlıklar halinde verilerek aktarılmıştır. Nitekim ilgili bölümde Hz. Âişe, Ümmü Mâlik, Ümmü Eymen, Ümmü Şerîk zikredilen isimlerdendir.³⁶²

8. Hz. Peygamber (sav)’in Sıfatları ve Ahlakı

İlgili kısımda Hz. Peygamber (sav)’in hilye ve şemâili, manevi sıfatları, ibadetleri, yaşantısındaki adabı, günlük hayatındaki adetleri, kendisine özel kılınan durumları ve bunların yanı sıra Resûle itaatın vücûbiyeti, amcaları, halaları, kâtipleri ve hatipleri gibi özel yaşantısına dair mevzulara yer verilmiştir. Burada söz konusu olan konuların yazar tarafından aktarıldığı rivayetlere değinilecektir.

Hâzin, Hz. Peygamber (sav)’in “Sıfatları ve Ahlakı” adını verdiği başlığında, güzel vasıflandırmasıyla meşhur olan Hind b. Ebî Hâle’nin Resûlüllah’ı tarif ettiği rivayetleri dahil etmiştir. Ardından 6 alt başlıkla Hz. Muhammed (sav)’in hilyesini tafsîlatlandırmıştır. Söz konusu bölümde saçı, başı, gözü, burnu, ağzı, dili, yüzü, boynu, derisinin rengi, güzel yüzü, güzel kokusu gibi fiziksel özelliklerini ayrı başlıklar halinde

³⁵⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/95.

³⁶⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/108-115.

³⁶¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/115.

³⁶² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/116-121.

kısa kısa açıklamıştır.³⁶³ Konuşma ve yürüme özelliklerini de inceledikten sonra Peygamberlik mührünü ve vücudundaki yerini aktararak konuyu tamamlamıştır.³⁶⁴ Ayrıca detaylı bir şekilde Hz. Peygamber (sav)’in fiziksel özelliklerini ve sıfatlarını ele aldığı bölümde Buhâri, Müslim, Tirmizî, Ebû Davud gibi hadis kaynaklarından ve sahâbelerin sözlerinden yararlanmıştır.

Müellif, Hz. Muhammed (sav)’in hilyesini ve sıfatlarını zikrettiği bölümün ardından “Manevi Sıfatları” isminde müstakil bir başlık daha açmıştır. Söz konusu bölümde sırasıyla onun güzel ahlakı, hilmi, ümmetine şefkati, hayâsı, tevazûsu, cesareti, iyiliği ve cömertliği, şairlere ve şiire karşı yaklaşımı, gülmesi ve tüm görgü kuralları 11 ayrı başlık halinde detaylı bir şekilde incelenmiştir.³⁶⁵ Ayrıca incelenen Hz. Peygamber (sav)’in tüm sıfatları örnekler dahilinde açıklanmıştır. Nitekim Hz. Peygamber (sav)’in güzel ahlakı, hilmi, ümmetine olan şefkati, fakirlere ve tüm Müslümanlara yumuşak davranması, ilgili ayetler zikredilerek anlatılmıştır. Yapmış olduğu savaşlardan cesareti,³⁶⁶ kendisine gelen bir adama iki dağın arasındaki koyunları vermesinden cömertliği,³⁶⁷ “Şairlerin en doğrusu Lebid’in şu sözüdür. Allah’ın dışındaki her şey batıldır.” sözünden ve Hassan b. Sabit’e hicvetmesi için izin vermesinden şairlere ve şiire karşı tutumu,³⁶⁸ “O en çok gülendi, Onun gülmesi tebessümdü.”³⁶⁹ rivayetleriyle de adabı anlatılmıştır.

Hz. Peygamber (sav)’in ibadetlerindeki faziletleri de bir önceki bölümde olduğu gibi 11 ana başlık altında aktarılmıştır. İlgili kısım tuvalet adabıyla başlamıştır. Devamında ise misvak kullanması, abdest alması, teyemmüm etmesi, gusül alması ve bu esnalarda yapmış olduğu dualar dahil edilmiştir.³⁷⁰ Yine aynı şekilde namazı nasıl kıldığı, namaza başlarken yaptığı duaları, namazın ardından yaptığı duaları ve zikirleri müstakil başlıklar altında anlatılmıştır.³⁷¹ Bununla birlikte müellif, kullandığı kaynaklar hakkında bilgi verirken, kimi zaman aradığı bilgiyi bulamadığı kaynağı da belirtmiştir. Nitekim Hz. Muhammed (sav)’in kıldığı sünnet namazlara dair rivayetleri Buhari ve Müslim’den

---

³⁶³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/125-144.

³⁶⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/145-152.

³⁶⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/155-191.

³⁶⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/172.

³⁶⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/176.

³⁶⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/180.

³⁶⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/184.

³⁷⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/195-199.

³⁷¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/200-205.

aktardığını belirtirken, Cuma namazıyla ilgili olan rivayeti Buhari’de bulamadığı bilgisini vermiştir.³⁷²

Hz. Peygamber (sav)’in ibadetlerinin aktarıldığı bölümde onun gece namazı,³⁷³ Ramazan ayındaki ibadetleri,³⁷⁴ teheccüt namazı ve yaptığı duaları,³⁷⁵ herhangi bir vakit haricinde mutlaka yaptığı duaları,³⁷⁶ namazlardaki kırâati,³⁷⁷ orucu ve iftarı,³⁷⁸ Ramazan ayındaki i’tikâfi,³⁷⁹ dünya hayatındaki zühd ve takvası,³⁸⁰ istiğfâr ve tevbesi konuları dahil edilmiştir. Söz konusu bölümlerde konularla ilgili ayetler, Hz. Peygamber (sav)’in kendi sözleri, sahabelerine ve ümmetine yapmış olduğu tavsiyeler ve uyarılar aktarılmıştır.

Resûlullah ve ümmeti için hükümlerinde farklılık olan durumlar yani Hz. Muhammed (sav)’e mübah olup ümmetine menedilen veya Hz. Muhammed (sav)’e menedilip ümmetine mübah kılınan durumlar 27 başlık altında incelenmiştir. İlgili bölümlerde Hz. Muhammed (sav)’in uyuyup uyandıktan sonra abdest almadan namaz kılması,³⁸¹ misvak kullanması, cünüpken mescide girmesi, gece namazının yalnızca kendisine farz kılınması³⁸² gibi hususlar işlenen konulardandır. Bunların yanı sıra Hz. Muhammed (sav)’in sadaka malından yemesinin haram kılınması, savm-i visal orucu tutması ve namaz esnasında olursa dahi Resûlün çağrısına cevap verilmesi gerekliliğinden bahsedilen konular da dahil edilmiştir. Yine Hz. Peygamber (sav)’in sarımsak, soğan, pırasa gibi kokan yiyecekleri yememesi, savaşa hazırlık yaptıktan sonra silahını bırakmasının haram kılınması, şiir öğrenmesi ve yazmasının mübah olmaması mevzuları detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Hz. Muhammed (sav)’in borçlu ölenin cenaze namazını kılmaması,³⁸³ kötülüğe karşı iyilikte bulunması, istişare etmesinin ve dünyaya

³⁷² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/206.

³⁷³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/210.

³⁷⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/214.

³⁷⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/217.

³⁷⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/218.

³⁷⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/222.

³⁷⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/225.

³⁷⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/229.

³⁸⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/231.

³⁸¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/241. Müellifin delil olarak kullandığı hadis için bkz. “Muhakkak ki benim gözlerim uyur, kalbim uyumaz”.

³⁸² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/245. “Üç şey bana farz kılınmıştır. Sizin için ise sünnettir. Vitr namazı, misvak ve gece namazı.”

³⁸³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/257 Ancak Mekke’nin fethinden sonra ölen kişinin borcunu üstlenip, cenaze namazını kılmaya başlamıştır.

karşı ahireti seçmesinin emredilmesi konuları da müstakil başlıklar halinde incelenmiştir. Bunlarla birlikte Hz. Muhammed (sav)'in tek şahitliğinin yetmesi, ganimetten 1/5 alması, Mekke'nin fethinde şehre ihramsız girmesi, peygambere hakaret edenin katlinin caiz olması ve ardından miras bırakmaması konularını da Hz. Peygamber (sav)'e has kılınan durumlar başlığı altında zikredilmiştir.³⁸⁴ Yazar, burada sayılan başlıkları incelerken konulara dair ayet ve hadislerle sıkça başvurmuştur. Ayrıca kimi konuları daha uzun anlatmasına karşılık kimi konuları ise daha önceki bölümlerde incelediğini hatırlatarak birkaç cümleyle açıklayarak yetinmiştir.

Müellif, bir sonraki ana başlığında önceki konunun devamı niteliğinde, nikâh hususunda yalnızca Hz. Peygamber (sav)'e has kılınan durumları zikretmiştir. Nitekim Hz. Peygamber (sav)'in 4 defadan fazla evlilik yapmasının, mehirsiz ve şahitsiz bir şekilde nikahlanmasının yalnızca Hz. Peygamber (sav)'e özel olduğunu bildirmiştir.³⁸⁵ Yine aynı kısımda ihramlıyken evlenip evlenmediği konusunda ihtilaf olduğunu fakat İbn Abbas'ın rivayetinin doğru olup, Meymûne ile evlendiğini ve bu durumun da sadece Hz. Peygamber (sav)'e has kılındığını belirtmiştir.³⁸⁶ Hz. Peygamber (sav)'in eşlerinin mü'minlerin anneleri olmaları hasebiyle Resûlullah'tan sonra başkalarıyla evlenememelerinin ve kıyamet gününde kendi nesebi hariç tüm neseplerin kesilecek olmasının yine yalnızca Hz. Peygamber (sav)'e özel kılınan durumlardan olduğu söylenmiştir.³⁸⁷ Daha sonra Hz. Peygamber (sav)'in bütün insan ve cinlere gönderildiği, cennetin kapısı olduğu, en büyük mucizesinin Kur'an olduğu, tüm peygamberlerin ona tâbi olacağı, kalbinin uyumadığı, şefaathçi olduğu, birini çağırdığında namazda dahi olsa davetine icabet etmesi gerekliliği gibi üstünlüklerinden ve faziletlerinden bahsedilerek bölüm sonlandırılmıştır.³⁸⁸

Hz. Peygamber (sav)'e inanmanın, itaat etmenin, emirlerini yerine getirmenin, sevmenin, övmenin, yüceltmenin ve onurlandırmanın gerekliliğinden bahsedilen bölümde, konular 6 ayrı başlık altında açıklanmıştır. Konuya dair birçok ayet ve hadislerden yararlanılarak ayrıntılı ve uzun bir anlatımın yapıldığı bölümdeki "Fasl" başlıkları, eserin en çok bu bölümünde bulunmaktadır. Ayrıca mevzu olan konuların

³⁸⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/241-274.

³⁸⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/277-280.

³⁸⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/282.

³⁸⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/289-291.

³⁸⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/297-299.

birçoğu Kâdî İyâz'ın *eş-Şifâ* adlı eserinden alınmakta ve daha geniş bilgi için Onun *eş-Şifâ* adlı eserine başvurulması gerektiği de hatırlatılmıştır.³⁸⁹

Yazar, önceki ciltlerde Hz. Peygamber (sav)'in amcaları, halaları, eşleri, silahları ve binekleri konularını müstakil başlıklar halinde incelemiştir. Bu kısımda ise daha önce değinmediği Resûlüllah'ın kölelerinden, hür hizmetçilerinden, krallara gönderdiği elçilerinden, kâtiplerinden, yaptığı gazve ve seriyyelerin sayılarından bahsedilmiştir. İlgili bölümde hizmetçilerinin ve kölelerinin isimlerini zikrederken onlar hakkında kısa bilgiler vermiştir. Nitekim kölelerinden olan Zeyd b. Hârise'nin ne kadar süre yanında kaldığı ve onun diğer isimleri hakkındaki rivayetler nakledilmiştir. Yine Hz. Peygamber (sav)'in hizmetçilerinden Enes b. Mâlik'in 10 sene hizmetinde bulunduğu, kadın hizmetçilerinden Ümmü Eymen'nin babasından kendisine miras kaldığı, kölesi Zeyd b. Hârise ile evlendirdiği ve Üsame b. Zeyd'in annesi olduğu aktarılmıştır.³⁹⁰ Ayrıca İbnü'l Cevzî'nin rivayet edip ondan başkasının rivayet etmediği isimlerin bulunduğu belirtilerek onların isimleri de burada nakledilmiştir.³⁹¹ Müellif, daha sonra Hz. Peygamber (sav)'in meliklere gönderdiği elçileri ve gönderdiği yerleri zikretmiştir. Aynı başlık altında kâtiplerinin isimlerini Hz. Osman, Hz. Ali, Muâviye, Zeyd b. Sâbit, Hâlid b. Saîd, Übey b. K'ab, Hanzala, Yezîd b. Ebî Süfyân şeklinde sıralamıştır. Ayrıca Muâviye ve Zeyd b. Sâbit'in diğerlerinden farklı olarak vahiy kâtipliğinin haricinde Hz. Peygamber (sav)'in başka konularda da kâtipliğini yaptıklarını ve kâtipliğin haricinde başka işle uğraşmadıklarını belirtmiştir.³⁹² Hz. Peygamber (sav)'in hatiplerinin, müezzinlerinin ve şairlerinin de kısaca isimlerini aktardığı kısımda Sâbit b. Kays'ın hatibi olduğunu, Ümmü Mektûm ve Bilâl'in müezzini olduklarını, K'ab b. Mâlik, Abdullah b. Revâha ve Hassan b. Sâbit'in şairleri olduğunu ve aynı zamanda hepsinin Ensar'dan olduğunu ifade etmiştir.³⁹³ Hz. Peygamber (sav)'in hastalığı ve vefatı konusuna geçmeden evvel yapılan gazve ve seriyyelerinin sayıları hakkındaki rivayetleri tekrar etmiştir. İlgili bölümde Beyhakî'nin toplamda 60 savaşın yapıldığını belirttiği rivayetini aktararak sırasıyla

³⁸⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/374.

³⁹⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/377-379.

³⁹¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/378.

³⁹² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/380-381.

³⁹³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/383.

gerçekleşen savaşların isimlerini nakletmiştir. Gazve olarak ise 28 tane gazve yapıldığını belirtmesinin ardından yine yapılan gazvelerin isimlerini zikretmiştir.³⁹⁴

9. Hz. Peygamber (sav)'in Hastalığı ve Vefatı

Eserin son konularını içerisine alan bölümde, Hz. Peygamber (sav)'in hastalığı ve ümmetine vermiş olduğu tavsiyelerinin ardından Resûlüllah'ın vefatıyla birlikte yaşanan tüm hâdiselere yer verilmiştir. Bölüm içerisinde kabirleri ziyaret, kıyamet günü yaşanılacaklar ayrıca haşr ve neşirin mahiyetlerinden de bahsedilmiştir. Burada söz konusu edilen konular hakkında detaylı bilgiler verilecektir.

Tarihçi, eserinin sonlarına doğru 11 alt başlıkta “Resûlüllah'ın Hastalığı ve Vefatı” konusunu ele almıştır. Konuya ilk olarak Hz. Peygamber (sav)'in hastalığının başlangıcını inceleyerek başlamıştır. Bu bölümde Hz. Peygamber (sav)'in Üsâme b. Zeyd'e Filistin'deki Belkâ ve Dârum topraklarına gitmesini emrettiğini ve aynı zamanda bunun da gönderdiği son sefer olduğunu belirtmiştir.³⁹⁵ Daha sonra Hz. Peygamber (sav)'in âzadlısı Müveyhibe ile olan konuşmasını zikretmiştir. Söz konusu kısımda Hz. Peygamber (sav)'in “Bana dünyanın hazinelerinin anahtarları ve orada ebedi kalmak verildi, sonra da cennet verildi. Ben de bunlar ile Rabbime kavuşmak ve cennet arasında muhayyer kıldım. Ben Rabbime kavuşmayı ve cenneti seçtim.” buyurduğu sözünü aktararak vefat etmesine sebep olan hastalığının başladığını ifade etmiştir.³⁹⁶ Ayrıca Hz. Âişe'nin tıbbâ meraklı olduğunu ve Hz. Peygamber (sav)'in hastalığının tedavisi için ilaç yaptığını belirtmiştir.³⁹⁷ Daha sonra Hz. Peygamber (sav)'in hastalığının ilerlediği zamanlarda başını sararak minbere çıkıp yaptığı konuşmasını, kendisinde hakkının bulunduğunu söyleyenlere karşı haklarını vermek istemesini, hastalığı süresince 40 köleyi azât ettiğini, o süre zarfında namazları Hz. Ebû Bekir'in kıldırıldığını ve hastalığının 13 veya 14 gece sürdüğünü kaydetmiştir.³⁹⁸ Yine hastalığı döneminde kendisinden sonra yol göstermek için sahabelerine bir şeyler yazdırmak istemesini ve çıkan tartışma üzerine vazgeçerek herkesi yanında çıkardığı hâdiseyi İbnü'l Esîr ve Beyhakî'nin görüşleriyle birlikte aktarmıştır.³⁹⁹

³⁹⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/384-385.

³⁹⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/389.

³⁹⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/389.

³⁹⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/395.

³⁹⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/397-403.

³⁹⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/404-407.

Yazar, bir sonraki kısımda ise Hz. Peygamber (sav)’in “Ensar benim dostum ve sırdaşımdır. Onlara iyi muamelede bulunun.” dediği vasiyetini ve öldükten sonra kabrini mescid yapmamaları için ümmetini uyardığı sözlerini nakletmiştir.⁴⁰⁰ Ardından Hz. Peygamber (sav)’in vefatı anındaki durumunu, halini ve ashabıyla olan son konuşmalarını detaylı bir şekilde ele almıştır. Pazartesi günü vefat ettiğinde ittifak olmasını belirtmekle beraber vaktiyle alakalı farklı yorumların mevcut olduğunu ifade ederek o yorumlara yer vermiştir.⁴⁰¹ İlgili kısımda Hz. Peygamber (sav)’in pazartesi günü doğduğu, aynı gün Medine’ye hicret ettiği, Mekke’nin pazartesi günü fethedildiği, Mâide sûresinin 3. Ayetinin pazartesi günü indiği ve yine bir pazartesi günü vefat ettiği bilgilerini Beyhakî’nin rivayetiyle nakletmiştir.⁴⁰²

Eserde Hz. Peygamber (sav)’in vefatının ardından yaşanan hâdiselere de geniş bir yer ayrılmıştır. Nitekim yaşanan olaylara müstakil bir bölüm ayrılarak 13 başlık altında anlatılmıştır. Söz konusu bölümlerde Hz. Ali, Hz. Zübeyir ve Hz. Talha’nın Hz. Peygamber (sav)’in defin işleriyle meşgul oldukları sırada yeni halife seçmek için Benî Sâide çadırında gerçekleşen toplantıdan bahsedilmiştir. Üseyd b. Hudayr’ın Hz. Ebû Bekir’e bu durumu haber vermesi üzerine, Hz. Ömer’le birlikte oraya gitmeleri ve sonrasında Hz. Ebû Bekir’e biat edilmesi aktarılmıştır. Konunun devamında ise anlatılan kısımdaki garip kelimelerin şerhleri yapılmıştır. Bu kısımda Benî Sâide çadırının, evin kenarındaki bir gölgelik veya Ensar’ın ortasındaki bir çadır olduğu ve toplanan insanların hepsinin Ensar’dan olduklarının belirtildiği açıklamalar bulunmaktadır.⁴⁰³

Hz. Peygamber (sav)’i yıkama ve kefenleme sürecinin ele alındığı başlıkta ilk olarak Hz. Peygamber (sav)’i yıkama esnasındaki elbiselerini çıkarıp çıkarmama hususunda bir ihtilafın bulunduğu kaydedilmiştir. Daha sonra yıkama işlemini gerçekleştirecek kişiler tarafından kim olduğu bilinmeyen bir kişinin, Resûlullah’tan “Peygamberi elbiseleri üzerindeyken yıkayın.” sözünü işittiğini söylemesi üzerine Hz. Peygamber (sav)’in elbiseleri çıkarılmadan yıkandığı belirtilmiştir. Hâzin, Hz. Peygamber (sav)’in ailesinden olan 6 kişiyi isimleriyle birlikte zikrederek onlar tarafından yıkandığını ve ikisi Suhâri biri Hibre olan üç elbise içine kefenlenerek techiz

⁴⁰⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/408-409.

⁴⁰¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/410-423.

⁴⁰² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/419.

⁴⁰³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve’l-Hadâik*, 2016, 4/427-433.

işlemlerinin salı günü tamamlandığını belirtmiştir.⁴⁰⁴ Yıkanıp kefenlenmesinin ardından önce erkeklerin sonra kadınların ve son olarakta çocukların Resûlüllah'ın huzuruna girerek cenaze namazını tek tek kıldıklarını ifade etmiştir.⁴⁰⁵

Hız. Peygamber (sav)'in nereye defnedileceği hususunda da insanların ihtilafa düştüklerini, kimilerinin mescide, kimilerinin ise aşhabının yanına defnedilmesi şeklinde düşüncede olduklarını aktarmıştır. Ancak Hız. Ebû Bekir'in Resûlüllah'tan "Peygamberler ruhu kabz olunduğu yere defnedilirler." sözünü duyduğunu söylemesi üzerine Hız. Peygamber (sav)'in de bu doğrultuda yatağının bulunduğu yere çarşamba günü gece yarısında defnedildiğini nakletmiştir.⁴⁰⁶

Hız. Peygamber (sav)'in defin işlemlerinin zikredildiği bölümün ardından Resûlüllah'ı son gören kişinin kim olduğuna dair görüşlerin aktarıldığı müstakil bir başlık daha bulunmaktadır. Bu bölümde Hız. Peygamber (sav)'i son gören kişinin Mugîre b. şu'be veya Kusem b. Abbâs'tan birinin olduğuna dair rivayetlerin bulunduğu belirtilmiştir. Yazar, Mugîre b. şu'be'nin Hız. Peygamber (sav)'in defnedildiği sırada yüzüğünü kasten mezarın içine atmasına rağmen düşürdüğünü söyleyerek tekrardan yanına girdiğini ve bu şekilde son gören kişinin kendisi olduğunu söylediğini aktarmıştır. Ancak buna rağmen Hız. Ali'nin son görenin Kusem b. Abbâs olduğunu bildirdiğini nakletmiştir.⁴⁰⁷ Hız. Peygamber (sav)'in kabrinin şemasını verdiği kısımda ise 3 farklı şekilde rivayetinin bulunduğunu aktararak hepsine yer vermiştir.⁴⁰⁸

Müellif, daha sonra ayrı başlıklar halinde Hız. Peygamber (sav)'in kabrini ziyaret etmenin faziletini, Hız. Peygamber (sav)'in vefatının ardından Müslümanların başına gelen musibetleri, ihtilafları ve dinden çıkma hâdiselerini, vefatının ardından söylenen şiirleri, miras hakkındaki görüşlerini ve uygulamalarını, Hız. Peygamber (sav)'i rüyada görmenin ve ona dua etmenin faziletleri hakkındaki görüşleri aktarmıştır. Ayrıca ilgili kısımda birçok farklı kaynaktan karşılaştırmalar yaparak nakillerde bulunmuş ve böylelikle konuları daha detaylı bir şekilde incelemiştir. Bununla birlikte kimi konuları bir sayfada anlatırken kimi konulara ise 12-13 sayfa ayırdığı da görölmektedir. Nitekim Hız. Peygamber (sav)'in cenaze namazının kılınışını anlattığı kısımda önce erkeklerin

⁴⁰⁴ Hâzin el-Bağdâdi, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/434-439.

⁴⁰⁵ Hâzin el-Bağdâdi, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/440-441.

⁴⁰⁶ Hâzin el-Bağdâdi, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/442-444.

⁴⁰⁷ Hâzin el-Bağdâdi, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/445.

⁴⁰⁸ Hâzin el-Bağdâdi, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/446-448.

sonra kadınların ve daha sonrasında da çocukların sırayla namazını kıldığını ve çarşamba günü gece yarısında defnedildiğini kısaca aktarırken Hz. Peygamber (sav)'in vefatının ardından söylenen şiirlere ise 13 sayfa ayırmıştır.⁴⁰⁹ Bölümün son konusu olarak Hz. Peygamber (sav)'i zikretmenin ve dua etmenin faziletlerini anlattığı kısımda “Kim bir kitapta bana dua ederse, melekler onun için mağfired dilerler.”⁴¹⁰ sözünü aktararak eserin son konusu olan Haşr, Neşir ve Kıyamet gününden haberler verdiği bölüme geçmiştir.

Hâzin, son olarak ele aldığı kıyamet gününde yaşanacak hâdiselere 9 başlık ayırmıştır. İlgili bölümde kabri ilk açılacak kişinin, ilk şefaati isteyen ve ilk şefaati hakkı verilen Hz. Peygamber (sav) olacağı hakkındaki hadisleri farklı vecheleriyle aktararak başlamıştır.⁴¹¹ Dirilmenin keyfiyetini açıkladığı kısımda ise Hz. İsa'nın yeryüzüne inerek evlenip çocuğu olacağını ve 45 sene yaşamasının ardından Hz. Peygamber (sav)'in yanına defnedileceğini, birlikte Hz. Ömer ve Hz. Ebû Bekir'in arasından dirilecekleri haberlerini Hz. Peygamber (sav)'in hadislerinden nakletmiştir.⁴¹² Hz. Peygamber (sav)'in kıyamet gününde Âdemoğlunun efendisi olduğunu, gurur ve kibir olmaksızın eliyle Livâü'l Hamd sancağını taşıyacağını ve altında inananları toplayacağını bildirdiği hadisini nakletmiştir. Ardından Havz-ı Kevser'in mahiyeti hakkındaki âlimlerin görüşlerini zikretmiştir. Bu kısımda Kevser kelimesinin Hz. Peygamber (sav)'e cennette verilen nehir anlamı taşıdığına daha yaygın olduğunu belirtmekle beraber Hz. Peygamber (sav)'e indirilen Kur'ân-ı Kerim, lütfedilen nübüvvet, hikmet, ilim, çok sayıda ümmet ve çok sayıda hayır gibi anlamlara geldiğine dair görüşlerin bulunduğunu da aktarmıştır.⁴¹³ Havz kelimesinin açıklamasını yaptığı kısımda Kâdî İyâz'ın “Havz gerçektir. Ona iman etmek farzdır, tasdik etmek de imandandır.” dediği sözüne yer vermiştir.⁴¹⁴ Bununla birlikte Havz'ın mahiyeti hususunda ulemanın ihtilaf ettiğini belirterek, isimlerini zikretmeden yalnızca “kîle (denildi)” ifadesini kullanarak ulemanın farklı görüşlerini de burada aktarmıştır.⁴¹⁵

Hz. Peygamber (sav)'in şefaati hakkındaki hadisler de yine müstakil başlık altında incelenmiştir. Bu başlığın içerisinde Kâdî İyâz'ın şefaatin olup olmayacağına dair görüşlerine yer verilmiştir. Buna göre 5 şekilde olacağını belirttiği görüşleri de

⁴⁰⁹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/463-475.

⁴¹⁰ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/498.

⁴¹¹ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/503.

⁴¹² Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/504-505.

⁴¹³ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/507.

⁴¹⁴ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/511.

⁴¹⁵ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/512-514.

sıralanmıştır.⁴¹⁶ Bu başlıkların ardından Makâm-ı Mahmûd'un Hz. Peygamber (sav)'e has kılındığı ve şefaât makamı olduğu bildirilen bölümler işlenmiştir.⁴¹⁷ Müellif, Sırât'ten geçişin mahiyetini ve cennet kapılarının ilk olarak Hz. Peygamber (sav)'e açılacağını aktararak kitabın son konusu olan cennet makamından bahsederek eserini tamamlamıştır.⁴¹⁸

F. ESERİN SİYER YAZIMINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

Hz. Muhammed (sav)'in yaşadığı dönem ve hayatına dair bilgilerin toplanması, sahabe döneminde başlayıp, tâbiûn döneminde hız kazanmıştır. Bu noktada siyer yazıcılığındaki ilerleme belli başlı dönemlere ayrılmıştır. Bunlar Başlangıç, Risâleler, Cem', Tasnif ve Telif, Klasik nakil ve Karşılaştırmalı nakil dönemleridir.⁴¹⁹

Bahsedilen dönemler dikkate alındığında; Başlangıç dönemi, siyer yazıcılığı açısından teknik ve üslûbun şekillenmeye başladığı dönem olarak kabul edilen evredir. Bu dönemde Kâ'bu'l-Ahbâr, Abdullah b. Selâm ve Vehb b. Münebbih isimleri öne çıkmıştır.⁴²⁰

Risâleler dönemi, öncekilere ait olup dağınık halde bulunan rivayetlerin belli başlı risâlelerde veya sahifelerde toplandığı dönemdir. Bu dönemdeki çalışmalarından dolayı Urve b. ez-Zübeyr, Âsım b. Ömer b. Katâde, Şurahbil b. Sa'd ve Abdullah b. Ebî Bekr b. Hazm isimleri zikredilmiştir.⁴²¹

Cem' dönemi, yine öncekilerin dağınık bir şekilde bir araya getirdikleri risâle veya sahifelerinde bulunan bilgileri daha derli toplu hale getirmek için çalışıldığı dönemdir. Bu dönemde ise kendinden önceki malumatı bir araya getirerek oluşturduğu külliyatı sebebiyle İbn Şihâb ez-Zühri ön plana çıkmıştır. Onun aracılığıyla siyer yazıcılığı yeni

⁴¹⁶ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/520-521.

⁴¹⁷ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/523-524.

⁴¹⁸ Hâzin el-Bağdâdî, *er-Ravz ve'l-Hadâik*, 2016, 4/525-529.

⁴¹⁹ Şaban Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri* (Ankara Üniv., Doktora, 2006), 61.

⁴²⁰ Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, 116.

⁴²¹ Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, 116.

bir evreye girmiş ve kendinden sonrakileri hem metot hem kaynak yönünden etkilemiştir.⁴²²

Tasnif ve Telif dönemi, daha kapsamlı siyer ve megâzi eserlerinin yazıldığı dönemdir. Söz konusu evre, daha önce bir araya getirilen bilgilerin, konularına göre tasnif edildiği ve kronolojiye uyularak ilk özgün eserlerin telif edildiği aşama olmuştur. Dönemin öne çıkan isimleri Musa b. Ukbe, İbn İshâk, Ma'mer b. Râşid, Ebû Ma'ser es-Sindî, Vâkîdî olmuştur.⁴²³

Klasik nakil dönemi, önceki telif edilen eserlerin nakledildiği dönemdir. Bu dönemin en belirgin özelliği ise, müelliflerin eserleri naklederken farklı eserlerde yer alan rivayetleri de dahil etmeleri, kimi yerde tenkitte bulunmaları ayrıca yorum ve şerh yapmaları olarak göze çarpmaktadır. Nitekim İbn İshâk'ın eserini nakleden Yunus b. Bükeyr ve İbn Hişâm'ın uyguladıkları yöntem bu şekilde olmuş ve neticesinde kendileri de râvi olmaktan ziyade müellif derecesine yükselmişlerdir. Bu dönemde meşhur olarak bahsi geçen bu iki ismi zikretmek mümkündür.⁴²⁴

Karşılaştırmalı nakil döneminde ise müellifler, bir konu hakkındaki farklı rivayetleri toplamış, ellerindeki bilgiler arasından tercihte bulunmuşlardır. Ayrıca bu nakil aşamasında eserlere dahil edilen Arap şiirleri, Tevrat ve İncil'den alınan yeni bölümler neticesinde yeni kaynaklar siyer ilmine dahil edilmiştir. Nitekim Vâkîdî'nin İbn İshâk'tan sonra kaleme aldığı *el-Megâzi* adlı kitapta yalnızca Hz. Muhammed (sav)'in Medine dönemi ve gazveleri ele alınmıştır. Yine Vâkîdî'nin talebesi ve kâtibi olarak bilinen İbn Sa'd da eserine İbn İshâk'ın siyerinden farklı olarak Hz. Peygamber (sav)'in şemâilini dahil ederek yeni bir değişimi gerçekleştirmiştir. Özellikle İbn Sa'd'ın yapmış olduğu çalışmalar ve değişimler neticesinde bu dönem, siyer eserlerinde bulunması gereken bölüm ve konuların genel itibarıyla belirginleştiği, sonraki nesillerin istifade ettiği bir dönem olmuştur.⁴²⁵

---

⁴²² Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, 116.

⁴²³ Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, 116.

⁴²⁴ Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, 116.

⁴²⁵ Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, 117.

Memlûkler dönemine bakıldığında ise genelde tüm ilimlerin özelde ise tarih ve siyer ilminin büyük bir ilerleme kat ederek tekâmül seviyesine ulaştığı kabul edilmektedir.⁴²⁶ Mezkûr dönem, siyer eserlerine eğilimin fazla olması sonucunda kaleme alınan eser bakımından da sayının arttığı görülmektedir. Söz konusu devir, kapsamlı siyer eserlerinin kaleme alınmaya başladığı dönem olarak nitelendirilmektedir. Aynı zamanda yazılan eserler hacim yönünden de genişlemiştir. Bununla birlikte eserlerin kapsamlı siyer olarak nitelendirilmesi, yalnızca hacimlerinin geniş olmasıyla değil muhtevalarındaki konu çeşitliliğinden ileri gelmektedir. Nitekim İbn Seyyidünnâs'ın '*Uyûnü'l eser fi funûni 'l-megâzi ve 'ş-şemâil ve 's-siyer*' adlı kitabı iki cilt olmasına karşılık içerdiği konu itibariyle daha geniş çaplı siyer kitaplarına eşdeğerdir.⁴²⁷ Yine bu dönem tarihçileri, kitaplarının genel muhtevalarında Hz. Peygamber (sav)'in hayatını konu edinmeseler bile eserlerinin bir kısmında dahi olsa Resûlüllah'ın yaşantısına yer vermişlerdir. Örneğin İbnü'd-Devâdârî 9 cilt olarak kaleme aldığı *Kenzü'd-dürer ve câmi 'u 'l-gurer* adlı genel tarih kitabının 3.cildini Hz. Peygamber (sav)'in hayatına ve dört halife dönemine ayırmıştır.⁴²⁸ Dolayısıyla bu dönem ihtiva ettiği bilgiler açısından günümüzde Hz. Peygamber (sav)'in sîretine dair araştırma yapanların kaynak olarak başvurdukları dönem haline gelmiştir.

Bu noktada Memlûkler döneminde yazılan siyer eserlerinin özelliklerine bakmak yerinde olacaktır. Nitekim dönemin öne çıkan özelliklerinden birisi kapsamlı siyer yazıcılığı yapılmasıdır. Kapsamlı siyer eserlerinin muhtevaları, Hz. Peygamber (sav)'in hayatını kronolojik olarak ele almaktadır. Ardından şemâil, hasâil ve delâil konularını ihtiva etmektedir. Hz. Peygamber (sav)'in hilyesi, mucizeleri, ailesi, akrabaları, eşleri, çocukları, azatlı köleleri, hizmetlileri, kâtipleri, müezzinleri, eşyaları, silahları, binek hayvanları, umreleri, haccı, vefatı, teşhiz ve tedfin konularını da yine incelenen konulardandır. Bununla birlikte zikredilen konuların önceki dönemlerde de görüldüğü fakat içeriklerinin en kapsamlı hale gelmesinin İbn Seyyidünnâs'ın '*Uyûnü'l eser fi funûni 'l-megâzi ve 'ş-şemâil ve 's-siyer*' adlı eseriyle gerçekleştiği söylenmektedir.⁴²⁹

---

⁴²⁶ Yiğit, "Memlûkler".

⁴²⁷ Dağtekin, *Memlûklerde Siyer Yazıcılığı "İbnü'd-Devâdârî Örneği"*, 64.

⁴²⁸ Dağtekin, *Memlûklerde Siyer Yazıcılığı "İbnü'd-Devâdârî Örneği"*, 36-37.

⁴²⁹ Güllü Yıldız, "Memlûkler Dönemi Siyer Yazıcılığına Genel Bir Bakış", *İslam Tetkikleri Dergisi* 10/1 (2020), 338.

Onun ardından ise kendi döneminde ve sonrasında bu yöntem sistematik bir şekilde devam etmiştir.

Memlûkler döneminde kapsamlı siyer eserlerinin yanında muhtasar siyerler de yazılmıştır. Bu eserler kaynak ve senet kısımları hazfedilerek sadece anlatılmak istenilen olayların aktarıldığı çalışmalardır.⁴³⁰ Yine bu dönemde yazılan başka bir tür ise manzum eserlerdir.⁴³¹

Mezkûr dönemin en önemli özelliklerinden biri de şerh ve hâşiye çalışmalarıdır.⁴³² Dönemin en çok şerhe konu olan eseri ise Kâdî İyâz'ın *eş-Şifâ* adlı eseri olmuştur. Ardından Tirmizî'nin *Şemâil* eseriyle birlikte İbn Hişâm'ın *es-Sîretü'n-nebeviyye*'si gelmektedir.⁴³³ Memlûkler döneminde ortaya çıkan biyografi ve ansiklopedi türü eserlerde dönemin ayırıcı özelliklerindedir.

Siyer ilmi nazarındaki ilerleme, haliyle belli başlı eserleri ve müelliflerini ön plana çıkarmıştır. Yukarıda zikredilen hususları eserlerine dahil ederek siyer yazıcılığı açısından yeni bir döneme geçişi sağlayan ve sonraki nesiller için kaynak konumunda bulunan kitaplar ve yazarlarından birkaçını zikretmek yerinde olacaktır.

Memlûk dönemi siyer müelliflerinden İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnül eser fi funûni'l-megâzi ve's-şemâil ve's-siyer* adlı kitabında ilk dönem siyer kitaplarında bulunan rivayetleri kullanmasının yanında Hz. Peygamber (sav)'in şemâil, hasâis ve delâil konularını da ihtiva eden geniş bir eser yazmıştır. Yine aynı minvalde eser telif eden müellif Zehebî'yi zikretmek mümkündür. Zira o hadis ve tarih ilimlerinde İslam tarihinin en ünlü âlimlerden sayılmıştır. Özellikle tarih ve biyografi alanlarında kaleme aldığı kitapların sayısı ve mahiyeti bakımından çok değerli kabul edilmiştir.⁴³⁴ Bu doğrultudaki *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* isimli eserinde de Hz. Muhammed (sav)'in mucizeleriyle birlikte ahlakı, sıfatları, isimleri, silahları ve kıyafetleri gibi kişisel özelliklerine dair rivayetler bulunmaktadır. İsmi öne çıkan bir diğer müellif ise İbn Kayyim el-Cevziyye olmuştur. O

⁴³⁰ Casim Avcı, "İslâm Tarihi ve Medeniyeti", *Muhtasar* (Ankara: TDV İslam Ansiklopedisi, 2020).

⁴³¹ Yıldız, "Memlûkler Dönemi Siyer Yazıcılığına Genel Bir Bakış", 342.

⁴³² Güllü Yıldız, *Siyer Yazıcılığında Şerh-Hâşiye Geleneği ve Moğultay b. Kılıç'ın (762/1361) ez-Zehrü'l-Bâsim Adlı Eseri* (Marmara Üniv., Doktora, 2017), 26.

⁴³³ Yıldız, "Memlûkler Dönemi Siyer Yazıcılığına Genel Bir Bakış", 345.

⁴³⁴ Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, 185.

da *Zâdü'l-meâd* isimli eserinde Hz. Peygamber (sav)'in günlük yaşantısına dair detaylı bilgileri aktarmıştır. Dönemin önde gelen âlimlerinden Safedî de içerisinde 14 bin biyografinin bulunduğu ansiklopedi mahiyetindeki *el-Vâfi bi'l-vefeyât* adlı eserinin Hz. Peygamber (sav)'in hayatını incelediği kısımda, şemâiline dair rivayetlere diğer konulara nispetle daha fazla yer ayırmıştır.⁴³⁵ Yine meşhur müelliflerden Makrîzî de *İmtâu'l-esmâ' bima'li'r-Resûl* adlı eseri Hz. Peygamber (sav)'in hayatıyla alakalı yazılan en hacimli eserler arasında kabul edilmiştir. Hz. Peygamber (sav)'in hayatının her safhasını ele alırken, aile hayatı, kıyafetleri, ahlakı, mucizeleri ve şemâiline dair olan konulara yeterince temas etmiştir.⁴³⁶

Bu noktada tez çalışmamıza konu olan ve yaşadığı zaman itibariyle Memlûkler dönemine denk gelen Hâzin el-Bağdâdî'nin tarih ilmi içerisinde Hz. Peygamber (sav)'in hayatını konu edinen *er-Ravz ve'l-hadâ'ik fi'tehzîbi sîretü hayri'l-halâ'ik* adlı eseri hem dönemin ilmî seviyesi hem de konuların nasıl ele alındığına dair izler taşıması yönünden önem arz etmektedir. Nitekim yukarıda da bahsi geçen diğer çağdaşı olan müellifler gibi Hz. Peygamber (sav)'in hayatını ilk dönem siyer ve hadis kaynaklarından aldığı rivayetlerle birlikte, Kâdî İyâz, Süheylî, İbnü'l-Cevzi, İbnü'l Esîr, Muhyiddin Nevevî ve Gazali gibi önemli âlimlerin eserlerinden de nakillerde bulunmuştur.

Eser, genel itibariyle ihtiva ettiği konular bakımından klasik kaynaklarla benzerlik göstermesinin yanında, genişleyen malzeme sayesinde içeriğinde ilave bilgilerin de bulunduğu özelliklere sahiptir. İlave edilen konular özellikle Hz. Peygamber (sav)'in şemâil, hasâis ve delâil konularını içeren rivayetlerdir. Ayrıca bu konuların yanında müellifin, müfessir, muhaddis ve fakih olması hasebiyle eserine tefsir, hadis ve fıkıh konularına dair bilgileri de dahil etmiştir. Nitekim konuları aktarırken ayetlerden ve hadislerden olabildiğince yararlanmışır. Bunun yanında hadislerdeki rivayet zincirlerini zikretmeden yalnızca metin kısmını aktarmayı tercih etmiştir. Bu yöntem de yaşadığı dönemin özelliklerinden olması yönünden dikkat çekmektedir. Yine şerh ve haşiye geleneğini de sürdürerek rivayet ettiği konuları kimi zaman olduğu gibi aktarmış kimi

⁴³⁵ Fatih Yahya Ayaz, “Memlûkler Döneminde (648-923/1250-1517) Siyer Çalışmaları Safedî'nin (ö.764/1363) el-Vâfi' Adlı Eserinde Hz. Peygamber (sav)'in Hayatı”, *Siyer Araştırmaları Dergisi* 4 (2018), 26.

⁴³⁶ Osman Cengiz, *Makrizi'nin İmtau'l-Esma isimli eseri* (Marmara Üniv., Yüksek Lisans, 2010), 67.

zaman ise onları kısaltma yoluna başvurmuştur. Kısaltma yoluna gittiği konular özellikle şiirler olmuştur. Bununla birlikte konuyla ilgili olan şiirlerin bir kısmını vermiş ve ardından şiirlerin tamamının bulunabileceği kaynakları göstererek okuyucunun ana esere ulaşmasını kolaylaştırmıştır. Ayrıca bu kısaltmaların, konuların anlaşılmasının önüne geçecek bir şekilde olmadığı aksine mevzuların dağılmadan toparlandığı ve asıl mesajların iletildiği, eser incelendiğinde görülmektedir.

Hâzin el-Bağdâdî, Hz. Peygamber (sav)'in hayatını incelerken Mekke ve Medine dönemlerinin yanında Resûlüllah'ın kişisel özelliklerine ait rivayetlere geniş bir yer ayırmıştır. Nitekim 4 ciltlik siyer eserinin son cildini tamamen bu konular için tahsis etmiştir. Hz. Peygamber (sav)'in hilyesi, mucizeleri, ailesi, akrabaları, eşleri, çocukları, azatlı köleleri, hizmetlileri, kâtipleri, müezzinleri, eşyaları, silahları, binek hayvanları, umreleri, haccı, vefatı, techiz ve tedfin konuları incelenen başlıklardandır.

Müellif, konuları ele alırken büyük oranda kronolojiye uymasına karşılık, konular arasında bütünlük sağlaması amacıyla kimi zaman bu yöntemin dışına çıkmıştır. Bundaki amaç, konu bütünlüğünü sağlamak ve okuyucunun dikkatini dağıtmadan odaklanmasını kolaylaştırmak olduğu düşünülebilir. Nitekim Hz. Peygamber'in eşleri bahsinde bütün eşlerini arka arkaya zikrederek konuların dağılmasının önüne geçmiştir.

Sonuç olarak Hâzin el-Bağdâdî'nin kaleme almış olduğu 4 ciltlik *er-Ravz ve'l-hadâ'ik fi tehzîbi sîretü hayri'l-halâ'ik* adlı siyer eseri incelendiğinde yaşadığı dönemin özellikleriyle uygunluk taşıdığı müşahede edilmiştir. Müellif, kapsamlı siyer yazıcılığı yaparak rivayetleri düzenli bir hale getirmiştir. Ayrıca ilk dönem siyer eserlerinde bulunmayan Hz. Peygamber'in kişisel özelliklerini de ekleyerek eserin muhtevasını zenginleştirmiştir. Bunlarla birlikte yazarın ilk dönem siyer eserlerindeki rivayetleri koruyarak, bilgileri daha sistematik bir hale getirip yeniden düzenlemesi ve sonraki nesillere aktarılması için göstermiş olduğu çaba takdire şayandır.

SONUÇ

İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren tüm insanlığın ve hassaten Müslümanların merakını celbeden Hz. Peygamber (sav)'in yaşadığı dönem ve hayatı pek çok çalışmaya konu olmuştur. Bunda Kur'an-ı Kerim'in, Müslümanlara Hz. Peygamber (sav)'e uymayı ve sevmeyi emreden ayetlerin bulunması da etkilidir. Nitekim ilk zamanlardan itibaren ashâb Hz. Muhammed (sav)'in sîretini sonraki nesillere aktarmak için gayret göstermiş ve bu anlamda ilk çalışmalara başlamışlardır.

Sonraki zamanlarda yaşayan Müslüman ulemâ da yaşadığı dönemlerdeki sıkıntılarının çözümünde insanlığa rehber olarak gönderilen Hz. Peygamber (sav)'in hayatını araştırmaya ihtiyaç duymuşlardır. Bunun neticesinde Emevi ve Abbasi dönemlerinde İslamî ilimler alanındaki ilerleme siyer ilmi için de geçerli olmuş ve yazılan eserlerin sayıları artmıştır. Devlet adamları nazarında da kıymet verilen bu çalışmalar kısa zaman içerisinde meyvesini vermiş ve siyer ilmi açısından geniş bir literatür ortaya çıkmıştır. Özellikle Abbasiler döneminde gerçekleştirilen çeviri faaliyetleri neticesinde birçok farklı eser Arapça'ya çevrilmiş ve bu alandaki gelişim ve değişmelere katkı sağlamıştır. Yine Hadis ilmindeki ilerleme de siyer yazıcılığını olumlu etkileyerek gelişmesinde pay sahibi olmuştur. Bu genişleme itibariyle de siyer ilmine bazı yeni konu ve kaynaklar dahil olmuştur.

Bununla birlikte her dönemin kendine has ilmî özellikleri bulunmaktadır. Yapılan çalışmalar, yazılan eserlerin neredeyse tamamı dönemin ilmî seviyesi hakkında ipuçları verirken özellikle siyer alanında yazılan kitaplar dönemin dini tutumu ve Hz. Peygamber (sav) algısı yönünden izler taşımaktadır. Memlûklüler döneminde de siyer çalışmalarında Hz. Peygamber (sav)'e duyulan sevgi ve muhabbet neticesinde, onun ahlakıyla ahlaklanmak ondan bir nasipte bulunmak ve görmüşçesine tasavvur edebilmek için Resûlullah'ın kişisel özellikleri daha çok ilgi duyulan konular arasında olmuştur. Bunun sonucunda, okuyucunun merakını celbeden Hz. Peygamber (sav)'in eşleri, çocukları, isimleri, künyeleri, ahlakı, hilyesi, mucizeleri, kullandığı eşyaları, kıyafetleri, şakaları, sevdiği yiyecek ve giyecekleri, silahları, umreleri, haccı, binek hayvanları, vefatı, techiz

ve tedfini gibi kişisel özelliklerinin dahil edilmesiyle yeni eserler telif edilmiştir. Söz konusu dönem bizlere, siyere olan iştihakla birlikte yazılan eser sayısının çoğalmasında ve muhtevasının genişlemesi ekseninde bakıldığında da Memlûklüler dönemi hakkında bilgi sahibi olma imkânı sunmaktadır. Bu noktada Hâzin el-Bağdâdî'nin siyer alanında kaleme aldığı *er-Ravz ve'l-hadâ'ik fî tehzîbi sîretü hayri'l-halâ'ik* adlı eseri de önem arz etmektedir.

Müellif, eserinde yaşadığı dönemin de özelliklerinden biri olan şerh ve haşiye geleneğini sürdürerek aldığı bilgileri kimi zaman olduğu gibi aktarmış kimi zaman ise ihtisar yoluna gitmiştir. Böylelikle eserin ilk konularında Hz. Peygamber (sav)'in nesebi, önceki dinî metinlerde müjdelenmesi ve Mekke-Medine dönemini kapsayan dönem içerisinde cereyan eden seferleri, gazve ve seriyyeleri, antlaşmaları gibi konular ihtiva edilmiştir. Bu hususlar ilk dönem klasik siyer eserlerinden genellikle İbn Hişâm ve İbn İshak rivayetleriyle aktarılmıştır. Daha sonra ilk dönem eserlerinde çok fazla bilgi bulunmayan Hz. Peygamber (sav)'in şemâil, delâil, hâsais konularının yanında sıfaları, edebî, ahlakî ve mucizeleri gibi özellikleri hakkında sonraki dönem müelliflerinden Beyhakî, Kâdî İyâz, Süheylî, İbnü'l Esîr, Ebu'l-ferec İbnü'l-Cevzî', Serahsî, Gazali, İbnü Abdilber, Muhyiddin Nevevî gibi âlimlerin eserlerinden nakiller bulunmaktadır. Müellifin bu şekilde bir metot takip etmesi, eserini ihtiva ettiği bilgiler açısından derinlikli bir yapıya büründürmüş ve dönem hakkında bilgi sahibi olmak isteyen sonraki nesiller için çalışmasını daha değerli hale getirmiştir.

Ayrıca müellifin tarih yönüyle birlikte tefsir ve hadis alanlarını da hâiz olması, eserin içeriğinde çok fazla ayet ve hadise yer vermesine sebebiyet vermiştir. Konuları incelerken olaylar neticesinde nâzil olan ayetleri ve Hz. Peygamber (sav)'in söylediği sözleri vererek anlatımı desteklemiştir. Bununla birlikte özellikle hadisleri zikrederken senet kısmında yalnızca ilk râvinin ismini anarak rivayet zincirini kısaltmayı tercih etmiştir. Bundaki kastının da konular arasındaki bütünlüğü sağlayarak okuyucunun anlatılmak istenilen mesajlara odaklanmasını sağlamak olduğu düşünülebilir.

Hâzin, hâdiseleri ele alırken kimi zaman konuların içerisinde kimi zamansa bölüm sonlarında yaptığı açıklamalar sayesinde mevzuların daha açık bir şekilde anlaşılmasını

sağlamıştır. Müstakil başlıklar halinde “Garîb Kelimelerin Şerhi” veya “Fasl” ismini verdiği bu kısımlarda garîb kelimelerin veya olayların açıklamalarını yapmıştır.

Hız. Peygamber (sav)’in şiire ve şaire karşı olumlu tutumunu aktarmış ve eserinde şiirlere önemli derecede yer vermiştir. Ayrıca ilk dönem siyer kaynaklarında şiirlerin tamamının verilmesine karşılık kendisi zamanın ruhuna uyarak sadece şiirin konuyla ilgili kısmını aktarmıştır. Şiirlerin tamamı içinse referanslar göstererek ana esere başvurulmasını kolaylaştırmıştır. Bu husus bizlere Hâzin el-Bağdâdî’nin her konuda dönemin özelliklerini yansıttığını göstermektedir. Böylelikle İslam tarihi yazıcılığı serüveninde edebî içerikler hakkında da kaynak olabilmesi yönünden kıymetli bir eser olduğu görülmektedir.

Son olarak Hâzin el-Bağdâdî’nin yaşamış olduğu Memlûkler dönemine, ilimlerin gerilediği, yeni eser üretiminin yapılmayarak eskilerin tekrar edildiği yönünden eleştirel bir yaklaşımla bakmanın, ortaya çıkan eserler incelendiğinde haksız olduğu görülmektedir. Eserlerin toplanarak ilave bilgilerle birlikte yeniden daha kapsamlı bir şekilde yazılması, dönemin eksikliğini veya çöküşünü değil, ilmî açıdan sistematik ve disiplinli bir çalışmanın var olduğunu göstermektedir. Nitekim günümüzde hala o dönemde yazılan siyer ve genel tarih kitaplarına başvuruluyor olması bu durumu gözler önüne sermektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmed ed-Dâvûdî. *Tabakâtü'l-Müfessirîn*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1983.
- Avcı, Casim. "İslâm Tarihi ve Medeniyeti". *Muhtasar*. 31/63-64. Ankara: TDV İslam Ansiklopedisi, 2020.
- Ayaz, Fatih Yahya. "Memlükler Döneminde (648-923/1250-1517) Siyer Çalışmaları Safedî'nin (ö. 764/1363) el-Vâfi' Adlı Eserinde Hz. Peygamber (sav)'in Hayatı". *Siyer Araştırmaları Dergisi* 4 (2018), 11-34.
- Ayaz, Fatih Yahya. "Memlükler Döneminin (648-923/1250-1517) Öne Çıkan Vefeyât, Tabakât ve Terâcim Eserleri". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/2 (2016).
- Bağdatlı İsmâil Paşa. *Hediyetü'l-Ârifîn*. 2 Cilt. İstanbul, 1. Basım, 1951.
- Bağdatlı İsmâil Paşa. *İzahü'l-Meknun fî Zeyl-i ala Keşfi'z-Zünun an Esami`u'l-Kütübi ve'l-Fünun*. 2 Cilt. Beyrut-Lübnan: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1. Basım, 1972.
- Behlâvî, Ahmed Mihî Muhammed. *Fihrist'il-Kütübü'l-Arabiyye*. 1 Cilt. Mısır: Seniyyütü Asr, 1. Basım, 1310.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Büyük Tefsir Tarihi ve Tabakatü'l-Müfessirîn*. 2 Cilt. İstanbul: Ravza Yayınları, 1. Basım, 2008.
- Cengiz, Osman. *Makrizî'nin İmtau'l-Esma isimli eseri*. Marmara Üniv., Yüksek Lisans, 2010.
- Çelik, Ahmet. *Hâzin el-Bağdâdî ve Tefsirdeki Metodu*. Harran Üniv., Doktora, 1996.
- Dağtekin, Elif. *Memlüklerde Siyer Yazıcılığı "İbnü'd-Devâdârî Örneği"*. ed. Fatih Yahya Ayaz. Kahramanmaraş: Samer Yayınları, 2020.
- Ebü'l-Meâlî Takıyyüddîn Muhammed b. Râfi' b. Hicris es-Sellâmî. *el-Vefeyât*. ed. Sâlih Mehdî Abbâs Beşşâr Uvvât. Beyrut: Müessetü'r-Risâle, 1. Basım, 1982.
- Emiroğlu, Nagihan. "VIII/XIV. Asırda Hadis Eğitimi: Mizzî, İbn Teymiyye, Birzâlî, Zehebî Örneği". *Hadis Tetkikleri Dergisi* 17/2 (2019).
- Eroğlu, Ali. "Hâzin". *Hâzin, Ali b. Muhammed*. 17/125-126. İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 1998.
- Gökçe, Ferhat. "Türkiye'de Memlükler Dönemi Hadis Çalışmaları". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 21 (2013), 41-88.

- Güler, Zekeriya. “Sittülvüzerâ”. *Sittülvüzerâ*. 37/277-278. İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 2009.
- Hasan, Hasan İbrahim. *Târihu ’l-İslâm*. çev. İsmail Yiğit. İstanbul, 1980.
- Hâzin el-Bağdâdî. *er-Ravz ve ’l-Hadâik*. thk. Hasan Halil İbrahim. 4 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1. Basım, 2016.
- İşık, Mustafa Ali. *Hâzin Tefsirinde Esbâb-ı Nüzûl*. Ankara Üniv., Yüksek Lisans, 2007.
- İbn Hacer el-Askalânî. *ed-Dürerül ’l-Kâmine*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Ceyl, 1. Basım, 1993.
- İbn Haldûn, Abdurrahman b. Muhammed b. Muhammed. *Mukaddimetü İbn Haldûn*. thk. Ebû Abdillâh es-Saîd el- Mendû. Beyrut: Muessesetü’l-Kütübi’s-Sikâfe, 1994.
- İbn Hişam. *Sîret-i İbn-i Hişam Tercemesi*. çev. Hasan Ege. 4 Cilt. İstanbul: Kahraman Yayınları, 1. Basım, 2006.
- İbn Kâdî Şuhbe. *Tabakâtü ’ş-Şâfiyye*. thk. Hâfız Abdülalîm Han. 4 Cilt. Haydarâbâd-Dekken: Dâiretü’l Maarifetü’l-Osmâniyye, 1. Basım, 1978.
- İbn Receb el-Hanbelî. *Zeyl-i Tabakâtü ’l-Hanâbile*. thk. Muhammed Hâmid El-Fakih. 5 Cilt. Kahire, 1. Basım, 1953.
- İbnü’l-İmâd. *Şezerâtü ’z-Zeheb*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru’l-İbn Kesîr, 1. Basım, 1992.
- Kâtib Çelebi. *Keşfü ’z-zunûn ’an esâmi ’l-kütüb ve ’l-fünûn*. 2 Cilt. Beyrut-Lübnan: Daru İhyai’t-Türasi’l-Arabi, 1. Basım, 1943.
- Kazan, Tahsin. “Memlûkler’in Hadis İlmine Katkıları”. *Academic Platform Journal of Islamic Research* 3/2 (2019), 147-159.
- Kazan, Tahsin. *İbn Hacer el- Askalânî’nin Hadis Usûlündeki Özgünlüğü*. İnönü Üniv., Doktora, 2018.
- Kehhâle, Ömer Rıza. *Mu ’cemü ’l-Mü’ellifîn Terâcimü Musannifi ’l-Kütübi ’l- Arabiyye*. 15 Cilt. Dimaşk: Matbaatü’l-Türkiye, 1. Basım, 1957.
- Kortantamer, Samira. “Memlûk Tarihçiliğine Genel Bir Bakış”. *Tarih İncelemeleri Dergisi* 1/1 (1983).
- Muhammed el-Kâdî el-Hanefî. *Bernâmecü ’l Mektebetü ’l Abdaliyye*. 2 Cilt. Tunus: Cami’ü’l Zeytûne, 1. Basım, 1909.
- Öz, Şaban. *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*. Ankara Üniv., Doktora, 2006.
- Şeşen, Ramazan. *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*. İstanbul: İsar Vakfı Yayınları, 1998.

- Yıldız, Güllü. “Memlûkler Dönemi Siyer Yazıcılığına Genel Bir Bakış”. *İslam Tetkikleri Dergisi* 10/1 (2020), 333-363.
- Yıldız, Güllü. *Siyer Yazıcılığında Şerh-Hâşiye Geleneği ve Moğultay b. Kılıç'ın (762/1361) ez-Zehrû'l-Bâsim Adlı Eseri*. Marmara Üniv., Doktora, 2017.
- Yiğit, İsmail. “Ayni’yi Yetiştiren Memlûkler Dönemi İlmi Hareketine Genel Bir Bakış”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11-12 (1994).
- Yiğit, İsmail. “Memlûkler”. *Memlûkler*. 29/90-97. Ankara: TDV İslam Ansiklopedisi, 2004.
- Zehebî, Muhammed b. Hüseyin ez-. *et-Tefsîr ve'l-Müfessirûn*. 3 Cilt. Kahire: Mektebet-u Vehbe, 7. Basım, 2000.